

T.C
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ
ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMINA İLİŞKİN
GÖRÜŞLER

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Esra Melek OKUMUŞ

Danışman
Prof. Dr. Yaşar AKBIYIK

Bolu – 2007

ABSTRACT

The main aim of this study is; to determine 6th class of elementary education students', social studies teachers', administrators of schools' and supervisors of elementary education's opinion about social studies curriculum.

After the scan of literature for data collection, semi-structured questions of negotiation were prepared according to the specialist's conception. Prepared questions were administered in pilot schools and in normal schools which educates by ordinary instruction in Samsun city. In negotiations; informations about the effectiveness and adaptability of this curriculum program were found out from common questions asked to teachers, administrators and supervisors. The questions -that asked to students- are generally related to the quality of curriculum. The findings of study are analyzed according to content analysis method.

Results of this study are;

It was determined that, the majority of 6th class of elementary education students had a positive attitude to social studies and curriculum. Students stated that, incresing the variety of method and technique of lessons is important for them.

Although the majority of social studies' teachers stated that, they were pleased with the social studies curriculum, also they stated that because of some deficiency of program, the productivity was decrised. The main deficiencies were the lack of materials, physical conditions of schools,the problems about the environment of classes,time problem and lack of course books. Moreover, teachers declared that inservice-trainings were not enough,and in inservice-trainings, charged supervisors couldn't understand them and the conditions of them.

The majority of administrators had a positive attitude to curriculum. The administrators –who thought that the modification in curriculum is necessary- declared that because of lack of sources and materials the productivity of curriculum was decreased.

All of the supervisors stated that the modification in curriculum is necessary. The supervisor-who had a positive attitude to curriculum- indicated that there are some teachers who didn't want to improve themselves and didn't want the modification in curriculum. Besides, supervisors stated that, because of insufficiency of inservice-trainings, the productivity of curriculum was decreased.

Social studies' teachers, administrators and supervisors declared that, if the materials, resources and other facilities were provided to schools in a equitable way, then curriculum could be productively put into practice.

Key Words: Social Studies, Curriculum Evaluation, Teacher, Student, School Administrator, Supervisor

ÖZET

Araştırmanın genel amacı; Sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin öğrenci, sosyal bilgiler öğretmenleri, okul yöneticileri ve müfettiş görüşlerini belirlemektir.

Veri toplamak amacıyla yapılan literatür taramasının ardından, uzman görüş ve önerileri doğrultusunda, yarı yapılandırılmış görüşme soruları oluşturulmuştur. Hazırlanan sorular, Bolu ve Samsun illerinde belirlenen proje okulları ve normal öğretim ile eğitim veren okullarda uygulanmıştır. Görüşmelerde; öğretmen, idareci ve müfettişlere yöneltilen ortak sorularda, öğretim programının etkililiği ve uygulanabilirliği hakkında bilgiler elde edilmiştir. Öğrencilere sorulan sorularda ise, daha çok, öğretim programının niteliği üzerinde durulmuştur. Ulaşılan veriler, içerik analizi yöntemine göre analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda;

İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin tamamına yakın bir kısmı, sosyal bilgiler dersine ve öğretim programına ilişkin olumlu görüş belirtmişlerdir. Öğrenciler, derslerde yöntem-teknik çeşitliliğinin artmasını istediklerini ifade etmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğu, sosyal bilgiler öğretim programından memnun olduklarını ama birtakım eksiklikler yüzünden programın verimliliğinin düştüğünü ifade etmişlerdir. Materyal eksikliği, okulun fiziki şartları, öğrenme-öğretme ortamına ilişkin sorunlar, zaman sıkıntısı ve ders kitapları bu eksikliklerin başında gelmektedir. Ayrıca öğretmenler, programa yönelik tanıtıcı seminerleri yetersiz bulduklarını ve seminerde görevli müfettişlerin kendilerini, içinde bulundukları şartları anlamadıklarını da sözlerine eklemişlerdir.

Okul yöneticilerinin çoğunluğu, öğretim programına karşı olumlu tutum içindedirler. Program değişikliğini gerekli bulan yöneticiler, okulun kaynak ve materyal sıkıntısı çektiğini, bu durumun programın verimliliğini azalttığını belirtmişlerdir.

İlköğretim müfettişlerinin tamamı program değişikliğini gerekli bulduklarını ifade etmişlerdir. Programa dair olumlu görüşlere sahip olan müfettişler, öğretmenlerin kendilerini geliştirmek istemediklerini ve program değişimini istemeyen öğretmenlerin olduğunu, hizmet içi eğitimin yetersiz olduğunu söyleyerek bu durumların verimliliği azaltacağını belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, okul yöneticileri ve ilköğretim müfettişleri program için gerekli olan kaynak, materyal ve diğer olanakların tüm okullara eşit şekilde sağlanması halinde programın verimli bir şekilde uygulanabileceğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Program Değerlendirme, Öğretmen, Öğrenci, Okul Yöneticisi, Müfettiş

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana desteğini esirgemeyen aileme, değerli danışman hocalarım Prof. Dr. Yaşar AKBIYIK, Yrd. Doç. Dr. Zeki ARSAL, Yrd. Doç. Dr. Bayram BIÇAK'a ve kıymetli dostum Arş. Gör. Feride ERCAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÍTHAF

Aileme...

İÇİNDEKİLER

ABSTRACT.....	ii
ÖZET.....	iv
TEŞEKKÜR.....	vi
İTHAF.....	vii
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
BÖLÜM	
I-GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları.....	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	3
1.4. Araştırmanın Sayıltısı.....	4
1.5. Sınırlılıklar.....	4
1.6. Kavramsal Tanımlar.....	5
II-KURAMSAL TEMELLER VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	6

2.1. Sosyal Bilgiler.....	6
2.2. Öğretim Programlarının Gelişimi ve Sosyal Bilgiler.....	9
2.2.1. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı.....	18
2.3. İlgili Literatür.....	23
III-YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırma Alanı.....	33
3.2. Araştırma Gurubu	34
3.3. Verilerin Toplanması.....	37
3.4. Verilerin Analizi.....	39
3.5. Geçerlilik ve Güvenirlilik.....	39
3.6. Araştırmacının Rolü.....	40
3.7. Etik İlkeler.....	40
IV-BULGULAR.....	41
4.1. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine, Okul Yöneticilerine ve İlköğretim Müfettişlerine İlişkin Bulgular.....	51
4.2. İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerine İlişkin Bulgular.....	76
V-SONUÇLAR VE TARTIŞMA.....	85
VI-ÖNERİLER.....	91
KAYNAKLAR.....	94
EKLER.....	104
ÖZGEÇMİŞ.....	107

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1: Okul Yöneticilerine 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Farklı Yönleri.....	48
Tablo 2: Öğretmenlere 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Farklı Yönleri.....	51
Tablo 3: Müfettişlerin İçeriğe İlişkin Görüşleri.....	54
Tablo 4: Öğretmenlerin, İçeriğe İlişkin Olumlu ve Olumsuz Görüşleri.....	57
Tablo 5: Müfettişlerin, Dersin Uygulanabilirliğine İlişkin Olumlu Görüşleri.....	58
Tablo 6: Müfettişlerin Dersin Uygulanabilirliğine İlişkin Olumsuz Görüşleri.....	59
Tablo 7: Öğretmenlerin Dersin Uygulanabilirliğine İlişkin Olumlu Görüşleri.....	65
Tablo 8: Öğretmenlerin Dersin Uygulanabilirliğine İlişkin Olumsuz Görüşleri.....	66
Tablo 9: Müfettişlerin Programın Etkiliğine ve Verimliliğine İlişkin Önerileri.....	71
Tablo 10: Okul yöneticilerinin Programın Etkiliğine ve Verimliliğine İlişkin Önerileri.....	73
Tablo 11: Öğretmenlerin Programının Etkiliğine ve Verimliliğine İlişkin Önerileri.....	74
Tablo 12: En Sevilen Dersler Sıralamasında Sosyal Bilgiler Dersi.....	76
Tablo 13: Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersinin Niteliği.....	77
Tablo 14: Dersin İşlenişi ile İlgili Görüşler.....	80
Tablo 15: Sosyal Bilgiler Dersinde En iyi Anlaşılan ve Anlaşılamayan Üniteler.....	81
Tablo 16: Öğretim Programının İçeriğine İlişkin Görüşler.....	83

KISALTMALAR DİZİNİ

G: Görüşme

K: Katılımcı (Öğretmen)

M: Müfettiş

OKS: Ortaöğretim Kurumları Sınavı

Ö: Öğrenci

S: Soru

Y: Yönetici

BÖLÜM I

GİRİŞ

Eğitim, bir toplumun geleceğini yönlendiren en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Toplumunu oluşturan bireylerin düşünce yapıları ve davranış biçimleri eğitimle şekillenmektedir. Bu açıdan eğitim, bir nevi, toplum mimarlığı olarak görülmektedir.

Günümüz toplumları, bilim ve teknolojiadaki hızlı değişim ve küreselleşmenin etkisiyle eğitimlerine giderek artan oranlarda önem vermektedirler. Eğitim süreleri, okul türleri ve eğitim programları, bu hızlı değişime ayak uydurabilme çabasıyla geliştirilmekte ve yenilenmektedir. Programların geliştirilmesi diğer bir deyişle aksaklıkların giderilmesi ve hataların düzeltilmesi programın niteliğini arttırdığı gibi eğitimin niteliğini de arttırmaktadır. (Acat vd., 2005:394).

Toplumsal değişme ve gelişme sürecinde eğitim kurumunun yerine getirdiği işlevlerin tartışılmayacak önemi vardır. Eğitim kurumu amaçlarını gerçekleştirirken çeşitli araçlardan yararlanmaktadır. Bu araçlar arasında en önemlisi öğretim programıdır ve öğretmen açısından öğretim sürecini anlamlandırmak için önemli bir kılavuz ve temel kaynak olarak önem taşımaktadır (Kutlu, 2005:64).

Eğitimin en temel işlevi, toplumun ihtiyaç duyduğu niteliklere sahip bireyler yetiştirmek olduğundan, okullarda uygulanan eğitim programlarının toplumda meydana gelen değişikliklere paralel şekilde sürekli geliştirilmesi gerekmektedir. Eğitim programlarının toplumun büyük kesimini ilgilendirmesi, program geliştirme çalışmalarının önemini arttırmaktadır (Yüksel, 2004:10).

Milli Eğitim Şurası ve benzeri platformlarda sıklıkla, öğretim programlarının, öğrencinin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme

becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olduğu dile getirilmektedir (TTKB,2004).

Hiç kuşkusuz, ilköğretimde, Sosyal Bilgiler, temel derslerden birini oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi, ğrencilerin toplum ve sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarında ve bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamalarında, ulusal özellikleri kavramalarında en gerekli derslerden biridir. Bireyin toplumla uyumlu yaşaması ve iyi bir yurttaş olması için toplumsal kişilik kazandırmayı amaçlayan Sosyal Bilgiler Dersi Programı'nın bilimsel ölçütlere ve ihtiyaa uygun bir şekilde hazırlanması gerekmektedir (Aykaç ve Başar, 2005:345).

Bu araştırma ile 2004 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler ğretimi Programına dair görüşler ve öneriler ortaya konacaktır.

Problem İfadesi

İlköğretim okullarında 6. sınıflarda sosyal bilgiler dersi eğitim programı ile ilgili ğrenci, ğretmen, idareci ve müfettiş görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Bu araştırma ilköğretim okullarında uygulanacak olan 2003 Sosyal Bilgiler ğretim programına ilişkin ğretmen, ğrenci, idareci ve müfettişlerin görüşlerini tespit edip, programın olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymak ve programın daha iyi uygulanması için öneriler getirmek amaçıyla yapılmıştır. Bu amaçlarla ilintili olarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranımıştır.

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin Sosyal bilgiler öğretim programının değiştirilmesi gerekliliğine dair görüş ve önerileri nelerdir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin Sosyal bilgiler öğretim programının tanıtım sürecine dair görüş ve önerileri nelerdir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin 2004 Sosyal bilgiler öğretim programı ile 1998 sosyal bilgiler öğretim programının kıyaslanmasına dair görüş ve önerileri nelerdir?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımların niteliği ve ulaşılabilirliğine dair görüş ve önerileri nelerdir?
5. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin Sosyal bilgiler öğretim programının içeriğine dair görüş ve önerileri nelerdir?
6. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin Sosyal bilgiler öğretim programının uygulanabilirliğine dair görüş ve önerileri nelerdir?
7. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin Sosyal bilgiler öğretim programının verimliliğini arttırmaya yönelik yapılabilecek çalışmalara dair görüş ve önerileri nelerdir?
8. İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine dair görüş ve önerileri nelerdir?
9. İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programına göre dersin işlenişine dair görüş ve önerileri nelerdir?

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma Sosyal Bilgiler Dersi eğitim programına ilişkin görüşleri ortaya koyacaktır. Bu görüşler, programın olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya çıkması ve

katılımcılar tarafından çözüm yollarının önerilmesi ile yeni uygulamaya konan öğretim programının bir nevi dönütü olacağı için önem arz etmektedir.

Programları daha etkili duruma getirecek doğru kararların alınabilmesi, bu kararların dayanaklarının bilimsel çalışmalarla araştırılmasına ve uygulamaları değerlendirilmesine bağlıdır (Erden,1998; Yaşar vd., 2005:52). Bu araştırmanın bulguları, programın üstünlüklerini ve aksayan yönlerini ortaya koyması bakımından, programın düzenlenmesine ve geliştirme çalışmalarına katkıda bulunacağı için önemlidir.

Araştırmanın Sayıltısı:

İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin, sosyal bilgiler öğretim programına dair görüşmelerinde, soruları içtenlikle cevapladıkları ve dürüst bir tutum sergiledikleri varsayılmaktadır. Belirtilen görüşler, değiştirilmeden sunulmuştur.

Sınırlılıklar:

1. Araştırma Samsun ili ilköğretim okullarında eğitim alan ilköğretim 6. sınıf öğrencileri ile okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri, okul yöneticileri ve ilköğretim müfettişleri ile sınırlıdır.
2. Araştırma ile elde edilen bulgular 2006-2007 eğitim öğretim yılı güz yarıyılı ile sınırlıdır.
3. Belirtilen görüşler, görüşme formunda yer alan sorularla sınırlıdır.

Kavramsal Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarını bir ünite yada tema altına birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (TTKB, 2004).

Öğretim Programı: İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programıdır.

Öğretmen: İlköğretim 6. sınıflarda sosyal bilgiler dersi işleyen sosyal bilgiler öğretmenidir.

Öğrenci: İlköğretim 6. sınıf öğrencisidir.

Okul Yöneticisi: İlköğretim okullarında görev yapan müdür ve müdür yardımcılardır.

Müfettiş: İl Milli Eğitim müdürlüğü'ne bağlı olarak görev yapan ilköğretim müfettişleridir.

BÖLÜM II

II. KURAMSAL TEMELLER VE LİTERATÜR

2.1. SOSYAL BİLGİLER

Sosyal Bilgiler eğitimi ABD'nin 1800'lü yılların sonları ile XX. Yüzyılın başlarında yaşadığı sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki büyük dönüşümün doğurduğu sonuçlara çözüm arama kaygısından doğmuştur (Barth,1991; Erden, tarihsiz; Öztürk ve Otluoğlu, 2002:13). Çok çeşitli etnik ve dinsel kesimleri içinde bulunduran Amerikan toplumu, 1800 Sanayi devrimiyle, özellikle köyden kente göç olgusunun doğurduğu olumsuz sonuçlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu sorunların çözümü için Amerikan toplumuna, başka kültürlerden olan insanlarla birlikte yaşama, işbirlikli problem çözme ve ortak karar alma için gerekli bilgi, tutum ve değerlerin öğretilmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu ihtiyaç ta ancak yeni bir yurttaşlık yetiştirme programı, başka bir deyişle bir eğitim reformuyla gerçekleşmiştir. XIX. Yüzyılın başlarında sosyal bilimciler, eğitimciler ve sosyal çalışanlar tarafından hazırlanan vatandaşlık programında yurttaşların sosyal problemlerin çözümüne aktif olarak katılmaları gerektiği, bunun içinde demokratik bir toplumda karar alma sürecinin yerel politikacılara terk edilmemesi gerektiği gibi konular vurgulanmıştır. Dolayısıyla okul programı yurttaşın yaşamına ilişkin sorunlardan bahseden bir nitelik kazanmıştır (Barth,1991; Öztürk ve Otluoğlu, 2002:13). 1892 yılında toplanan Ulusal Eğitim Konseyi, ulusal toplum anlayışını oluşturmak üzere, sosyal bilgiler dersini düzenlemiştir. Sosyal bilgiler dersinin yetiştiği tarih, coğrafya ve yurttaşlık derslerinden oluşturulmuş ve toplumun gereksinimlerine göre içerik yeniden yapılandırılmıştır (Kaltsounis, 1987; Sönmez, 1998:8).

Yukarıda söz edilen gelişmelerin bir sonucu olarak the National Education Association Commission 1916 yılında, okul programındaki sosyal eğitim ve öğretim

konularını tanımlamak için “sosyal bilgiler” terimini kabul etmiştir (Schug ve Beery,1987; Öztürk ve Otluoğlu, 2002:13). Böylelikle, eğitimde ilk kez sosyal bilgiler adı kullanılmış olmuştur (Güngördü, 2001:131).

Sosyal bilgiler ABD’de doğup gelişen bir yaklaşım olmakla beraber Türkiye’nin de içinde bulunduğu dünyanın çeşitli ülkeleri tarafından benimsenmiştir. Bununla birlikte gerek ABD gerekse başka ülkelerde birçok eğitimci, sosyal bilimlerin birbirinden bağımsız öğretilmesinin vatandaşlık eğitimi için daha faydalı olacağı gerekçesiyle, sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımına karşı çıkmaktadırlar (Barth,1991; Öztürk ve Otluoğlu,2002). Nitekim bu görüşlerin ağır bastığı İngiltere’de sosyal bilgiler dersi yerine ilköğretimin her kademesinde tarih ve coğrafya dersleri birbirlerinden bağımsız iki ders olarak okutulmaktadır (Clemson,1994; Öztürk ve Otluoğlu, 2002:14).

Sosyal Bilgilerin herkesçe kabul edilen ortak bir tanımını yapmak oldukça güçtür. ABD’nin Sosyal Bilgiler eğitimi alanında en etkin kurumlarından biri olan the National Council For the Social Studies(NNCS)’e göre; “Sosyal bilgiler terimi;sosyal bilim alanlarını, insan şeref ve haysiyetini korumak amacıyla oluşturulan demokratik bir toplumda bireyin rolünü inceleyen,sosyal olayları ve insan ilişkilerini inceleyen faaliyet alanlarını kapsamaktadır” (Evans ve Brueckner 1990;Öztürk ve Otluoğlu, 2002:5).

Yukarıdaki tanım sosyal bilgiler hakkında belli özellikleri belirtmiştir,ancak bir eğitim programı olarak sosyal bilgileri açıklamaktan uzaktır. Sosyal bilgilerle ilgili farklı tanımlar incelendiğinde, bu tanımların ortak özelliğinin sosyal bilgileri bir yurttaşlık eğitim programı olarak kabul ettikleri görülmektedir. Bu tanımlarını farklı yönleri ise, programda adı geçen yurttaşlık eğitim programının hangi eğilimleri ve öncelikleri taşıyacağı konusudur. Barth ve Demirtaş(1997; Öztürk ve Otluoğlu, 2002:6) ve Erden’in aktardığı bu eğilimler şu şekilde özetlenebilir:

Yurttaşlık Bilgisi Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda amaç; öğrencilere geçmişe ait bilgileri,

olguları, temel toplumsal kurumları öğreterek kültürel mirası aktarmak ve böylece onları iyi birer yurttaş olarak yetiştirmektir.

Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler: Genellikle konu alanı merkezli programlarda kullanılan bu yaklaşımda amaç, öğrencilere sosyal bilimlerdeki disiplinlere ait bilgi ve beceriyi kazandırmaktır.

Yansıtıcı İnceleme Alanı Olarak Sosyal Bilgiler: Bu yaklaşımda Sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin bireysel ve sosyal sorunlarını tanımlama, analiz etme ve karar verme becerilerini geliştirmektir. Bu yaklaşımda dersin içeriği yalnızca tarih, coğrafya ve vatandaşlıkla ilgili değildir. Çağdaş dünya sorunları, yerel, ulusal ve evrensel ölçülerde ele alınmaktadır.

Bu yaklaşımlardan yola çıkarak oluşturulan sosyal bilgiler tanımlarından birkaçı aşağıdaki gibidir.

Sosyal bilgiler, yaşamın sosyal boyutu ile ilgili bilgileri disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirerek, etkin, demokratik vatandaşlar yetiştirme amacıyla oluşturulmuş bir derstir (Doğanay, 2002:43).

Sosyal bilgiler, öğrencileri toplumsal yönden eğitmek, onlara içinde yaşadıkları toplumun yönetim düzeni, ekonomik özellikleri, geçmişi üzerinde gerekli bilgi ve anlayışları kazandırmak, yurttaşlığın hak ve görevlerini kavratmak amacıyla ilk ve ortaokullarda okutulan, konuları genellikle tarih, coğrafya, ekonomi ve hukuk gibi bilim dallarından yararlanılarak seçilen derstir (Oğuzkan,1981; Koçak, 2002:134).

Erden, sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamıştır: “Sosyal bilgiler, ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri ve tutumun kazandırıldığı bir çalışma alanıdır.”

Sönmez ise sosyal bilgileri yine bu yaklaşımlara paralellik arz edecek şekilde, “Sosyal bilgiler, toplumsal gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu süreç sonunda elde edilen dirik bilgiler” olarak tanımlamıştır.

Barth ise sosyal bilgileri “belli başlı sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin kullanılması için sosyal ve beşeri bilimlere ait kavramların disiplinler arası entegrasyonu” olarak tanımlar.

Bütün bu açıklamalar ile örtüşecek şekilde, Öztürk ve Otluoğlu (2002)da sosyal bilgileri şöyle tanımlamışlardır. “Sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin bulgularını entegre edip öğrencilerin düzeyine göre basitleştiren, bunları kullanarak, öğrencilere, sosyal yaşama uyum sağlamada ve sosyal sorunlara çözüm üretmede ihtiyaç duyacakları bilgi, beceri, tutum ve değerleri kazandırmayı amaçlayan bir yurttaşlık eğitim programıdır.”

Sosyal bilgiler dersi, 2004 sosyal bilgiler eğitim programının amaçları çerçevesinde, yukarıdaki tanımlara paralellik arz edecek tarzda, şu şekilde tanımlanmıştır. Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarını bir ünite yada tema altına birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (TTKB, 2004).

2.2. ÜLKEMİZDE ÖĞRETİM PROGRAMLARININ GELİŞİMİ ve SOSYAL BİLGİLER

Ülkemizde sosyal bilgilerin gelişimi incelendiğinde, 1960 yılına kadar sosyal bilgiler kapsamına giren dersler birbirinden bağımsız olarak okutulduğu görülmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:15).

1921’de Atatürk’ün önderliğinde düzenlenen maarif kongresi’nde ilkokul programlarının geliştirilmesi ve orta eğitim kurumlarının programları ve ders konuları ele alınmıştır. Savaş devam ederken bu çalışmanın yapılabilmesi, Cumhuriyet’i kuran kadroların eğitime verdikleri önemi açık bir şekilde göstermektedir (Erdoğan,2002). Cumhuriyet döneminde eğitimin başlıca amacı, her düzeydeki okullarda öğrencilere cumhuriyetçi bir siyasi eğitim vermek olmuştur (Akyüz, 2001:281). Bu amaca yönelik dersler içerisinde sosyal bilgiler grubu derslerinin önemli bir yer tuttuğu söylenebilir.

Sosyal Bilgilerin ders programları ve amaçları 1923 yılına kadar önemli bir değişikliğe uğramamıştır (Çetin,2005). 1923 yılında cumhuriyetin ilanından sonra; gerek kültürel ve sosyal, gerekse siyasal yönden yeni bir toplum düzenine kavuşan Türkiye’de, öğretim programlarının da değişen ve gelişen ihtiyaçlara cevap verecek şekilde geliştirilmesi zorunluluk haline gelmiştir. Eğitim sisteminde öncelik ilköğretiminin yaygınlaştırılmasına verildiği için program geliştirme çalışmalarına daha çok ilkokul alanından başlanmış ve orta öğretim programları da bu çalışmaların ışığı altında yapılmıştır(Erkan, 1996; Genç,2000).

1924 yılında çıkarılan Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Bütünleştirilmesi) Kanunu ile tüm öğretim kurumları MEB bünyesi altında toplanmış ve okul programları üzerinde kapsamlı değişiklikler yapılmaya başlanmıştır(Varış, 1994).

İkinci Heyeti İlmiye tarafından Cumhuriyet döneminin ilköğretim programı hazırlanmıştır.1924 yılında tek tip ve beş yıl için bir program yapılmıştır. İlkokulun öğretim süreleri bu programla altı yıldan beş yıla indirilmiştir. Daha çok proje niteliğinde olan program iki yıl uygulamada kalmıştır(Gözütok, 2003).

Atatürk’ün isteği ile 1924 yılında ülkemize ve iki ay kadar okullarımızda eğitim sistemimiz üzerine iki rapor veren John Dewey bazı önerilerde bulundu. Milli Eğitim Bakanlığı bu raporu yayımlamamakla birlikte bazı boyutlarından

yararlanmıştı. Öğretmenler ilk yıllarda güçlük çekmiş olmakla birlikte çağdaş bir öğretim ve ilkesi olan “toplu tedris” bu uygulamalardan biridir (Arslan, 2005). Bu dönemde daha çok ilköğretim programlarının geliştirilmesine ağırlık verilmiş, 1953–1954 yıllarında da orta öğretim programlarının geliştirilmesi ağırlık kazanmıştır (Demirel, 2005).

1926 Programı toplu tedris ile birlikte “**çocuğa görelilik**” ilkesini göz önüne alarak, “öğrencinin kişisel ilgisinin dikkate alınması ve iş eğitime önem verilmesi kabul edilmiştir. Derslerin içerik-konularının dökümü yapılmakla yetinilmemiş her dersin amacı ve öğretimde tutulacak yöntemler ana hatlarıyla belirlenmiştir, çevre koşullarının göz önünde tutulması ve bu koşullara göre öğretim yapılması da programın amaçlarından bir diğeri olarak görülebilir (Ataünal, Özalp, 1977). 1926 Programında ilköğretimin hedef ve ilkeleri kısa cümleler ile ifade edilmişti. Hedefler son derece kapalı, yetersiz bir biçimde idi (Türkoğlu ve Sarı, 2006). Cumhuriyet döneminin ilk programı olan 1926 programında eğitim öğretim ilkeleri açık bir biçimde belirtilmemiştir. Bu ilkeler fikir parçaları halinde programın çeşitli yerlerine serpiştirilmiştir (Arslan, 2000).

1926 Programı on yıl uygulamada kalmıştır. Bu dönemde Türkiye’de çeşitli alanlarda inkılâplar yapılmıştı. Bu inkılâpların zaruri kıldığı yeni ihtiyaçlar karşısında programlarda da yeni değişiklikler yapılması gerekiyordu.

1930 yılında; köy okullarının şehir okulları seviyesine getirilememesi sonucunda, köy okulları için yeni bir müfredat hazırlanması ihtiyacı duyulmuştur. (Genç, 2000). Şehir okulları müfredatının esasına sadık kalınarak, köy çocuklarını, köyün şartlarına ve ihtiyaçlarına göre yetiştirmek amacı ile “Köy Mektepleri Öğretim Programı” hazırlanmıştır (Tekişik,1992; Ercan ve Altun, 2005).

1936 yılında yapılan program değişiklikleri önceki değişikliklere göre ayrı bir öneme sahiptir. Bu tarihe kadar, yeni kurulan devletin yapısına uygun olarak yapılması gereken inkılâplar tamamlanmış ve bu inkılâplar yerleşmeye başlamıştır. Daha önceki değişikliklerin yapıldığı yıllarda inkılâplar henüz tamamlanmadığından,

hazırlanan ilkokul programları yeni rejimin görüşlerini tam olarak yansıtmıyordu. Bu açıdan 1936 programı ayrı bir öneme sahiptir (Kıncal, 1993, s. 300; Akbaba,2004). 1936 yılında ilköğretim programında eğitim ve öğretim ile ilgili fikir parçaları taranmış ve çocuğun eğitim öğretime başladığı andan itibaren göz önünde tutulması gereken ilkeler maddeler halinde açıkça belirtilmiş aynı zamanda ulusal hayatın icap ettirdiği ilkelere özellikle yer verilmiştir. Ayrıca bu programda dördüncü sınıfta tarih, coğrafya ve tabiat bilgisi derslerinin ön planda işlenmesi kabul edilmiştir (Cicioğlu, 1985).

1948 Programı 26 ve 36 programlarının geliştirilmiş bir şeklidir. Amaçlar daha detaylı ve gruplanmış haldedir. Ancak 1948 programı öğrenmeyi zihni bir eylem kabul ederek öğrenmenin duyuşsal ve devinişsel boyutlarını ihmal etmiştir. Ayrıca Programın amaçları, ilkeleri ve açıklamaları; çocuğun bir vatandaş olarak kişiliğini her yönden bir bütün olarak yetiştirmeyi amaç edindiği halde derslerin yüklü konuları, zihin eğitime önem vermektedir. Bu yönden amaçlarla müfredat arasında çelişki görülmüştür (Arslan, 2000). Bu yönleriyle 1948 programı eleştirilmesine rağmen Cumhuriyetten bu yana uygulanan öğretim programları arsında en uzun ömürlü program olmuştur. 48 programının uygulanmasında karşılaşılan güçlükleri belirlemek amacıyla Kate Wofford Türkiye'ye davet edilmiş ve dört aylık inceleme sonunda bir rapor hazırlayarak devrin hükümetine sunmuştur. Wofford'un hazırladığı raporla program geliştirme çalışmaları daha sistematik bir yaklaşımla yapılmaya başlanmıştır (Ayas, Çepni, Akdeniz, 1993).

Cumhuriyet Dönemi'nde 1926, 1930, 1936, 1948 programlarında da Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık dersleri birbirlerinden bağımsız dersler olarak okutulmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu dersler, Türk inkılabını yurdun her bölgesinde egemen kılmak gibi önemli bir misyonu yüklenmişlerdir. Bu misyon sayesinde ki, Atatürk adı geçen derslere verdiği önemden dolayı bizzat kendisi "Medeni Bilgiler" adıyla bir vatandaşlık kitabının yazımında yazılı ve sözlü katkılarla aktif bir rol oynamıştır. Yine bu dönemlerde sosyal bilgiler eğitime ilişkin dersler için gerekli bilimsel verileri hazırlayacak kurumların, yani Türk Tarih Kurumu ve Dil ve Tarih-

Coğrafya Fakültesinin oluşturulmasına da büyük bir önem verilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:15).

II. Dünya savaşı yıllarına gelindiğinde ABD’nde de benimsenmiş olan “Yeni Sosyal Bilgiler Yaklaşımı” benimsenmiş; fakat, özellikle, ekonomik yetersizlikler sebebiyle geleneksel yaklaşım günümüze kadar egemenliğini sürdürmüştür (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:16).

Günün değişen şartlarına ve ihtiyaçlarına göre 1962 program taslağı hazırlanmış ve son şeklini almıştır. 1962’de bu program uygulamaya konulmuş, programın aksaklıklarının görülüp giderilmesi bu taslak program altı yıl denendikten sonra ortaya 1968 programı çıkmıştır.

1968 Programı oldukça uzun bir deneme evresinden ve bu evrenin sonunda yapılan değerlendirmelerden sonra uygulamaya konmuştur. Bu programın geçmiş programlardan farkı VII. Milli Eğitim Şurasında saptanan “Türk Milli Eğitiminin Hedefleri” yanında ilköğretimin hedeflerine ve ilkokulun eğitim –öğretim ilkelerine ayrı ayrı yer vermesidir. Ayrıca programın uygulanması ile ilgili esaslara , “metot ve teknikler” derslerin özel hedeflerine ve derslerin birçoğunun sınıf hedeflerine yer vermiş olması programda amaçlar hiyerarşisine önem verildiğini göstermektedir (Arslan, 2000).

1968 Programı uygulamaya konulduktan sonra da bu programla ilgili geliştirme çalışmaları yakından izlenmiş, uygulamada meydana gelen aksaklıklar üzerinde çalışılarak gerekli önlemler alınmıştır (Demirel, 2002).

1968 İlkokul Programı “ilerlemecilik” akımının etkisindedir. Bu akıma göre, okul küçük bir demokratik toplumdur. Öğrenciler burada, demokratik yaşam için gerekli bilgi, beceri ve tutumları öğrenirler. Toplumlar ve gerçekler sürekli olarak değişirler ve bireyin bu değişime ayak uydurabilmesi için, problem çözme ve bilimsel araştırma yöntemlerini öğrenmesi gerekir. Ayrıca okulda öğrencilere işbirlikçi davranışlar ve kendi kendini disipline etme becerisi kazandıracak yaşantılar

öğretilmelidir. 1968 programının temel felsefesi yukarıda belirtildiği gibi olmasına rağmen, bu felsefe ne yazık ki günümüze kadar hayata geçirilememiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:16).

Cumhuriyet döneminde ilköğretim programlarının en önemlilerinden biri olan 1968 programının getirdiği yenilikler, mevcut amaçlara ilköğretimin amaçlarının eklenmiş olması “mahallilik”, “esneklik” ve “çevre programı” ilkelerinin daha çok yer alması “toplu öğretim” ilkesinin ilkokulun bütün sınıfları için kabul edilmesi eğitim ve öğretimin yalnız ders kitaplarına bağlı olmaktan kurtulması, öğretmen ve öğrencilerin inceleme, araştırma yapması, birer bilim dalı olan tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi derslerinin “Sosyal Bilgiler” adıyla bir ders haline getirilmesi bu öğretim programındaki önemli değişikliklerden bir kaçıdır (Binbaşioğlu, 1999; Türkoğlu ve Sarı, 2006).

Sosyal bilgileri oluşturan dersler ilk defa 1962 yılı İlkokul program Taslağı’nda, disiplinler arası bir yaklaşımla “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. Bu ders 1968 yılında yayınlanan İlkokul Programı’nda “*Sosyal Bilgiler*” adını almıştır (Sönmez, 1998). Daha önce Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisinin yüklendiği misyonu devralan sosyal bilgiler dersi, 1968 ve daha sonraki yıllarda 4. ve 5. sınıflardaki iki mihver dersten biri olarak kabul edilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:15).

1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile Türk Milli Eğitim Sistemi yeni baştan düzenlenmiştir. Bu kanunla ilköğretim beş yıllık ilk ve üç yıllık ortaokullar birleştirilerek “8 yıllık Temel Eğitim” adını almıştır. Böylece ilköğretimin ve zorunlu eğitimin süresi sekiz yıla çıkartılmıştır (Gözütok, 2003). 1970’li yıllarda sekiz yıllık ilköğretim okulu denemesi gündeme gelmiş ancak deneme aşamasında kalmıştır. 1974 yılında toplanan “Dokuzuncu Milli Eğitim Şurası” kararı gereğince ortaokullar temel eğitim içine alındığından yeni ortaokul yönetmeliği ve ders plan ve programları da değiştirilmiştir. 1974–1975 öğretim yılında uygulanmaya başlanan müfredatta, ilkokulların 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler

programı ile ortaokul sosyal bilgiler programının temel eğitimin amaçlarına uygun olarak kaynaştırılmış bir bütün oluşturacak şekilde yeniden düzenlenmesine çalışılmıştır (Cicioğlu,tarihsiz; Bayram;2003).

1980’li yıllara kadar program geliştirme sadece amaçların ve konu başlıklarının sıralanması şeklinde görülmüş, uygulama ve değerlendirme ilke ve tekniklerine yer verilmemiştir. 1980’li yıllar MEB’nın geleneksel program geliştirme yaklaşımından yavaş yavaş vazgeçtiği ve yeni bir model oluşturma çabasına girdiği bir dönem sayılır. 1960’ların sonu ve 1970’lerin başında değişik üniversitelerin eğitim fakültelerinin lisans ve yüksek lisans derslerinde program geliştirmenin ve B.S Bloom’un çeşitli becerileri içeren taksonomilerinin öğretilmeye başlanmasının ülkemizde program geliştirme alanında bilimsel bir yaklaşımın ilk temellerini attığı söylenebilir.

1980’li yıllarda program geliştirme çalışmalarında yeni bir anlayış başlamıştır. X. Milli Eğitim Şurası’nda Türk Milli Eğitim Sistemi’nin Atatürk İlkeleri doğrultusunda bütünleşmesini öngören yeni bir program modeli geliştirilmesi kararlaştırıldı.

Bakanlığın 1988, 1989 ve 1990 yıllarında kısım kısım basıp yaydığı ilkokul programlarında diğer branşlarda kısmen çağdaş program geliştirme ilkelerine uyularak hazırlanmış olduğu; sosyal ve fen bilimleri programlarının 1968 programındaki gibi bırakıldığı, program içeriği yönünden 1950’lerden önceki program hazırlama esaslarına göre ele alınmış olduğu görülmektedir (Çilenti, 1992; Anonymous, 1998).

1990’lı yıllarda hazırlanan Fen Bilgisi, Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Yabancı Dil programları hep sekiz yıllık ilköğretim bütünlüğüne yönelik hazırlanmış programlardır. Bu programlarda da hedefler hiyerarşisine ve hedeflerin davranışsal ifadelerine yer verilmiş olmasının çağdaş program geliştirme anlayışına uygun olduğu düşünülmektedir. Ayrıca 1990’lı yıllardaki Milli Eğitim Sistemini yeniden

düzenleme çalışmaları içinde program geliştirme ve ölçme- değerlendirmeye ayrı bir önem verildiği görülmektedir (Demirel, 1998).

1994 yılına gelindiğinde Türkiye’de uygulanan Sosyal bilgiler programıyla ilgili bir başka değişikliğe gidilmiştir. Aslında yine ABD eğitim felsefesini yansıtan bu değişiklik, YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi kapsamında sosyal bilgiler ve tarihin fonksiyonunu sosyal amaçlar doğrultusunda tespitiyle başlamış ve 2004 yılı ilköğretim sosyal bilgiler programında da etkileri görülmüştür. YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesinde Milli Eğitim Bakanlığı okullaşmanın amaçlarını şu şekilde sınırlandırmıştır:

“Eğitim Programının bütün amacı öğrencileri iyi birer toplum, bölge, millet ve dünya vatandaşı haline getirmektir. Toplum tarafından resmi bir kuruluş olarak oluşturulmuş olan okullar kültürel mirası aktarmak ve ülke gençliğini gelecekteki hayata hazırlamakla yükümlüdür... Sosyal Bilgiler, sorumluluk sahibi vatandaşlık kavramıyla bağlantılı olarak bilgi,tutum ve becerilerin edinilmesi ile ilişkilidir.Bir yandan ilkokul eğitim programının tümü vatandaşlık eğitimine destek verirken,diğer yandan sosyal bilgilerden de yapısı itibariyle formal vatandaşlık eğitimine hizmet verecek şekilde kullanılması beklenir (Barth ve Demirtaş,1997;Dilek,1999).”

Zorunlu ilköğretimin sekiz yıla çıkartılması 1970’lerden beri gündemde olan bir konu olmasına rağmen, zorunlu eğitimin ortaokulu da kapsayacak şekilde uzatılması yerine, ortaokulun lise bünyesinden koparılarak ilkokula birleştirilmesi kararı uygulama güçlükleri yarattığı için, geciktirilmiştir (Türk, 1999:222). 1997 yılına gelindiğinde Türkiye’de eğitim sisteminde değişikliğe gidilmiş ve ilköğretim kesintisiz sekiz yıla çıkarılmıştır. Bu gelişmeye paralel olarak ta 1998 yılında İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hazırlanmıştır. Bu program;

- a) Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihsel, kültürel, siyasal...dünü,bugünü ve yarını ile ilgili değerlere karşı olumlu tutum geliştirmiş ve buna paralel olarak dil, tarih, kültür ve yurt bilincine sahip;
- b) demokrasi ve insan hakları konusunda duyarlı ve bilinçli;
- c) yurttaşlık görev ve sorumluluk ve haklarını bilen;

- d) bilgi, beceri ve iyi ahlak sahibi;
- e) doğru ve mantıklı karar alabilen ve sosyal sorunlara çözüm getirebilen vatandaşlar yetiştirmeyi öngörmektedir (MEB,1998).

1998 yılında hazırlanan ilköğretim okulu sosyal bilgiler programı yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda, “ulusal ütopyacılık” adı verilen geleneksel eğitim anlayışını yansıtmaktadır. Ulusal ütopyacılık; Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitimde önemli yer tutan bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. Klasik ulusçuluktan farklı olarak insanlar arasında yalnızca birlik oluşturmak için değil, aynı zamanda yeni ve dinamik bir toplum meydana getirmek amacına da hizmet eder. “Türk ulusundan, laik ve Avrupa medeniyetinden olmak” fikrini hedef olarak gören ulusal ütopyacılık, bu hedefe ulaşmak için de yaygın eğitimle ilişkilendirilmiştir. Bu hedefe ulaşmak, yani gelecekteki düşsel toplumu yaratmak için hazırlanan Milli Eğitim programı da evrensel program teorilerinin karışımından oluşturulmuştur. Program, Fransız Ansiklopediciliği/ klasik hümanizmden; özellikle edebiyat, müzik ve tarih dersleri aracılığıyla kültürel mirası aktarma amacını; Rus politenikçiliğinden iyi huylu ve üretken vatandaşlar yetiştirme amacını; ve Amerikan Pragmatizmi/Sosyal Yeniden Kurmacılığından ise sosyal değerler, vatandaşlık ve sosyal işbirliğine dayalı deneyimler geliştirme amacını ön plana çıkararak karmaşık bir özellik göstermiştir. Bu yönüyle programın, günümüz insanının ihtiyaçlarını karşılamaktan çok mevcut olmayan düşsel bir toplumun ihtiyaçlarına yönelik olarak hazırlandığı düşünülmektedir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002).

1998 programında da 1968 programında olduğu gibi ilerlemecilik akımına uygun amaçlar(karar verme ve problem çözme becerileri gibi) bulunmaktadır. Fakat pratiğe bakıldığında yine bu amaçlara uygun bir sosyal bilgiler eğitiminden uzak bir eğitim yapıldığı görülmektedir. Bu durumun nedenlerinden biri, ilköğretimin birleştirilmesiyle ilkokul (5)+ ortaokul (3) sisteminde var olan konu tekrarlarının ortadan kalkmasına rağmen haftalık ders saatinin bir saat azaltılması yani programın yıllara yayılmasına rağmen kapsamının genişletilmesidir. Bu durumda ezberci eğitim sistemine yol açmakta ve programda belirtilen temel becerileri kazandırma hedefinden uzaklaşmaktadır (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:19). Şahin-Yanpar’a göre

1998 programı ile ilgili başka bir eleştiri de; öğrencilerin gelişim dönemlerinin dikkate alınmadan hazırlanmasıyla ilgilidir. Programın içeriğine göre; henüz somut işlemler döneminin son evresinde olan bir ilköğretim öğrencisi son derece soyut tarih konuları ile karşı karşıya kalmakta ve bu durum sonucunda öğrenme güçlüğü çeken öğrenciler derse karşı olumsuz tutum geliştirmektedirler (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:19).

2000 yılına gelindiğinde ilköğretim okulu sosyal bilgiler programı yeniden gözden geçirilmiş ve bazı düzenlemelere gidilmiştir. Örneğin doğal afetler konusuna, 2000 yılındaki düzenlemede, önceki programlara göre daha fazla yer verilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2002:20). Yine dünyadaki değişme ve gelişmelere paralel olarak sosyal bilgiler programında çeşitli değişimler ve yenilikler görülmeye başlanmıştır. Son olarak hazırlanan ilköğretim 2004 sosyal bilgiler öğretim programında bu değişikliklerin daha yakından izlendiği görülmektedir.

2.2.1. 2004 SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI

Etkili bir eğitim modeli oluşturmayı hedefleyen Mili Eğitim Bakanlığı, “küresel bir pazar” olacağı varsayılan geleceğin dünyasında, sürdürülebilir kalkınmanın ve rekabet gücü oluşturmamanın ön koşulu olarak, öğretim programlarını görmektedir. Bu nedenle, eğitim programlarında içerik ve eğitim öğretim yaklaşımı bakımından, modernleşme sürecinin davranışçı yaklaşımı yerine yapılandırmacı anlayış tercih edilmiş; böylece yeni bir dönüşüm planlanmıştır (Arslan, 2005:72).

2004 yılında tamamlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, öğrencilerin bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, problem çözme ve karar verme becerilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak şekilde geliştirilmiş bir programdır. Bu sebeple program, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir yaklaşım içermektedir (MEB, 2004). Yapılandırmacı

anlayışın benimsendiği yeni programda; öğrenci ve etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (Gültekin, 2005).

Yapılandırmacılık, eğitim alanında bilgi inşası anlamında kullanılmaktadır. (Pesen, 2005:274) Oluşturmacılık ya da yapısalcılık olarak ta adlandırılan, İngilizce constructivism teriminin karşılığı olan bu yaklaşım bireylerin öğrendikleri bilgiyi nasıl yapılandıkları ile ilgilidir (Demirel, 2003:99). Yapısalcılık kuramı bilgi ve öğrenme ile ilgili bir kuramdır. İlk önce öğrenenlerin bilgiyi nasıl öğrendikleriyle ilgili bir kuram olarak gelişmiş, daha sonra öğrenenlerin, bilgiyi nasıl yapılandıklarıyla ilgilenen bir yaklaşım oluşmuştur (Şen, 2002:41). Öğrenme ezberlemeye değil, öğrenenin bilgiyi transfer etmesine, var olan bilgiyi yeniden yorumlanmasına ve yeni bilgiyi oluşturmaya dayanır (Perkins, 1999;Demirel ve Erdem, 2002:82). Yapılandırmacılara göre bilgi, yaşantılarını anlamlı hale getirmeye çalışan birey tarafından etkin olarak yapılandırılmaktadır (Yurdakul, 2005).

Yapılandırmacılıkta vurgu, öğreticiden ziyade öğrenen üzerindedir. Objelerle ve olaylarla etkileşen öğrenendir ve böylelikle öğrenen, bu objeler veya olayların sahip olduğu özelliklerin bir anlayışını kazanır. Öğrenen kendi kavramsallaştırdıklarını ve problemlerin çözümlerini yapılandırır. Öğrenciler kendilerinde var olan bilgiyle beraber yeni bilgiyi kendi öznel durumlarına uyarlayarak öğrenirler. Böylelikle öğrenen, kendi bilgisini kendisi oluşturmuş olur (Özden, 2003:54).

Sosyal Bilgiler öğretim programını oluşturan temel öğeler; beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlardır.

Beceri; bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Başka bir deyişle beceri; öğrencilerde öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi, yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler programı, ilköğretim 4-8. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte toplam on dört beceriyi kazandırmanın

yanında, bu on dört beceri içinde öncelikli olarak, kendine özgü beş beceriyi kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu beceriler şunlardır: Eleştirel Düşünme Becerisi, Yaratıcı Düşünme Becerisi, İletişim ve Empati Becerisi, Araştırma Becerisi, Problem Çözme Becerisi, Karar verme Becerisi, Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi, Girişimcilik Becerisi, Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi, Gözlem Becerisi, Mekanı Algılama Becerisi, Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi, Sosyal Katılım Becerisi.

Kavram, bir konu alanında özel anlamlar taşıyan sözcüklerdir (Sönmez, 1998). Kavramlar belli bir konuda birçok bilgiyi düzenleyen ve birleştiren unsurlardır. Eğitim çoğu zaman kavramların öğretilmesiyle ilgilidir. Özellikle tarih ve coğrafya gibi disiplinlerde temel kavramlar bilgisi olmadan, kim olduğumuzu ve yaşadığımız dünyanın ne olduğunu (özelliklerini) anlamamız büyük oranda sınırlandırılmış olacaktır. Sosyal Bilgiler öğretiminde kavramların öğrenilmesini, öğretimin odak noktası olarak belirlemenin çeşitli faydaları vardır: Öğrencilerin akademik başarıları üstünde olumlu etki sağlar. Öğrenme ve hatırlamayı basitleştirir. İletişimi kolaylaştırır. Öğretimi kişiselleştirir. Gerçek ve yanlış algılamayı ayırt etmeye yardımcı olur. Karmaşık anlamaya yardımcı olur. Problem çözme ve akıl yürütme becerilerini geliştirir (MEB, 2004).

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik, işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için grup üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ilke ya da inançlardır (Özgüven, 1999; MEB, 2004).

Değerlerin özellikleri aşağıdaki gibidir:

- Değerler, toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireyin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- Değerler, bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.

- Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değerler, normları içerir (MEB, 2004).

Sosyal Bilgiler öğretim programının değerleri şunlardır: Adil Olma, Aile Birliğine Önem Verme, Bağımsızlık, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanışma, Duyarlılık, Dürüstlük, Estetik, Hoşgörü, Misafirperverlik, Sağlıklı Olmaya Önem Verme, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Temizlik, Vatanseverlik, Yardımseverlik (MEB, 2004).

Sosyal bilgiler öğretim programının genel amaçları aşağıdaki gibidir. 8.sınıf sonunda öğrenci;

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kendi sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk ilke ve inkılaplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmadaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.

10. Farklı dönem ve mekanlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler ve olaylar arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak, bilişim ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma , bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki açıklarken sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarını tarihsel süreç içerisinde günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekanlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimini fark eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB,2004).

Sosyal bilgiler öğretim programında önceki programlara göre öğretmenin rolü farklılaşmıştır. Eski öğretim programlarındaki gibi, öğretmen bilgiyi aktaran değil; bilginin öğrenci tarafından yapılandırılmasını sağlayacak etkinliklere rehberlik eden vasfını kazanmıştır. Bu yönüyle program öğrenme-öğretme süreçlerinde de bir takım değişikliklere gitmiştir.

Sosyal bilgiler programını uygulanması sürecinde gerekli beceri, bilgi ve kavramları kazandırmada işe koşulabilecek ve ders içi etkinliklere temel olabilecek bazı uygulamalar, Açıkgoz (2003) tarafından şu şekilde örneklendirilmiştir: Örnek olay analizi, sonuç çıkarma, geri plandaki düşünceleri bulma, slogan bulma, reklam/poster, afiş hazırlama, şiir-öykü yazma/şarkı yapma, görsel imge oluşturma, önem sırasına koyma, başlık bulma, sınıflama, kendini değerlendirme, yordama yapma, bulmaca, dramatizasyon, tavsiyede bulunma, karşılaştırma, problem çözme, alan gezileri, kavram haritası oluşturma, kanıtlama.

Sosyal bilgiler öğretim programı ölçme değerlendirme açısından da bir takım değişiklikler göstermektedir. Programın, yeni anlayışa bağlı olarak ele alındığında, hem klasik ölçme ve değerlendirme anlayışına dayalı soru türleriyle örneklendirildiği, hem de yeni ölçme ve değerlendirme anlayışına dayalı örneklerle desteklendiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, yeni ilköğretim programlarının genelinde ölçme ve değerlendirme etkinliklerinin bir miktar zenginleştirilmiş olduğu söylenebilir. Sosyal bilgiler öğretim programında, ölçme değerlendirme yaklaşımları, diğer programlara göre (Matematik, Türkçe, Fen ve Teknoloji derslerine göre) daha zengin bir anlatımla ele alınmıştır (Kutlu, 2005:68-69).

Sosyal bilgiler eğitiminde çoklu değerlendirme yapılması önerilmektedir. Öğretim programında uygulanması istenen değerlendirme araç ve yöntemlerin bir kısmı şunlardır: Gösteri, anekdotlar, tartışma, sergileme, deneyler, görüşme (mülakat), gözlemler, sözlü sunum, projeler, araştırma kağıtları, öz değerlendirme, kısa cevaplı maddeler, çoktan seçmeli testler, eşleştirmeli maddeler, uzun cevaplı maddeler, öğrenci, ürün dosyası (portfolyo), performans değerlendirme, derecelendirme ölçeği (rubric), tutum ölçekleri (MEB, 2004).

2.3. LİTERATÜR

Aykaç ve Başar (2005), “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi ve Eğitim Programının Değerlendirilmesi” adlı nitel çalışmalarında Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ile 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programını amaçlar, içerik, eğitim yaşantıları, uygulanan yöntemler ve eğitim ortamı düzenlemesi açılarından karşılaştırılmışlardır. Görüşme tekniğinden yararlanılarak yapılan çalışmada, sınıf öğretmenlerinin, programın uygulama aşamasında yaşanan sorunlar hakkında görüşleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Program ile öğretmen merkezli eğitimden öğrenci merkezli eğitime doğru bir geçiş yaşandığı söylenmekle birlikte, yeni programın başarısının, programda yer alan tüm faktörlerin etkili bir şekilde işe koşulmasıyla sağlanacağı vurgulanmıştır. Araştırmaya göre programın bazı aksayan

yönleri şu şekilde tespit edilmiştir: Hizmet içi eğitim seminerlerinin veriminin düşük olması, öğretmenlerin farklı ölçme değerlendirme tekniklerini uygulama konusunda yetersiz oluşu, değerlendirme etkinliklerinin kazanımları ölçecek nitelik taşımaması, kaynak, araç gereç ve materyal eksikliği ile OKS ve üniversite sınavlarının öğrencileri dershanelere ve dolayısıyla ezberci eğitim sistemine yöneltmesidir. Araştırmada gerekli altyapı ve koşulların hazır olmaması halinde programın başarılı olmasının mümkün görünmediği belirtilmiştir.

Bulut (2006), “Yeni İlköğretim Birinci Kademe Programlarının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi” adlı tezinde, İlköğretim birinci kademede uygulamaya konulan Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Matematik, Türkçe ve Fen ve Teknoloji derslerinin uygulamadaki etkililiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Betimsel tarama (survey) modeli kullanılan araştırmada, her bir program için ayrı veri toplama aracı geliştirilmiştir. Araştırmaya göre Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında öngörülen kazanımların, kapsamın, eğitim durumunun ve değerlendirmenin uygulamada “çok” düzeyinde etkili olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanımlarına, kapsamına, eğitim durumlarına ve değerlendirilmesine ilişkin görüşleri arasında il değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunurken; sınıf, cinsiyet, kıdem, eğitim düzeyi ve sınıf mevcudu değişkenlerine göre bulunmamıştır. Araştırma sonuçlarına göre ortaya çıkan, iller arasındaki farklılıkların giderilmesi istenmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımların, küresel gelişmelere duyarlılık sağlayacak şekilde geliştirilmesi istenirken, ulusal ve evrensel değerler arasında bir denge kurulması da önerilmiştir. Kapsamın, diğer derslerin kapsamı ile ilişkilendirilmesi ve kapsamda öngörülen bilgilerin güncel, öğrencilerin değer yargılarına ve düzeylerine uygun olması ve ezber gerektirecek nitelikte olmaması istenmektedir. Etkinliklerde; çoklu zeka kuramına yer verilmesinin ve öğrencilerin öğrenme stillerinin dikkate alınmasının gerekliliği üzerinde durulmuş, ayrıca demokratik eğilimlere ve sosyal adalete vurgu yapılması istenmiştir. Öğretmenleri ölçme değerlendirme teknikleri hakkında yeterince bilgi sahibi olmamasının, uygulamalı olarak verilecek bir hizmet içi eğitimle düzeltilebileceği vurgulanmıştır.

Can (2005), “Bir Öğretim Lideri Olarak Okul Yöneticisinin İlköğretim Programlarının Geliştirilmesindeki Yeterliliği” konulu araştırmasında “Bir öğretim lideri olarak ilköğretim okulu yöneticisinin yeni ilköğretim programlarının geliştirilmesi ve değerlendirilmesindeki yeterliliği nedir?” şeklinde geliştirilen araştırma problemine çözümler aranmıştır. İlköğretim okulu yöneticilerinin yeni ilköğretim programları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları, programla ilgili araç gereçlerin inceleme ve seçimine aktif olarak katılamadıkları ve öğretmenlerin bilgi ve deneyimlerini birbirleri ile paylaşabilecekleri ortamları sunamadıklarını ifade edilmiştir. Araştırmada okul yöneticilerinin eğitim programlarını geliştirme yeterliliklerinden okulun amaçlarını öğretmenlerle paylaşabilme, okulun eğitim-öğretim çalışmalarıyla ilgili yıllık faaliyet planları hazırlama, programların uygulanmasında öğretmenlerin belirlediği aylık ve yıllık hedeflerin değerlendirmelerini yapabilme yeterliliklerinin bulunduğu ancak bunların geliştirilmesi gerekliliği paylaşılmıştır. Okul yöneticilerinin eğitim programlarını geliştirmeye ilgili, dönem başı toplantılarında dönem içi etkinlikleri öğretmenlerle birlikte planlama, programın anlaşılması ve program amaçlarına ulaşılması için gerekli kaynakları sağlama ve sınıf içi öğretim zamanının etkili kullanılmasında öğretmenlere rehberlik etmede yeterlilikler göstermişlerdir.

Canerik (2005), “Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi” adlı çalışmasında, Sosyal Bilgiler Öğretim Programını genel olarak incelemiştir. Sosyal bilgilerin eski programları ile yeni öğretim programı karşılaştırılmış; buna dayanarak bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Sekiz yıllık eğitim için bir yıl deneme uygulamasının az olduğuna değinilmiş, deneme süresinin uzatılması ve birleştirilmiş sınıflı okulları kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Yeni öğretim programında ulusal içeriğe ve ulusallıkla ilgili kavramlara önceki öğretim programlarına nispeten daha az yer verildiği vurgulanmıştır. Program geliştirmede, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu’nun 5. maddesine uygun olarak, Türk toplumunun ihtiyaçlarının dikkate alınması ve programın uygulanabilmesi için gerekli maddi altyapı, yetişmiş eleman ve kaynak ihtiyacının ne derece yeterli olduğunun belirlenmesi gerektiği, ortaya konmuştur.

Demir ve İşcan (2007), “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi” adlı çalışmalarında, ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerlerin öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci ders kitabı ile çalışma kitabında hangi etkinliklerle, hangi araçlarla, nasıl kazandırıldığını ve değerlendirildiğini belirlemek amacı gütmüşlerdir. Bu amaç doğrultusunda, ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programına dayalı olarak MEB tarafından hazırlanmış öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci ders kitabı ve öğrenci çalışma kitaplarında hangi değerlerin yer aldığı, bu değerleri öğrencilere kazandırmak için hangi yolların kullanıldığı, kullanılan etkinlikler, yöntemler, teknikler, araç-gereçler vb. incelenmiştir. İlköğretim 4. sınıf öğretmen kılavuz kitabı, öğrenci ders ve çalışma kitaplarını incelemek amacıyla nitel veri toplama yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonunda; programda yer alan değerlerin öğretmen kılavuz kitabında, öğrenci ders ve çalışma kitaplarında gereği kadar yer almadığı, bahsedilen etkinliklerin değerleri kazandırmada yetersiz kaldığı belirlenmiştir.

Gömleksiz ve Dilci (2007), “Yeni İlköğretim Programının Getirdiği Yeniliklerin İşlevselliğine Dönük İlköğretim Müfettişlerinin Algıları: Nitel Bir Çalışma” konulu çalışmalarında, yeni ilköğretim programının getirmiş olduğu yeniliklerin işlevselliği bağlamında, programın Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarıyla ne ölçüde örtüştüğünü, okulların yeni programın uygulanmasına ne derecede uygun olduğunu, ilköğretim müfettişlerinin görüşlerine dayalı olarak belirlemek ve bu çerçevede yaşanan sorunlara çözüm önerileri geliştirmek amacını gütmüşlerdir. Bu amaçla 10 ilköğretim müfettişi ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanarak veriler toplanmıştır. Müfettişler yeni programın Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarıyla örtüştüğüne dair görüşlerde paralel düşünceler ortaya koyarken, okulların fiziki donanımları ve alt yapı sorunlarının bulunduğu görüşünü ağırlıklı olarak savunmuşlardır. Programın tanıtımına dönük aldıkları eğitimi yeterli bulmamakta ve müfettişlerin tamamının programa dair eğitsel formasyondan yararlanmadıklarını vurgulamışlardır. Araştırma sonucunda yeni programın ilköğretim müfettişlerine tanıtım faaliyetlerinin sıklaştırılması, okulların gerekli alt yapı ve fiziki donanımlarının çağdaş yapıya uygun biçimde düzenlenmesi, tema ve

içerik düzenlemelerinin diğer dersleri de kapsayacak şekilde yeniden ele alınması önerilmektedir.

Gömleksiz ve Kan (2006), “Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Temel Becerileri Kazandırmadaki Etkililiğinin Belirlenmesi (Diyarbakır İli Örneği)”, yeni ilköğretim programında öngörülen sekiz temel becerinin kazandırılmasında Sosyal bilgiler dersi öğretim programının etkililiğine ilişkin ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin görüşleri alınmıştır. Araştırmada, öğrencilerin, yeni sosyal bilgiler öğretim programının eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, araştırma, problem çözme, karar verme, iletişim becerileri ile Türkçeyi doğru güzel ve etkili kullanma becerisini kazandırmadaki etkililiğine ilişkin görüşleri, cinsiyetlerine ve öğrenim gördükleri okula göre değişmekte midir? sorusuna cevap aranmıştır. Araştırma sonucunda programın, söz konusu sekiz temel beceriyi kazandırmada etkili olduğu belirlenmiştir. Kız öğrenciler ve sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan okullardaki öğrenciler sosyal bilgiler programını sekiz temel beceriyi kazandırmada daha etkili bulmuşlardır. Programın uygulamadaki etkililiğinin artırılması için, okulların imkanlarının iyileştirilmesi ve öğretmenlerin, yöneticilerin ve velilerin programların uygulanması konusunda bilgilendirilmesi önerilerinde bulunulmuştur.

Kutlu (2005), “Yeni İlköğretim Programlarının Öğrenci Başarısındaki Gelişimi Değerlendirme Boyutu Açısından İncelenmesi” konulu kuramsal araştırmasında, yeni öğretim programlarındaki ölçme değerlendirme boyutu irdelenmiştir. Öğrenci ve öğretmen donanımının yeni ölçme değerlendirme anlayışının gerektirdiği becerilere sahip olma durumu tartışılmıştır. Sosyal Bilgiler Programındaki ölçme değerlendirme yaklaşımlarının, Türkçe, matematik, fen ve teknoloji programlarına nispeten daha zengin bir anlatımla ele alınmış olduğu ifade edilmiştir. Ancak, sosyal bilgiler programında, performans gerektiren görevlerle ilgili örnekler ve dereceli puanlama anahtarları örneklerine yeterince tanıtıcı ve açıklayıcı örnekler verilmediği belirtilmiştir. Yeni programların gerektirdiği ölçme değerlendirme uygulamalarının yapılabilmesinin önündeki bazı engellerin şunlar olduğu ifade edilmiştir: Öğretmenlerin programın gerektirdiği ölçme değerlendirme bilgi ve beceriler ile uygulama için gerekli farklı kaynaklardan ve teknolojik

malzemelerden yoksun oluşu, öğretmenlerin farklı değerlendirme teknikleri için çalışma saatlerinin uygun ve zamanın yeterli olmayışı, sınıf mevcutlarının fazla olması.

Memişoğlu (2006), “Sosyal Bilgiler Dersinde Beceriler Öğretimi Ve Yeni Program” konulu çalışmasında sosyal bilgiler dersinde kazandırılması amaçlanan becerilerin eğitim ve toplum açısından ne derece önemli olduğunu vurgulamıştır. Çalışmada, hedeflerin aşamalı sınıflandırılmasında, devinişsel alanın öğrenilmiş becerilerin kodlandığı alan olduğu belirtilmiş ve devinişsel alanın Simpson (1972) tarafından yapılan aşamalı sınıflandırmasına da yer verilmiştir.

Merter (2005), “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Programının Eğitim Sosyolojisi Bakış Açısından Olumlu ve Olumsuz Eleştirisi” konulu çalışmasında öğretim programları eğitim sosyolojisi açısından incelenmiş ve programların olumlu-olumsuz yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmaya göre; Yeni Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Programı, yapısalcı veya oluşturmacı adı verilen yaklaşıma göre düzenlemiş, Öğrenci merkezlik ve tematiklik ilkelerine programda yeterince yer verilmiştir. Programda mikro eğitim sosyolojisi yaklaşımı belirlenmiştir. Öğretim programlarında; bireysel kişilik gelişimi esas alınmakla birlikte kişinin içinde yaşadığı “toplum ve kültür”ün yeterince “hedef belirleyici” olarak ele alınmamış olması bir eksiklik olarak belirtilirken, aile kurumuna ve ulusal kültüre yeterince yer verilmeyişi, “Türk kültürü” ve “Türk Ulusu” kavramlarından özenle kaçınılmış olunmasına da dikkat çekilmiştir. Ayrıca programın aktivite ilkesini esas aldığı için “toplumsal faydayı” ve “sosyalleşmeyi” sağlayacak hedef davranış ve etkinliklere yer verilmemiş olması da, programa yönelik olumsuz eleştiriler arasındadır. Programın gelir düzeyi düşük okullar ile gelir düzeyi yüksek okullar arasındaki fırsat eşitsizliğini arttırıcı nitelikte olduğu belirtilmiştir.

Okvuran (2005), “Yeni İlköğretim Programlarında Dramanın Yeri Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersleri Öğretim Programları Örneği” konulu çalışmasında, öğretim programlarının dramaya uygunluğunu incelemiştir. Her iki öğretim programında da, drama kavramının yer aldığını ve programların içerikleriyle

dramaya çok uygun olduğunu ifade edilmiştir. Yapılandırmacı yaklaşımın dramaya uygun olduğu ancak, programların uygulanmasında yer alacak bazı sıkıntıların da olabileceği belirtilmiştir.

Özçelik vd. (2007), “2005 - 2006 Öğretim Yılı İlköğretim 6. Sınıfların Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Müfredat Programının Değerlendirilmesi” konulu çalışmalarında, yeni öğretim programları ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşlerini ve öğrenci tutumlarını belirlemeye çalışmışlardır. Araştırmada, sekiz farklı bilgi toplama aracıyla, 109 yönetici, 159 öğretmeni, 365 müfettiş, 492 veli ve 3298 öğrenciden bilgi toplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin %70’ten fazlası programının yapısı, öğeleri, amaçları ve kazanımlarını anlaşılır bulmaktadır. Öğretme-öğrenme süreçleri, etkinlik örnekleri ve açıklamalarını anlaşılır bulanlar %70’den az olup, ölçme ve değerlendirmeyi anlaşılır bulanlar %26,5’dir, Öğretmenlerin %68,4’ü yapılandırıcı öğretim, %52,9’u ölçme ve değerlendirme ve %67,1’i öğretmenin rolü hakkındaki açıklamaları yeterli bulmuşlardır. Öğretmenler, ünitelerin yapılandırıcı öğrenmeye uygun olduğunu; ancak ünitelere verilen sürenin, etkinlikleri gerçekleştirmek için yetersiz olduğunu düşünmektedirler Ölçme ve değerlendirme sırasında öğretmenlerin %63,9’u her grup üyesine ayrı not verdiğini, %70,9’u süreç ve ürünleri birlikte değerlendirdiğini ve sistemi karmaşık ve zaman alıcı bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler, drama, sözlü yoklama, grup akran ve öz değerlendirme, kavram haritaları ve gözlem formlarından “Ara Sıra” yararlanmaktadırlar. Müfettişlerin, üçte ikisi öğrencilerin kendilerini rahatça ifade ettiklerini; üçte biri derslerin öğrenme farklılıkları dikkate alınarak işlendiği ve yeni ölçme yöntemlerinin kullanıldığı görüşündedirler. Ancak, yerel olanaklardan yararlanma, çevre gezileri ve yakın çevre ile ilgili araştırma yapma konularında sorunlar yaşandığı görüşündedirler. Yöneticiler, öğretmenlerin öğrenci merkezli eğitim, etkinlik hazırlama, ölçme ve değerlendirme, eğitim teknolojileri, vb. konularda hizmet içi eğitime ihtiyacı olduğu görüşündedirler. Veliler, çocuklarının kendilerini rahat ifade etme, derslerini kendi kendilerine yapma, meraklarının artması ve işbirliği yapma gibi alanlarda olumlu değişiklikler gözlediklerini; kendilerinin de eskisine göre, çocuklarının öğrenme çabalarında onlara daha çok yardımcı olmaya çalıştıklarını belirtmektedirler.

Şahin, Turan ve Apak (2006), “Yeni Sosyal Bilgiler Programının Teori Ve Pratikte Yapılandırmacı Eğitim Kuramıyla Karşılaştırılması” konulu çalışmalarında, yeni sosyal bilgiler programının kuramsal çerçevesinin ve pilot okullarda öğretmenlerce uygulanabilme düzeyinin yapılandırmacı eğitim kuramıyla ne kadar örtüştüğünü belirlemek amacıyla hazırlanan anket hazırlanmış ve öğretmenlere uygulanmıştır. Araştırmada, eski ve yeni programlar karşılaştırılmış; benzerlikler ve farklılıklar; hedef-davranışlar, içerik, öğrenme öğretme süreci, öğretmen rolleri ve değerlendirme boyutları ile ortaya konmuştur.

Şimşek (2005), “İlköğretimde Tarih Öğretimi Açısından 1998 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılması” konulu çalışmasında, tarih öğretiminin eğitimsel açıdan varolan problemlerine ve bu öğretimin nasıl olması gerektiğine ilişkin 1998 ve 2004 sosyal bilgiler öğretim programlarının kıyaslaması yapılmıştır. 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programının beceri temelli olarak yapılandırmacı yaklaşıma göre oluşturulması ele alınmış, bu bağlamda tarih öğretiminin nasıl farklılaştığı belirtilmiştir. 2004 programı tarihi, çocuğun kendisi, ailesi, yakın çevresi, ilgileri doğrultusunda, kronolojik öğretimin dışında ele almıştır. Bu durum, çocukların tarihsel düşünce ve zaman algılarının gelişimi açısından oldukça olumlu bulunmuştur.

Şimşek (2006), “İlköğretim Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersinde Neler Olmalıdır?” konulu çalışmasında, Sosyal Bilgiler ders içeriklerinin öğrencilerin ilgilerine ne derece cevap verebildiğini bulgulamak amaçlanmıştır. 4-5-6 ve 7. sınıf öğrencilerinden, açık uçlu sorulardan oluşan bir ölçme aracı ile veriler toplanmış ve içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. 4-7. sınıf öğrencilerine Sosyal Bilgilerin içeriğine ilişkin sorulan; "nelerin olmasını", "nelerin olmamasını" istedikleri ile "neleri kolay", "neleri zor buldukları" sorularına farklı cevaplar alınmıştır. 6. sınıflarda en çok istenmeyen konu olan "Moğollar ve İlk Müslüman Türk devletleri" ile 7. sınıflarda "Osmanlı duraklama ve gerileme dönemlerini ele alan 17.,18.,19. ve 20. yy.daki gelişmeler" konularının yeni programda farklı bir içerik ve formatta

verilmesini yeni programın öğrenci isteklerine cevap verme noktasında olumlu bir gelişme olabileceği ifade edilmiştir.

Tuncel ve Öztürk'ün (2006), “Sosyal Bilgiler Dersinde Rubriklerin Etkili Kullanımı” isimli çalışmaları, alternatif ölçme değerlendirme tekniklerinden biri olan rubriklerin sosyal bilgiler dersinde kullanımının öğrenci üzerindeki yararına açıklık getirmek amacı taşımaktadır. Öğrencilerin, proje hazırlama sürecinin ve proje ürününün rubriklerle değerlendirilmesinin, öğretimsel yarar yönünden ne kadar etkili olduğunun irdelendiği araştırmada, 6. sınıf öğrencilerinde durum çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda rubrik kullanmanın öğretimsel yararları arasında öğrencinin hem süreç hem de ürün açısından başarılarını yükseltmenin de yer aldığı fark edilmiştir.

Ulusoy (2006), “2005 Programına Göre Hazırlanmış Sosyal Bilgiler 4. Ve 5. Sınıf Ders Kitaplarında Atatürkçülükle İlgili Konuların İşlenişinin Değerlendirilmesi” konulu çalışmasında, 1998 sosyal bilgiler öğretim programı ile yeni sosyal bilgiler öğretim programı arasında Atatürkçülük konularının öğretilmesinde görülen farklılıkların ders kitaplarına yansımaları konu edilmiştir. 2005-2006 eğitim öğretim yılında okutulmaya başlanılan sosyal bilgiler 4 ve 5. sınıf ders kitaplarının tümü doküman analizi yöntemine göre incelenmiştir. Araştırmada, genel olarak 4. ve 5. sınıf kitaplarında kazanım ifadelerine yönelik işlenişlerin yapılandırmacı yaklaşım ilkelerine göre hazırlandığı fakat Atatürkçülükle ilgili konuların yapılandırmacı yaklaşım ilkelerine uyulup uyulmadığı dikkate alınmaksızın işlendiğine de değinilmiştir.

Yaşar (2005) ,“Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi” adlı araştırmasında, eleştirel bir yaklaşımla Sosyal bilgiler öğretim programını değerlendirmiştir. Araştırma; Programın hazırlanma gerekçesi, Programın hazırlanması sürecinde izlenen yaklaşım, Programın dünyadaki eğilimlere uygunluğu, Türkiye’de sosyal bilgiler öğretimi geleneği ve Programın daha önce uygulanan programlardan farklılaşan yönleri ile, Programın uygulanmasında karşılaşılabilecek sorunlar ve

özüm önerileri başlıkları altındadır. Program sayesinde sosyal bilgilere yeni bir bakış açısı getirilmeye çalışıldığı ancak, programın aksayan yönlerinin de olduğu belirtilmiştir. Programın temel ilkelerinden öğrenci merkezliliğin gerçekleştirilmesine engel, yine programdan kaynaklanan bazı durumlardan bahsedilmiştir. Programdan verim alabilmek için öncelikle, tanıtıcı eğitimin etkili bir şekilde verilmesi ve sürekli değerlendirmeye tabi tutarak iyileştirmeler yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Yücel, Karaman, Batur, Başer ve Karataş (2006), “Yeni Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri Ve Programın Değerlendirilmesi” konulu nitel çalışmalarında, ilköğretim I. Kademedeki görev yapan 73 öğretmenin görüşleri alınmıştır. Araştırmada, yeni programın eski programa göre olumlu ve olumsuz yönleri, programın derslere uygulama sürecindeki problemleri, en çok verim elde edilen dersler ile verimin düşük olduğu dersleri, sınıf içi etkinliklerin değerlendirilmesi sırasında yaşanan problemler, öğrenci-veli işbirliğinde yaşanan sıkıntılar ve öğretim programının sürekliliği için yapılması gereken konular saptanmaya çalışılmıştır. Çalışmada az kıdemli öğretmenlerin daha kıdemli öğretmenlere göre yeni programa daha çabuk uyum sağladığı görülmüştür. Matematik, Türkçe, Fen ve Teknoloji ile Sosyal Bilgiler Programına ilişkin görüşlerin alındığı araştırmada bütün kıdemlerdeki öğretmenlerin ortak görüşü sosyal bilgiler dersinin içerik açısından yetersiz olduğunu belirtmeleridir. Yeni öğretim programında milli unsurların oldukça az olduğu ve anlatılan konuların da öyküleştirilerek verildiği öne sürülmüştür. Yeni öğretim programlarının eski programlara göre daha verimli olduğu ve yeni programda öğrencilerin daha başarılı olduğu katılımcılar tarafından belirtilen olumlu özelliklerdir. Programın olumsuz özellikleri ise zaman sıkıntısı, sınıf mevcutlarının fazlalığı, etkinliklerde kullanılan materyallerin çokluğu, öğretmenin iş yükünün artması, etkinlikler ve öğrenciler arası seviye farkından kaynaklanan sorunlardır.

BÖLÜM III

III. YÖNTEM

Bu çalışmada öğretim programına ilişkin ilköğretim müfettişlerinin, okul yöneticilerinin, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin görüşlerini belirlemek üzere nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Bu araştırma ile elde edilen verilerden oluşan sonuçlara göre öğretim programına ilişkin görüşlerin tespit edilmesine yönelik olarak öğretim programının olumlu ve olumsuz yönleri ve öğretim programının uygulanma sürecini göstermesi hedeflenmektedir. Nitel araştırma yöntemlerinde problemin derinlemesine betimlenmesi yapılabileceğinden bu çalışmada nitel yöntemlerin daha uygun olacağı düşünülmüştür. Araştırılan konu ve ilgili okuyucuya betimsel ve gerçekçi bir resim sunmak ve bunun için de toplanan verilerin ayrıntılı ve derinlemesine olması ve araştırmaya konu olan bireylerin görüş ve deneyimlerinin mümkün olduğu ölçüde doğrudan sunulması açısından nitel araştırmalar önemlidir (Yıldırım ve Şimşek, 2004).

Araştırma Alanı

Bu araştırma Samsun il merkezinde ve merkeze yakın köy okullarında gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında hem normal eğitim yapan okul hem de pilot okul bulunmaktadır. Araştırmada, 5'i pilot okul olmak üzere toplam 9 okul yer almıştır.

Araştırma Grubu

Samsun il Milli Eğitim Müdürlüğünde görev yapan 64 ilköğretim müfettişi ve Samsun ilinde ilköğretim okullarında görev yapan 77 okul yöneticisi, 136 sosyal bilgiler öğretmeni ve toplamda 8770 6.sınıf öğrencisi bulunmaktadır.

Samsun il Milli Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapan 8 ilköğretim müfettişi ve yine aynı illerde ilköğretim okullarında görev yapan 9 okul yöneticisi, 18 tane sosyal bilgiler öğretmeni ve 38 tane 6.sınıf öğrencisi bulunmaktadır.

Okul yöneticileri, öğretmen ve öğrenciler ile yapılan görüşmeleri belirlemek üzere amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Maksimum çeşitliliğe dayalı örneklem oluşturmada amaç genelleme yapmak için bu çeşitliliği sağlamak değildir, tam tersine çeşitlilik arz eden durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların olup olmadığını ortaya koymaktır. Bu çalışmada 8 ilköğretim müfettişi, sosyal bilgiler öğretim programını uygulayan okullardaki 9 okul yöneticisi, 18 sosyal bilgiler öğretmeni, 38 öğrenci ile görüşmeler yapılmıştır.

Görüşme yapılan ilköğretim müfettişlerinin belirlenmesinde ise seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Öğrencilere Ait Bilgiler

Bu bölümde araştırmaya katılan ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin kişisel özelliklerine ait bilgiler sunulmaktadır.

Cinsiyet

Araştırmaya katılan 6.sınıf öğrencilerinin 21'i (%55) kız öğrenci ve 17'si (%44) erkek öğrencidir.

Okullara Ait Bilgiler

Araştırmaya katılan öğrencilerin 22'si (% 57) pilot okullarda, 16'sı (% 42) pilot olmayan okullarda, eğitim almaktadırlar.

Öğretmenlere Ait Bilgiler

Bu bölümde araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel özelliklerine ait bilgiler sunulmaktadır.

Cinsiyet

Araştırmaya katılan 18 öğretmenin 10'u (%55,5) bay ve 8'i (%44,4) bayan öğretmendir.

Mesleki Kıdem

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %44,4'ü (8 kişi) 1-5yıl arasında, %37,5'i (3 kişi) 6-10 yıl arasında, %37,5'i (3 kişi) 11-15 yıl arasında, %12,5'i (1 kişi) 16-20 yıl arasında, %37,5'i (3 kişi) 26-30 yıl arasında, %12,5'i (1 kişi) 31 yılın üstünde mesleki kıdeme sahiptirler. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki kıdemlerinde eşit bir dağılımın olmadığı görülmektedir.

Okullara Ait Bilgiler

Çalışmaya katılan öğretmenlerin 8'i (% 44) pilot okullarında, 10'u (% 55) ise pilot olmayan okullarda görev yapmaktadırlar.

Okul Yöneticilerine Ait Bilgiler

Bu bölümde araştırmaya katılan okul yöneticilerin kişisel özelliklerine ait bilgiler sunulmaktadır.

Cinsiyet

Araştırmaya katılan okul yöneticilerinin tamamı erkektir.

Mesleki Kıdem

Çalışmaya katılan okul yöneticilerinin %22,2'si (2 kişi) 11–15 yıl arasında, %11,1'i (1 kişi) 21–25 yıl arasında, ve %66,6'sı 26–30 yıl arasında mesleki kıdeme sahiptirler. Okul yöneticilerinin yönetim görevindeki bulundukları süre ise 1 ile 30 yıl arasında değişmektedir. Okul yöneticilerinin %22,2'si (2 kişi) 1-5 yıl, %22,2'si (2 kişi) 6-10 yıl, %22,2'si (2 kişi) 11-15 yıl, %22,2'si (2 kişi) 16-20 yıl, %11,1'i (1 kişi) 26-30 yıl arasında yöneticilik kıdemleri bulunmaktadır.

Müfettişlere Ait Bilgiler

Bu bölümde araştırmaya katılan ilköğretim müfettişlerinin kişisel özelliklerine ait bilgiler sunulmaktadır.

Cinsiyet

Araştırmaya katılan ilköğretim müfettişlerinin tamamı erkektir. Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapan ilköğretim müfettişlerinin tamamı erkek müfettişlerdir.

Mesleki Kıdem

Bu çalışmaya katılan ilköğretim müfettişlerinin mesleki kıdemleri ile ilgili bilgileri incelendiğinde müfettişlerin tamamının 25 ile 35 yıl arasında mesleki kıdemlerinin olduğu görülmektedir. Mesleki kıdemleri 1–25 yıl arasında olan ve 36 yılın üstünde olan ilköğretim müfettişi bulunmamaktadır.

İlköğretim müfettişlerinin müfettişlikteki kıdemleri ile ilgili bilgileri incelendiğinde müfettişlerin tamamının müfettişlikteki kıdemlerinin 10–20 yıl arasında olduğu görülmektedir.

Araştırmaya katılan müfettişlerinden altısı (%75) lisans, ikisi (%25) yüksek lisans düzeyinde eğitim görmüşlerdir.

Verilerin Toplanması

Araştırma verileri 2006–2007 eğitim öğretim yılının birinci döneminde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır.

Görüşme

Araştırmada 2006–2007 eğitim öğretim yılında Samsun İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nde görev yapan 8 ilköğretim müfettişi, Samsun il merkezinde görev yapan 9 okul yöneticisi ve yine bu okullarda görev yapan 18 sosyal bilgiler öğretmeni yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Her katılımcı grubu için aralarında ortak sorular olmakla birlikte farklı sorular hazırlanmıştır. Soruların hazırlanmasında uzman görüşü alınmıştır ve soruların içeriği ihtiyaç belirlenmesi,

eğitim durumu, olumlu-olumsuz noktalar ve uygulamada yaşanan güçlükler kapsamında hazırlanmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları hakkında farklı uzman görüşlerine başvurulmuştur. Alınan görüşler doğrultusunda sorularda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

Araştırmaya katılan öğrenciler ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler kütüphanede ve uygun sınıflarda yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 10 dakika sürmüştür. Görüşmeler yüz yüze yapılmıştır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri ile randevu alınarak görüşmeler yapılmıştır. Öğretmenler ile yapılan görüşmeler öğretmen odalarında ya da sınıflarda yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 20 ile 25 dakika arasında sürmüştür. Sorunun anlaşılması için yapılan çalışmalarda sorunun kapsadığı alana çıkmamak için çaba sarf edilmiştir.

Çalışmaya katılan okul yöneticileri ile kendi odalarında yüz yüze görüşmeler yapılmıştır ve görüşmeler yaklaşık 20 dakika sürmüştür. Görüşmeler esnasında katılımcıların ve araştırmacının daha etkili iletişim kurabilmesi için zaman zaman sorular açıklanmıştır fakat bu açıklama sırasında anlatılmak istenen sorunun dışına çıkmamıştır.

İlköğretim müfettişleri ile yapılan görüşmeler 15 ile 20 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeler, müfettişlerin kendi odalarında ya da uygun sınıflarda gerçekleştirilmiştir. Yapılan tüm görüşmelerde, veri kaybını önlemek amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler metin haline getirilmiştir. Verilerin çoğunluğu elektronik ortama kaydedilmiş bir kısmı da not edilmiştir. Metin halinde yazıldıktan sonra kısa bilgiler oluşturularak matrise yerleştirilmiştir. Matristeki verilere göre temalar oluşturulmuştur ve bilgilerin hangi sıklıkta tekrar edildiğine bakılmıştır.

Matristeki veriler incelendikten sonra kodlama işlemi yapılmıştır. Kodlama işlemi yapılırken her katılımcıya bir kod isim verilmiştir. Örneğin sekizinci müfettişe M8, dördüncü öğretmene K4 denilmiştir. Bu şekilde her bir katılımcının söyledikleri daha kolay belirlenmiştir.

Verilerin analizi kısmında farklı gruplarda olan katılımcıların cevapları karşılaştırılmıştır.(Örnek: müfettiş ile öğretmen cevapları ya da öğretmen ile öğrenci cevapları) ve sonuca ulaşmaya çalışılmıştır. Veri analizi sürecinde konu uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur.

Geçerlilik ve Güvenilirlik

Bu araştırmada görüşme ile elde edilen veriler incelenmiştir. Veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler yazıya aktarılarak metinler oluşturulmuştur. Çalışmadan bağımsız iki kişi hem görüşmelerin dinlenmesi hem de metin haline getirilmesi kısımlarında çalışmaya katılarak verilerin doğruluğunu teyit etmiştir.

Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada araştırmacı görüşmeleri katılımcılarla yüzyüze, sessiz bir ortamda (sınıf, kütüphane vb.) ve yalnız olarak gerçekleştirmiştir. Araştırmacı, katılımcıların izinlerine bağlı olarak, ses kayıt cihazı kullanmıştır. Ses kayıtlarının yazılı döküm haline getirilmesinde araştırmacının dışında iki kişiden yardım alınmıştır.

Etik İlkeler

Görüşme kayıtları katılımcıların izinlerine bağlı olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların isimleri aktarılmamıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, araştırmacı tarafından saklanmıştır.

BÖLÜM IV

IV. BULGULAR

İLKÖĞRETİM MÜFETTİŞLERİNE, OKUL YÖNETİCİLERİNE VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Sosyal bilgiler öğretim programının uygulanması sürecinde ilköğretim müfettişlerinin, okul yöneticilerinin ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin, görüşleri; öğretim programının değiştirilmesi gerekliliği, öğretim programının tanıtım süreci, daha önceki sosyal bilgiler öğretim programı ile yeni öğretim programının kıyaslanması, kazanımların niteliği ve ulaşılabilirliği, öğretim programının içeriği, ders işlenişinin öğretim programına uygunluğu, öğretim programının uygulanabilirliği ve programın verimliliğini arttırmaya yönelik yapılabilecek çalışmalar başlıkları altındadır. Veriler öğretim programı kapsamında incelenerek analizleri yapılmıştır.

Öğretim Programının Değiştirilmesi Gerekliliği

Araştırmaya katılan ilköğretim müfettişlerine, sosyal bilgiler öğretim programında yapılan değişimin gerekliliği ve bu gerekliliğinin gerekçeleri ile ilgili soru yöneltildiğinde, müfettişlerin tamamı programda yapılan değişikliği gerekli bulduklarını ifade etmişlerdir. M1'in konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir.

“Evet. Toplumun ihtiyaçlarını giderebilmesi için mutlaka değişmeli ama değişimde radikal değil, eskiyi tamamen kaldırmadan, kendini yenileyerek değişmeli.” (G:M1/S1(1-2),1)

Program değişikliğini gerekli bulan müfettişlerin %50'si (4 kişi) daha önceki öğretim programının, eğitimin ihtiyacını karşılamadığı görüşünü savunmaktadırlar.

Daha önceki sosyal bilgiler öğretim programını daha ezberci ve öğrencinin kendisini geliştirmesine olanak sağlamayan bir program olarak nitelendiren müfettişler, eski programı yetersiz bulduklarını söylemişlerdir. Eski programın eğitim bilimlerinin ve teknolojiye gelişmelerin gerisinde kaldığını ifade eden müfettişler (%50, 4 kişi), demokratik bireyler yetiştirmek için de eski programın yetersiz bulduklarını(%12, 1 kişi) belirtmişlerdir. Bu duruma ilişkin görüşlerini M 6 şu şekilde ifade etmiştir.

“ Çağımızda, bizim insanımızda beceri ve ifade eksiklikleri var. İnsanımız kendine güvensiz. Demokrasiyi tam öğrenememiş olmak bizde bu eksikliklerin barınmasına imkan sağlıyor. İşte arzu edilen demokratik birey davranışlarının hepsi programın felsefesinde bulunmaktadır. Bu sebeple program değişikliğine mutlaka ihtiyaç vardı. ” (G:M7/S1(30-33),8)

Okul yöneticilerine öğretim programında yapılan değişimin gerekliliği ve bu gerekliliğinin nedenleri ile ilgili soru yöneltildiğinde, yöneticilerin %78'i (7 kişi) değişimi gerekli bulduklarını, %2'si (2 kişi) ise program değişikliğine gerek olmadığını söylemişlerdir.

Program değişikliğini gerekli bulan idareciler, düşüncelerine gerekçe olarak öğretim programının değişen şartlara uyum sağlaması gerektiğini söylemişlerdir. Zamana, teknolojiye, eğitim bilimindeki yeniliklere göre öğretim programının yenilenmesi ve değiştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Y9 bu konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Elbette değişiklik şart. Örneğin 60'lı yıllardaki araç-gereçlerle bugün kullanılan araç-gereç aynı değil, şartlar aynı değil. Teknolojik gelişmelere ayak uydurmak gerekir. Her alanda gelişen dünyamızda eğitim alanında da gelişim ve değişim mutlaka olmalıdır. ” (G:Y9/S1(30-32),9)

Program değişikliğine gerek olmadığını ifade eden idareciler ise bu görüşlerine dayanak olarak program değişim sürecindeki aksamaları ve ülkede sıklıkla program değişikliğine gidildiğini bununla çeşitli problemlere yol açtığını söylemişlerdir. Bu konuda Y3'ün görüşleri, sorunlara dikkat çekmektedir.

“Değiştirilmemeli. Programların belli zamanlarda değiştirilmesi aksamalara yol açıyor. Altyapı hazırlanmamış oluyor. Bu şekilde geçiş yapıldığında öğrenciye yansıyor. Çocuk karamsarlığa düşürüyor. Veli şikayetçi oluyor. İdareci ikilemde kalıyor.” (G:Y3/S1(20-22),9)

Sosyal bilgiler öğretmenlerine öğretim programında yapılan değişimin gerekliliği ve bu gerekliliğinin nedenleri ile ilgili soru yöneltildiğinde, öğretmenlerin %94’ü (17 kişi) değişimi gerekli bulduklarını, %6’sı (1 kişi) ise program değişikliğine gerek olmadığını, çünkü sosyal bilgiler konularının sürekli güncellenmesi gerekmeyen konular olduğunu söylemiştir.

Program değişikliğini gerekli bulan öğretmenlerin %59’u (10 kişi) daha önceki öğretim programının, eğitimin ihtiyacını karşılamadığı görüşünü savunmaktadırlar. Daha önceki sosyal bilgiler öğretim programının güncel olmadığını belirten öğretmenler, öğrenciyi bir bütün olarak değerlendirmede de, eski programı yetersiz bulduklarını söylemişlerdir. Öğretmenler, önceki programın zorunlu kıldığı ezberci sistemden bir an önce kurtulmak gerektiğini ve öğrencilere bilgiyi ezberleme yerine bilgiye ulaşma ile bilgiyi yorumlamanın öğretilmesinin daha önemli olduğunu ve bu yüzden daha önceki sosyal bilgiler programının değişiminin gerekliliğine inandıklarını belirtmişlerdir. Program değişikliğini gerekli bulan öğretmenlerin %71’i (12 kişi) ise, düşüncelerine gerekçe olarak öğretim programının değişen şartlara uyum sağlaması gerektiğini söylemişlerdir. Zamana, teknolojiye, eğitim bilimindeki yeniliklere ve toplumun sosyo-ekonomik durumuna göre öğretim programının değiştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu duruma ilişkin görüşlerini K 18 şu şekilde ifade etmiştir.

“Eğitim programlarının zaman içerisinde değiştirilmesinin gerekliliğine inanıyorum; çünkü toplumların sosyo-ekonomik durumları değiştikçe, eğitime bakış açıları da değişiyor. Bu bağlamda eğitim-öğretim programlarında, bir anlamda güncelleme, değişiklikler olması gerekmektedir.” (G:K18/S1 (27-30),22)

K 1'in görüşleri ise aşağıdaki gibidir.

“Uzun zamandır Türk Milli eğitim sisteminin değiştirilmesinin gerekli olduğuna inanıyorum. Program güncel değildi ve öğrenci bir bütün olarak değerlendirmede eksik yönleri vardı. Değiştirilmesine gerek vardı.” (G:K1/S1 (1-3),1)

K 17 programın değişiminin gerekliliğine inanmakla birlikte, birtakım eleştirilerini de ifade etmiştir.

“Ülke, çevre ve yaşam şartları sürekli değişim gösterdiği için eğitim programları zaman içerisinde değiştirilmeli. Yalnız bu değişim sıklığı iyi tespit edilmeli. Yeni program özümsebilir ve uygulanabilir olmalı.” G:K17/S1 (12-14),21)

K 2'nin görüşleri de değişimin gerekliliği ve nasıl olması gerektiği hakkındadır.

“Tabi ki değiştirilmesi, geliştirilmesi gerekiyor, çünkü hemen hemen her programda bir eksiklik bir fazlalık vardır. Bunların sık sık değerlendirilmesi gerektiğine inanıyorum, öğretmenlerin görüşlerinin alınması, öğrencilerin şikayetlerinin dinlenmesi lazım. Ve sürekli bir revizyona gidilmesi lazım. Sık sık değiştirmek değil de, eksikliklerin saptanıp muhakkak giderilmesi gerekiyor.” (G:K2/S1 (3-7),2)

Öğretim Programının Tanıtım Süreci

İlköğretim müfettişlerinin tamamı süreleri öğretim programını tanımaya ya da geliştirmeye yönelik, hizmet içi eğitim kursu, toplantı ve/veya seminerlere katılmışlardır.

Hizmet içi eğitimi yeterli bulan müfettişlerin oranı %25 (2 kişi) iken, hizmet içi eğitimi verimli bulan müfettişlerin oranı %37 (3 kişi)'dir. İlköğretim müfettişlerinin yarısı hizmet içi eğitimi yetersiz bulduklarını ifade etmişler ve hizmet

içi eğitim seminerlerini, programın genel felsefesini yansıtan, programı genel olarak tanıtan seminerler olarak tanımlamışlardır. Konuya ilişkin M2'nin görüşleri şu şekildedir.

“Sosyal bilgiler programını tanıma fırsatı buldum. Hizmet içi eğitime katıldık. Programın hazırlanmasında görev alan kişiler bize eğitim verdiler. Dolayısıyla bizler birinci ağızdan öğrendik çoğu şeyi. Fakat yine de eksik noktalar vardı. Daha iyi bir hizmet içi süreci geçirebilirdik.” (G:M2/S2(17-20),3)

Verilen eğitimde kimi müfettişler, sordukları bazı sorulara ikna edici cevaplar alamadıklarını söylerken kimi müfettişler ise programla ilgili öğrenilemeyen kısımların mutlaka olabileceğini belirtmiş ve bu durumun değişime karşı direnç gösterilmesi için bir sebep olmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Konu ile ilgili M 3 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Hizmet içi eğitimlere katıldık ama yeterli değildi ve eksik yönleri vardı. Örneğin sınıf ortamı çok iyi yansıtılmadı. Neden niçin sorularımıza çok iyi cevap alamadık. Çok iyi aydınlanamadım.” (G:M3/S2(32-33),4)

Öğretim programının tanıtımında çok önemli bir rol oynayan hizmet içi eğitim seminerlerini, bu seminerleri öğretmenlere sunmakla görevli olan müfettişlerin bile yetersiz bulması oldukça dikkat çekici bir durumdur.

Okul yöneticilerinin büyük bir çoğunluğu%78'i (7 kişi), süreleri 1 gün ile 30 gün arasında değişen, öğretim programını tanımaya ya da geliştirmeye yönelik, toplantı, hizmet içi eğitim kursu ve/veya seminerlere katılmışlardır. Buna karşılık idarecilerin %22'si (2 kişi) programı tanıtıcı hiçbir etkinliğe katılmamışlardır.

Tanıtıcı eğitime katılan okul yöneticilerinden %29'u (2 kişi) hizmet içi eğitimi yeterli bulmaktadırlar. Hizmet içi eğitimi yeterli ve verimli bulan idarecilerin, yetersiz bulan idarecilere göre daha uzun süre hizmet içi eğitime ve toplantılara katıldıkları görülmektedir. Hizmet içi eğitime katılan idarecilerden %71'i (5 kişi) hizmet içi eğitimi yetersiz bulduklarını ifade etmişlerdir. Görüşlerine gerekçe olarak ta verilen eğitimin yalnızca programın genel olarak tanıtımına yönelik olduğunu,

programın genel felsefesini yansıttığını ve seminerlerde görevli olan müfettişlerin kendilerini pek önemsemediklerini düşündüklerini söylemişlerdir. Hizmet içi eğitimin verimsiz geçmesinin bir diğer sebebinin de seminere katılan diğer eğitimcilerin öğretim programının değiştirilmesini istememeleri ve programa karşı direnç göstermeleri olduğunu belirtmişlerdir. Konu ile ilgili Y1 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“9 günlük pilot eğitim aldık ama 5 günü sadece tartışmayla geçti. Karşı çıkmalar oldu. Seminerde yabancı bir görevli geldi, bu da tepki çekti. Bu programın 8 ayda oluşturulmuş bir program olduğunu söylediler. “Pilot okullara düşen görev eksiklikleri düzeltmektir” denildi.” (G:Y1/S2(5-8),1)

Y5’in konu ile ilgili görüşleri de şu şekildedir.

“Bize verilen seminerlerde programın genel felsefesinden bahsedildi. Bize, idareciler olarak verilen görev şuydu; bu program ile ilgili genel çalışma alanı hazırlayın; öğretmeni, veliyi bilgilendirin denildi. Nasıl yapılacak? Yoları gösterildi ama zaten bize pek önem vermediler.” (G:Y5/S2(30-33),5)

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük bir çoğunluğu %78’i (14 kişi), süreleri 1 gün ile 20 gün arasında değişen, öğretim programını tanımaya ya da geliştirmeye yönelik, hizmet içi eğitim kursu, toplantı ve/veya seminerlere katılmışlardır. Buna karşılık öğretmenlerin %22’si (4 kişi) programı tanıtıcı hiçbir etkinliğe katılmamışlardır.

Öğretmenlerden yalnızca 1 kişi (%7) tanesi aldığı hizmet içi eğitimi yeterli bulmaktadır. Hizmet içi eğitimi verimli bulan öğretmenler %14 (2 kişi) iken; verilen eğitimin yalnızca programın genel olarak tanıtımına yönelik olduğunu ve programın genel felsefesini yansıttığını söyleyen öğretmen oranı ise %21 (3 kişi)dir. Hizmet içi eğitimde bilgi veren kişilerin, bu konuda uzman olduğunu düşünenler %14 (2 kişi) dir. Hizmet içi eğitimin öğretim programını tanıtmak için yetersiz olduğunu söyleyen öğretmenler %86 (12 kişi) ayrıca eğitim aldıkları sürenin kısa olduğunu ve zaten bu kadar kısa sürede programın iyi bir şekilde tanıtılamayacağını belirtmişlerdir. Bu konu ile ilgili K 6 görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“3 günlük bir eğitim sürecinden geçtik. Ve hiçbir şey anlatılmadı. Bir program üç güne sığdırılmaz.” (G:K6/S2(5),8)

K 17’nin görüşleri ise şu şekildedir.

“2005-2006 eğitim-öğretim yılının sonunda üç günlük yeni programı tanımaya yönelik eğitim verildi. Bunun, eğitim programını tam anlamıyla uygulamak için yeterli olduğunu düşünmüyorum; çünkü teorik olarak verilen bu eğitim, yalnızca programın felsefesini öğretiyor. Uygularken karşılaştığımız sorunları saptayamadık.” (G:K17/S2(16-19),21)

Program tanıtım sürecinde, alınan eğitimde özellikle ölçme değerlendirme ile ilgili bilginin eksik olduğunu vurgulayan ve bu konuda bir eğitimin tekrarını isteyen öğretmenler %7 (1 kişi)dir.

Öğretim programının uygulayıcıları olan öğretmenler için büyük önem taşıyan program tanıtım süreci görüldüğü gibi öğretmenlerin çoğunluğu tarafından yeterli görülmemiştir. Öğretmenler tanıtım sürecinin daha verimli olması gerektiğini ve daha uzun sürelerle kendilerine programla ilgili hizmet içi eğitim verilmesini istediklerini belirtmişlerdir.

Öğretim Programlarının Kıyaslanması

İlköğretim müfettişlerinin tümü 2004 sosyal bilgiler öğretim programının 1998 sosyal bilgiler öğretim programından daha iyi olduğunu söylemişlerdir. Müfettişlerden yalnızca bir kişi, 1998 programını uygulayan öğretmenlerden bir kısmının aktif öğrenmeye uygun yöntem ve teknikleri kullanarak ders işlediğini ve iki programın bu yönüyle, öğretmene bağlı olarak, birbirine benzeyebileceğinin ifade etmiştir. 2004 sosyal bilgiler öğretim programını 1998 sosyal bilgiler öğretim programından tamamen farklı olduğunu düşünen yalnızca bir (%13) müfettiştir. 1998 öğretim programının, davranışçı yaklaşıma göre hazırlandığını söyleyen

müfettişler, programın öğretmen merkezli oluşu ve tek ders kitabı kullanımının daha yaygın olmasını da olumsuz ve farklı yönler olarak belirtmişlerdir.

İlköğretim müfettişlerine göre 2004 sosyal bilgiler öğretim programının yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış olması, öğrenci merkezli bir anlayışı benimsemesi ve dolayısıyla öğretmenin dersteki konumunu da değiştirerek, öğretmene bir rehber vasfı yüklemesi, programın olumlu ve farklı özellikleri özelliklerinden bir kısmıdır. Bu özellikler sayesinde ki, sınıflarda daha demokratik bir ortam oluşmaya başlamıştır. İçeriğin azaltıldığını, derslerde güncel bilgilerin kullanıldığını söyleyen müfettişler farklı yöntem ve tekniklerin derste işe koşulması gerektiğini bunun için de öğretmenin eski programa göre daha fazla çalışacağını ve ders öncesi hazırlığının da artacağını belirtmişlerdir. Ayrıca programın esneklik özelliğinin önceki programda olmayan, önemli bir özellik olduğunu da değinilmiştir. M 4 konuya ilişkin şu görüşlerini ortaya koymuştur.

“1998 programıyla benzer yönler var fakat önceki öğretim programına göre konu yoğunluğu azaltılmış ve içerik indirgenmiş. Yaparak yaşayarak öğrenme var. Fakat ders saatinin az olması olumsuz bir nokta diye düşünüyorum.” (G:M4/S4(20-22),6)

Okul yöneticileri tarafından 2004 sosyal bilgiler öğretim programının 1998 sosyal bilgiler öğretim programından farklı olan yönleri şu şekilde tespit edilmiştir.

Tablo 1: Okul yöneticilerine göre 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Farklı Yönleri

2004 sosyal bilgiler öğretim programı	f
Öğrenci merkezli eğitim	5
Dersin işlenişi	4
Yapılandırmacı yaklaşımın kullanılması	3
Materyal kullanımının artması	3
Bireysel farklılıkların dikkate alınması	2
Farklı ölçme değerlendirme teknikleri	2

Okul yöneticileri programın yapılandırmacı yaklaşımı ve öğrenci merkezli eğitimi temel aldığına ve bu duruma bağlı olarak öğretmenlerin derslerini; bireysel farklılıkları dikkate alacak şekilde işlediklerini, öğrencinin aktif olmasını sağlayacak yöntem ve teknikleri kullandıklarını ve programa uygun ölçme değerlendirme tekniklerini uyguladıklarını belirtmişlerdir. Y7'nin bu konudaki görüşleri şu şekildedir.

“Biz Türk Milli Eğitiminin amaçlarını nasıl gerçekleştiririz? Öğrenciyi ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre yönlendirerek. Eski programda öğrenci yüklenici, öğretmen yükleyici durumdaydı. Öğrenci, kendi kabiliyetlerinin farkına varamıyordu, öğretmen yönlendirici konumdaydı çünkü. Bu (yeni) programın en önemli özelliği öğrencinin kendi istidat ve kabiliyetlerini sergilemesidir. Eski program o gün içi gerekliydi ya da gerekli görülmüştü; öğretmen sınıfa giriyor, Öğrenci çuval muamelesi görüyor; öğretmen verici, öğrenci alıcı durumdaydı. Aslında kıyaslanamayacak kadar iyi yeni program.” (G:Y7/S4(10-16),8)

Ölçme değerlendirme ile ilgili bir diğer durumda öğretmenlerin 2004 sosyal bilgiler öğretim programına alışamamış olmasından kaynaklanan problemlerdir. Öğretmenlerin bir kısmının klasik ölçme değerlendirme tekniklerini kullanmaya daha eğilimli olduğunu belirten bazı idareciler bu sorunun da zamanla aşılabileceğini söylemişlerdir. Bu konuda Y5 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Öğretmenler eski sistem ile yeni sistemin karmasını yapıyor. Çocukları sınava (OKS) hazırlıyorlar.” (G:Y5/S9(23),6)

İdarecilerin az bir kısmı (1 kişi) 1998 sosyal bilgiler öğretim programı ile 2004 sosyal bilgiler öğretim programının benzerlik gösterebileceğini söylemiştir. Bu duruma gerekçe olarak 1998 programını uygulayan kimi öğretmenlerin, derslerinde öğrenci merkezlilik ilkesine riayet ettikleri ve yapılandırmacı yaklaşıma uygun öğretim yöntem ve tekniklerini kullandıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin tümü 2004 sosyal bilgiler öğretim programının 1998 sosyal bilgiler öğretim programından daha iyi olduğu görüşünü

savunmakla beraber iki programın birbirine benzeyen yönleri olduğunu da vurgulamışlardır. Öğretmenlerin %11'i (2 kişi) 2004 sosyal bilgiler öğretim programının 1998 sosyal bilgiler öğretim programı ile kıyaslanamayacak derece daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Öğretim programlarının benzer yönleri katılımcılar tarafından şu şekilde saptanmıştır. İki öğretim programında da konuların ve konu oranlarının benzer olduğunu savunan katılımcılar %17 (3 kişi) dir. Her iki programda da zaman sıkıntısı yaşadığını söyleyen öğretmenlerin oranı %56 (10 kişi)dir. Ayrıca katılımcılardan az bir kısmı, her iki programın güncel hayatla bağlantısının zayıf olduğunu iddia etmiş (%6, 1 kişi) ve Atatürkçülük ile ilgili konuların her iki programda da yetersiz bulunduğunu (%6, 1 kişi) söylemişlerdir. Konu ile ilgili K 4'ün görüşleri şu şekildedir.

“Eski program, yenisiyle mukayese edilemeyecek kadar farklı. Eski program ezberci, yeni program araştırmaya dayalı. Öğretmeni de geniş düşünmeye zorluyor. Çok beğeniyorum ama yeni müfredatın oturması için zaman lazım.” (G:K6/S4(7-9),6)

K 16 aşağıdaki görüşleri belirtmiştir.

“Benzerlikleri var. Zaten aynı kitleye hitap ediyor; ama karşıdaki kitle önceden sadece bilgi alıcı olarak görülürken şimdi duygusal, psikolojik yönleri daha ağır basıyor.” (G:K16/S4(15-16),20)

K 18 'in konu ile ilgili görüşleri dikkat çekicidir.

“Hem 98 hem de 2004 Sosyal Bilgiler dersi programının üzerinde özellikle ve genişçe durduğu konular benzerlik gösteriyor. Farklı yönü ise 1998 Sosyal Bilgiler dersi programı öğretmen merkezli ve az materyalle çok işler bekleyen bir program, 2003 ise öğrenci merkezlidir. Çok materyalle çok işler bekleyen bir programdır.” (G:K18/S4(7-10),23)

Öğretmenler tarafından 2004 sosyal bilgiler öğretim programının farklı yönleri ise şu şekilde tespit edilmiştir.

Tablo 2: Öğretmenlere göre 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Farklı Yönleri

2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı	F
Öğrenci Merkezli, öğrenciyi aktif hale getiriyor.	8
Öğrenciyi araştırmaya yönlendiriyor.	5
Öğrenci kendi bilgisini yapılandırıyor.	5
Eski programa göre konular daha hafif	3
Yöntem ve teknik kullanımı arttı.	2
Materyal kullanımı arttı	2
Bilgi daha kalıcı oluyor	2
Eski programa göre konular daha ağır	2
İlköğretim I. Kademedeki bazı konular II. Kademeye aktarılmış, konu yoğunluğu arttı.	2

Programın öğrenci merkezli ve öğrenciyi derste aktif hale getirmesinin olumlu bir özellik olduğu, derste aktif olan ve bilgiye kendisi ulaşan öğrencilerinin bilgilerinin daha kalıcı olduğu; bu durumun dersi öğretmen ve öğrenci için daha zevkli hale getirdiği vurgulanmıştır. Program değişikliğine bağlı olarak konuların, etkinliklerin, yöntem ve tekniklerin de değişmesi bir kısım öğretmenlerin programa alışma döneminde kısa süreli zorluk yaşamalarına sebep olmuştur. Programın, 1998 programında ilköğretim I. Kademedeki bazı konuları 2004 öğretim programında II. Kademeye aktarması, sosyal bilgiler öğretmeni tarafından olumsuz karşılanmıştır; öğretmenlerin az bir kısmı konuların ağırlaştığını ve dolayısıyla iş yüklerinin arttığını düşünmektedirler. Konuya ilişkin görüşlerini K 2 şu şekilde ifade etmiştir.

“Konu itibariyle hafifletilmiş görünüyor ama öğrencilerden beklenen şeyler, öğrencilerin daha fazla çalışması gerekiyor, bizim de daha fazla çalışmamız gerekiyor. Bu yönden hafif değil, konu itibariyle hafif görünüyor ama beklentilere ulaşmak için çok çalışmak gerekiyor.” (G:K2/S4(10-13),3)

Kazanımların Niteliği ve Ulaşılabilirliği

Kazanımların niteliği ve ulaşılabilirliği ile ilgili soru yöneltildiğinde müfettişlerin %87'si (7 kişi) kazanımların, 1998 sosyal bilgiler öğretim programındaki hedef-davranışlara göre daha ulaşılabilir ve daha kalıcı olduğunu söylerken, müfettişlerin %25'i (2 kişi) kazanımların beceri ve değer kazandırmaya yönelik olduğunu söylemiştir. Kazanımların daha ulaşılabilir ve kalıcı olduğunu düşünen müfettişler, hedef davranışların daha geniş kapsamlı olduğunu, öğrenciyi bilgiyi ezberlemeye yönelttiğini ve bu durumların da ulaşılabilirlik düzeyini, etkileyerek düşürdüğünü belirtmişlerdir. Ayrıca müfettişlerin az bir kısmı, (%13, 1 kişi) yeni programla öğrencilerin bilgiye ulaşma yöntemlerini öğrenmelerinin kazanımların kalıcılığına etkisinin olduğunu belirtmiştir. Müfettişlerin %13'ü (1 kişi) öğrencilerin ön öğrenmelerinin, hazır bulunuşluk düzeylerinin ve güdülenmelerinin eksik olduğu durumlarda kazanımları gerçekleştirmenin de zorlaşacağını vurgulamışlardır. İlköğretim müfettişlerinden yalnızca bir kişi kazanım ve hedef davranışın sosyal bilgilerin temel amacına uygun olarak aynı özellikleri kazandırdığını ve bu yönden benzer olduğunu ifade etmiştir. M 6 konu ile ilgili şu görüşleri dile getirmiştir.

“Kazanım biraz daha güzel görünüyor. Birkaç aşama kaydederek ulaşıyor kazanımlara. Ve programın felsefesine göre daha güzel, daha önemli şeyler kazandırıyor kazanımlar, demokratik düşünme becerisi ya da eleştirel düşünme gibi...” (G:M6/S6(20-22),6)

M 8'in görüşleri ise şu şekildedir.

“Kazanımlar hedef davranışlara göre daha çok, öğretmenin işini kolaylaştırıyor. Bir kere kademe kademe ilerliyor ve esnek. Önemli olan herhangi bir etkinlikle kazanımı kazandırmak.” (G:M8/S6(13-15),12)

Kazanımların niteliği ve ulaşılabilirliği ile ilgili soruya idarecilerin %56'sı (5 kişi) kazanımların, 1998 sosyal bilgiler öğretim programındaki hedef-davranışlara göre daha ulaşılabilir ve daha gözlenebilir olduğunu söylemiştir. Ayrıca bir idareci konular değiştiği için kazanımların değiştiğine dikkat çekmiştir. Kazanımlar ve hedef

davranışlar arasında hiçbir fark olmadığını yalnızca isim değişikliği olduğunu söyleyen idarecilerin oranı %33'tür (3 kişi).

Kazanımlarla ilgili olarak idarecilerin olumsuz görüşleri ise öğrencilerin kazanımları elde edebilmesi için, ders içinde ve ders dışı belirli etkinlikleri yapmaları gerektiği ve etkinlikler için ön hazırlığın çok zaman gerektirmesidir. Kimi kazanımlara ulaşılabilmesi için de yapılması gereken etkinliğin okul olanakları dahilinde olmaması, okul yöneticilerinin belirttiği olumsuz görüşler içerisinde yer almaktadır. İdareciler, öğrenciler ve okullar arasındaki fırsat eşitsizliğini dile getirmişlerdir. Bu konu ile ilgili Y9 görüşlerini şöyle ifade etmiştir.

"...her öğrencinin ve hatta her okulun maddi düzeyi farklı olduğundan bazı sıkıntılar ortaya çıkabiliyor. Örneğin: Araç-gereç, kaynak bulma ve kullanma konusunda gelir düzeyi düşük öğrenciler, bilgisayar-internetten yararlanmaya hatta çarşıya (kütüphaneye) gitmeye olanak bulamamışlardır. Bu da sanki sistemin güçlüden yanaymış gibi görünmesine yol açıyor..." (G:Y9/S5(7-10),10)

Kazanımların niteliği ve ulaşılabilirliği ile ilgili soru yöneltildiğinde öğretmenlerin %78'i (14 kişi) kazanımların, 1998 sosyal bilgiler öğretim programındaki hedef-davranışlara göre daha ulaşılabilir ve daha kalıcı olduğunu söylerken, öğretmenlerin %22'si (4 kişi) hedef-davranışları daha ulaşılabilir bulmuşlardır. Kazanımların daha ulaşılabilir ve daha kalıcı olduğunu savunan öğretmenler, bu durumu kazanımların daha özel olmasına, hedef davranışlar kadar geniş kapsamlı olmamasına bağlamışlardır. K 8 bu konu ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

"Hedef davranışlara öğrenci daha kolay ulaşıyor, çünkü bilgiyi öğretmen hazır olarak veriyor. Kazanımlara ulaşmak biraz daha zor ama öğrenci açısından kazanımlar daha kalıcı oluyor. Yeni programda bazı kazanımlar elde edilmiyorsa, yöntem değiştirmek zorundayız. Sosyal bilgilerde diğer derslere göre, farklı tekniklikler daha kolay uygulanıyor, kazanım mutlaka kazandırılıyor." (G:K8/S5(2-6),11)

Katılımcılardan %16'sı (3 kişi) kazanımların öğrenci seviyesine uygun olduğunu belirtirken, %28'i (5 kişi) kazanımların, öğrencilere vatandaş olma bilincine yönelik beceri ve değer kazandırdığını ve günlük hayatla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca katılımcılardan yalnızca bir tanesi, kazanımların Sosyal bilgileri oluşturan çeşitli disiplinlerle ilgili olduğunu belirtmiştir.

Kazanımlar ve hedef davranışlar arasında hiçbir fark olmadığını yalnızca isim değişikliği olduğunu söyleyen öğretmen oranı %16 iken, bazı kazanımlarla hedef davranışların aynı veya benzer olduğunu belirten öğretmenler %11 oranındadır. Hem hedef davranışların hem de kazanımların Atatürkçülük konusunda yetersiz olduğunu ifade eden öğretmen oranı ise %6'dır. Konuya ilişkin K 16'nın görüşleri şu şekildedir.

“Eski ile yeni program açısından hedef ve davranış(kazanım) kazandırmada hiçbir farklılık yok. Amacımız çocuklara istendik davranış kazandırmak olduğu için öğrenciye davranışı nasıl kazandırırsa kazandırsın.” (G:K16/S5(20-22),20)

Öğretim Programının İçeriği

İlköğretim müfettişlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programının içeriği ile ilgili soruya verilen cevaplar aşağıdaki tabloda aktarılmıştır.

Tablo 3: Müfettişlerin İçeriğe İlişkin Görüşleri

İçerik	f
İçerik konusunda öğretmene tanınan esneklik, dersin işlenişinde, öğretmenler arası farklılıklar olmaktadır.	3
İçerik, programın amacına hizmet edecek şekilde hazırlanmıştır.	2
İçerik, azaltılmıştır.	2
İçerik, önceki programın içeriği ile aynıdır	2

Araştırmaya katılan müfettişlerin %37'si (3 kişi) programın esnekliğinin öğretmenlerin bir kısmı tarafından yanlış anlaşıldığını ve bu durumun programın içeriğinin öğretmenler arasında değiştirilebileceği gibi yorumlandığını

söylemişlerdir. Programın öğretmenlere tanıdığı esnekliğin içeriği değiştirmek değil özellikle etkinlikler konusunda tanınan bir serbestlik olduğunu ifade eden müfettişler yine de içeriğin sınırlarının tam olarak belirlenmemesi konusunun sorun olduğunu belirtmişlerdir.

İçeriğin öğrenciyi ve öğretmeni araştırmaya yöneltecek biçimde hazırlandığını ve günlük hayatla bağlantılı olduğunu belirten müfettişler; bu yönleri ile programın amacına uygun bir içerik hazırlandığını söylemişlerdir. Konu ile ilgili M 2'nin görüşleri şu şekildedir.

“İçerikte tabii ki programın felsefesine uygun olarak hazırlanmış, güzel, günlük hayatla bağlantılı olmuş.” (G:M2/S6(8-9),4)

Okul yöneticileri, tablolarda da görüldüğü gibi, içerikle ilgili olarak çok çeşitli görüş beyan etmemişlerdir. Katılımcıların içerikle ilgili olumlu görüşlerinin bir kısmının, içeriğin öğrencileri araştırmaya yönlendirmesi ve içeriğin 1998 sosyal bilgiler öğretim programına göre azaltılmış olmasıdır. Buna karşılık katılımcıların bir kısmı da içeriği çok geniş bulmakta ve içerik konusunda öğretmenlere çok fazla esneklik tanınmasını olumsuz karşılamaktadırlar. Programın içerik konusunda öğretmenlere esneklik tanınmasının sakınca oluşturabileceğini düşünen idarecilerin bir kısmı, bu konuda bir sınırlama olması gerektiğini, aksi halde bu durumun kötüye kullanılabileceğini düşünmektedirler. Konuya ilişkin görüşlerini Y 9 şöyle dile getirmiştir.

“İçerik açısından hatalı buluyorum; çünkü ucu açık bırakılmış konuların. Öğrenciye bırakılmış konuların genişliği. Öğrencinin hazırlandığı, araştırdığı ölçüde geniş veya dar bir konu çıkarılabilir. Sınıfta otuz öğrenci olduğunu düşünürseniz, çok konu ve farklı bilgiler ortaya çıkacak, bu olumlu; ama zaman açığı ortaya çıkacak. Bazı konuların gereksiz olduğunu düşünüyorum. Öğrencinin normal yaşamında öğreneceği bazı bilgileri konu olarak koymuşlar.” (G:Y9/S5(22-26),10)

Y 4 içeriğe ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Konular öncekine göre daha hafif görünüyor. Ama konuda yer alan etkinlikler için öğrencinin yapacağı hazırlık, öğrenciyi daha çok yoruyor. Daha çok hazırlanması gerekiyor özellikle ekip ve takım çalışmalarında.” (G:Y4/S5(10-12),5)

Araştırmaya katılan öğretmenler içerik ile ilgili tam olarak görüş birliğine varamamışlardır. Öğretmenlerin %16’sı (3 kişi) içeriğin azaltıldığını, %16’sı (3 kişi) içerikte sosyal hayata ilişkin konulara yer verildiğini, %16’sı (3 kişi) içeriğin diğer derslerle ilişkili olduğunu, %16’sı (3 kişi) içeriğin öğrenci seviyesine uygun olduğunu, %11’i (2 kişi) içerikte yer alan konuların birbiriyle bağlantılı olduğunu, %6’sı (1 kişi) içeriğin öğrencileri araştırmaya yönlendirdiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların içerikle ilgili olumlu görüşlerinin bir kısmının, içeriğin öğrencileri araştırmaya yönlendirmesi, öğrencilere sosyal bilgileri sevdirmede rol oynaması, içeriğin sosyal hayatla ilgili konulara yer vermesi gibi özellikleri, sosyal bilgiler öğretim programının temel yaklaşımına ve amaçlarına paralellik arz etmektedir. K 14 konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Eski sistemde salt bilgi aktarımı ön plandaydı. Bu Sosyal Bilgiler dersinin sıkıcı olmasına neden olabilirdi. Yeni sistem bunu bir nebze olsun engellemeyebilir eski sistem içerik olarak Tarih ve Coğrafya’dan oluşurken yeni sistemde içeriğe kültürel ve sosyolojik konuların girmesini olumlu buluyorum.” (G:K14/S6(19-22),18)

K 16 ise şu görüşleri belirtmiştir.

“Sosyal Bilgiler içerik bakımından olumlu duygular uyandırıyor. Kitaptaki çalışmalar öğrencinin seviyesine inebiliyor. Çocuklara dersi sevdirmeye ön plana alınmıştır. Bu da Sosyal Bilgiler dersi için ön yargıyı (sevilmeme) kırmaktadır.” (G:K16/S6(28-30),20)

İçerik ile ilgili olumsuz görüşlerde öğretmen tarafından özellikle üzerinde durulan konular, programın esnekliğinden kaynaklanmaktadır. Katılımcıların bir kısmı (6 kişi), içeriği ve etkinlikleri belirlemek konusunda öğretmen serbest bırakıldığı için, işlenen derslerde öğretmenlerden kaynaklanan bir farklılık olacağı endişesi taşımaktadırlar. İçerikle ilgili, öğretmenlerin birbirine zıt düşüncelere sahip oldukları görülmüştür; öğretmenlerin bir kısmı (7 kişi), konu yoğunluğundan ve

içeriğin geniş olmasından bahsederken, diğer bir kısmı (2 kişi), içeriğin az ve ayrıntısız bilgi içerdiğini, özellikle tarih konularında yetersiz bilgi olduğunu söylemektedirler. Katılımcılardan 3 kişi konuların birbiriyle bağlantılı olmadığını ve 1 kişi de, içeriğin güncel hayatla bağlantılı olmadığını söylemiştir. Konuya ilişkin K 3 şu görüşleri paylaşmıştır.

“İçerik öğretmene bırakılmış biraz da. Bazı konularda bilgiye başvurmak gerekiyor, o konularda eksiklik var. Bunu tamamlamak gerekiyor. Bu görev öğrenciye bırakılıyor. Her öğrenci o bilgiye ulaşamaz.” (G:K3/S6(19-21),5)

Konu ile ilgili K1’in görüşleri şu şekildedir.

“Konularda biraz kopukluk var. Sosyal hayatın her alanını kapsayacak şekilde hazırlanmasından kaynaklanıyor bu da. Alan çok geniş ama bir sorun oluşturmuyor. Bir de konuyla ilgili etkinlik yaparken, etkinlikte konuların sınırı kesin belirlenmemiş. Nereye kadar işleyeceğimiz belli değil. Özellikle bir tarih konusunda kapsamda netlik yok. Bu da öğretmenler arasında farklılıklara yol açıyor. Mesela iklim konusunda kabaca bilgi verilmiş. Dağların yönü gibi... Hedeflenen bilginin çerçevesi belli değil, belirlenmeli.” (G:K1/S6(24-31),1)

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının içeriği ile ilgili soruya verilen cevaplar aşağıdaki tabloda aktarılmıştır. İdarecilerin verdikleri cevaplar olumlu ve olumsuz görüşler olarak iki ana başlık halinde sunulmuştur.

Tablo 4: Öğretmenlerin, İçeriğe İlişkin Olumlu ve Olumsuz Görüşleri

Öğretim Programının İçeriğine İlişkin Görüşler			
Olumlu Görüşler	F	Olumsuz Görüşler	f
İçerik azaltılmıştır.	5	İçerik çok geniştir	3
Öğrencileri araştırmaya yönlendirmektedir	3	İçerik konusunda öğretmene gereksiz bir esneklik tanınmıştır.	2

Öğretim Programının Uygulanabilirliği

Araştırmaya katılan ilköğretim müfettişlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği ile ilgili soruya verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda aktarılmıştır. Müfettişlerin verdikleri cevaplar olumlu ve olumsuz görüşler olarak iki ayrı tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 5: Müfettişlerin, Dersin Uygulanabilirliğine İlişkin Olumlu Görüşleri

	f
Öğrenci merkezilik	4
Araştırmacı, sorgulayıcı bireyler yetiştirilmesi	3
Öğretim programına uygun yöntem ve tekniklerle dersin işlenmesi	3
Öğretmenin kendini geliştirmek zorunda olması	3
Ezbercilikten uzak bir şekilde ders işlenmesi	1
Daha demokratik sınıfların oluşması	1
Öğretmenler arasında bilgi alışverişinin artması	1

İlköğretim müfettişlerinin ifadelerine göre, sosyal bilgiler dersinde öğrenci merkezliliğin sağladığı ve yeni programın temel felsefesine uygun öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulandığı görülmektedir. Bunun sonucunda sınıf ortamı öğrencilerin kendilerini rahatlıkla ifade edebildiği, araştırmacı, sorgulayıcı bireylerin yetiştiği demokratik bir ortam haline gelmektedir. Konuya ilişkin M 7 görüşlerini şekilde dile getirmiştir.

“Yeni öğretim programının öğrenci merkezli olmasını ve araştırmacı sorgulayıcı bireyler yetiştirmek açısından olumlu buluyorum. Öğretmenlerin daha çok çalışması açısından daha avantajlı buluyorum. Öğretmenin de araştırmacı sorgulayıcı olmasını sağlıyor.” (G:M7/S3(13-15),10)

2004 Öğretim programına göre verimli bir ders işleyebilmek için öğretmenlerin eski öğretim programına göre daha çok çalışması ve kendilerini

geliştirmesi gerektiğini belirten müfettişler, bu durumda öğretmenler arasındaki bilgi alışverişini arttırdığını vurgulamışlardır

Tablo 6: Müfettişlerin Dersin Uygulanabilirliğine İlişkin Olumsuz Görüşleri

	f
Öğretmenlerin yetersiz olması/kendilerini geliştirme çabalarının olmaması	6
Öğretmenlerin program değişikliğini kabullenmek istememeleri	4
Ders saatinin az olması (zaman sıkıntısı)	4
Program için gerekli şartların her okulda sağlanamamış olması (imkan ve fırsat eşitsizliği)	3
Ders kitapları ile ilgili problemler	2
OKS kaygısının dersin işlenişini etkilemesi	1
Ölçme değerlendirme	1

Dersin işleniş ile ilgili olumsuz görüşlerin en önemlisinin öğretmenlerle ilgili sorunlar olduğuna değinen müfettişler, öğretmenlerin kendilerini geliştirmek için isteksiz olduklarını ve çok fazla çaba sarf etmediklerini gözlemlediklerini söylemişlerdir. Ayrıca program değişikliğinden yana olmayan öğretmenlerin de bulunduğunu belirten müfettişler, öğretmenlerin programa ve kendilerini geliştirmeye karşı olumsuz tutumlarının dersin işlenişini çok fazla etkilediğini ve bu durumların dersin verimini ve kalitesini düşürdüğünü özellikle vurgulamışlardır. M3'ün konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir.

“Kendini yetiştiren öğretmen programın uygulanabilirlik düzeyini artırıyor. Fakat bazı öğretmenlerimiz okumayı araştırmayı pek sevmiyor. Program değişimine iş yükleri artacak diye pek sıcak bakmıyorlar” (G:M3/S7(23-24),5)

Dersin işleniş süreci ile ilgili olumsuz başka bir durum da, zaman sıkıntısıdır. Daha önce öğretmenlerin de ısrarla belirtmiş olduğu gibi, müfettişler de, sosyal bilgiler gibi geniş içeriğe sahip olan bir dersin ders saatinin azaltılmış olmasını olumsuz bulduklarını söylemişlerdir.

Öğretmenlerin verimli bir şekilde ders işlemlerinin önündeki önemli engellerden bir tanesinin de program için gerekli şartların her okulda sağlanamamış olması (imkan ve fırsat eşitsizliği)dir. Özellikle, öğrenme-öğretme ortamının yetersizliği ya da niteliğinin düşük olması öğretmenlere zorluk yaratan bir durumdur. Sınıfların grup çalışmasına veya projeksiyon cihazı kullanımına uygun olmaması, her okulda özellikle köy okullarında internet bağlantısının olmaması gibi sorunlar, öğretmenlerin bazı etkinlikleri uygulayamamasına sebep olmaktadır. Ayrıca materyal sıkıntısı olan okullar da yine ders içindeki bazı etkinlikleri uygulayamama sorunu ortaya çıkmaktadır. M 8 konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Her okulda uygun şartlar yok, sınıf ortamı uygun değil, materyal sıkıntısı var, bazı etkinlikler uygulanamıyor bu yüzden. Program yavan kalıyor. Uygulamada birçok problem duyuyoruz öğretmen arkadaşlardan.” (G:M8/S7(20-22),12)

Dersin işleniş sürecindeki problemlerden bir diğeri de özellikle velilerde bulunan ve öğrencileri de etkileyen OKS kaygısıdır. Daha önce öğretmenlerin ve müdürlerin de belirttiği gibi OKS kaygısı yüzünden öğretmenler ders işlerken yeni öğretim programına çok uygun olmayan test soruları çözmek durumunda bırakılmaktadırlar. Ve yine öğrenciler, OKS’de soru yüzdeliği olmayan konulara ilgi göstermemekte ve bu durum dersin işlenişini olumsuz etkilemektedir.

Ölçme değerlendirme ile ilgili olarak yalnızca bir müfettiş olumsuz görüş dile getirmiştir. Öğretmenlerin ölçme değerlendirme ile ilgili sorunları olduğunu ve bunun da ders işleniş sürecine olumsuz yansıdığını belirten müfettiş bir kısım öğretmenlerin klasik ölçme değerlendirme tekniklerinden vazgeçemediklerini sözlerine eklemiştir.

Ders kitaplarının dersin işlenişine etkisini olumsuz bulan bir kısım müfettişler, ders kitaplarının içerik ve dersin işlenişine uygunluğu bakımından, okullar arası görüş farklılığı olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun sebebinin her okula farklı yayınevinin ders kitaplarının gönderilmesi olduğunu belirten müfettişler ders

kitaplarının içeriğe uygun bir şekilde düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. M 8 konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Kitapların tek yayın evi tarafından yayınlanması gerektiğini düşünüyorum. Öğretmenlerin talepleri de bu yönde...” (G:M8/S7(24-25),12)

Katılımcılar Sosyal bilgiler öğretim programının tüm Türkiye’de uygulanabilirliği ile ilgili şu şekilde görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerden %22’si (4 kişi) programın, merkez okullarda uygulanabileceğini ama köy okullarında uygulanamayacağını söylerken, %67’si (12 kişi) tüm Türkiye’de aynı standartlarda uygulanamayacağını söylemişlerdir. Bu düşüncelerine dayanak olarak ise eğitimdeki fırsat eşitsizliğini göstermişlerdir.

K 12’nin görüşleri de dikkat çekicidir.

“Bu programın her okulda uygulanması zor. Taşımalı okullarda ve YİBO’larda araştırma yapmak daha zordur. Tarihi mekanlara ve tabi güzelliklere gezi yapılması için gereken prosedürün uzun olması bir sorundur ve maddi imkansızlar sebebiyle yeterince gezi yapılamamaktadır.” (G:K12/S3(16-19),16)

Öğretmenlerden yalnızca %11’ini oluşturan iki kişi ise eğer öğretmenlerin programı uygulamaya istekli olurlarsa herhangi bir köy okulunda dahi programın uygulanabileceğini, çünkü Türkiye’nin her okulunda uygulanabilecek kadar esnek olduğunu ifade etmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretim programının tüm Türkiye’de uygulanabilirliği ile ilgili soruya idarecilerin tamamı, gerekli şartların sağlanması koşulu ile, uygulanabilir cevabını vermişlerdir. Aynı soruya, müfettişlerin tamamının “uygulanabilir” yanıtını vermiş olmalarına rağmen uygulanabilirliği bazı faktörlere bağlamaları da, dikkat çekicidir. Müfettişler, programın zamana ihtiyacı olduğunu ve okullardaki kaynak ve materyal sıkıntısının çözülmesi gerektiğini ama en önemlisi öğretmenlerin programı uygulamaya istekli oldukları takdirde programın tüm Türkiye’de başarı ile uygulanacağını söylemişlerdir. Müfettişlerin uygulanabilirlik şartlarına ayrıntılı

olarak, ileri ki sayfalarda, programın daha etkili uygulanabilmesi için verdikleri önerilerden bahsederken değinilmiştir.

Öğretmenlerin pilot uygulamaya ilişkin görüşlerinde, öğretmenlerin %94'ü (17 kişi) pilot uygulama süresini ve niteliğini yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler bu düşüncelerine gerekçeler olarak, pilot uygulamanın kademeli olarak 1. sınıftan itibaren yapılması gerektiğini ve tüm Türkiye'de de aynı şekilde kademeli olarak geçilmesi gerektiğini (7 kişi) söylemişlerdir. Öğretmenlerin bir kısmı her okulun ve her bölgenin şartlarının eşit olmadığını söyleyerek eğitimde fırsat eşitsizliğine (3 kişi) değinmişler ve tüm Türkiye'de pilot okullardaki şartların sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. K 10 ise görüşlerini şu cümlelerle ifade açıklamıştır.

“1 sene içinde pilot bölgede tam anlamadan geçilmiş. Belli dönütleri öğretmenlerden almak gerekiyor. Sadece pilot bölgelerden değil diğer köy okullarından da, ayrıntılı bir şekilde sene sonunda almak gerekiyor. Pilot okullara kağıt, fotokopi makinesi gidiyor ama bizim öğrenciden para toplamamız gerek. Veli de öğrenci de okuldan soğuyor para istendiği zaman. Programın tanıtımı yapılmıyor. Pilot okullara verilen imkanlar her okula verilmeli. Türkiye'nin durumu ortada. da 20 merkez okul varsa 30-40 tane de köy okulu var. Pilot okullara her türlü desteği verip uyguluyor program.” (G:K10/S7(17-25),13)

Öğretmenlerin az bir kısmı pilot uygulama süresinin yeterli olmadığını belirtmekle birlikte, zaman geçtikçe programın daha iyi uygulanacağını (2 kişi), programın pilot uygulama amacının denemek değil tanıtım olduğunu (2 kişi), öğrenciler eğitim sürecini bitirip topluma katıldığı zaman gerçek dönütlerin alınacağını (2 kişi) ifade etmişlerdir. K 9'un görüşleri şu şekildedir.

“...bunun meyvesinin alınması gerekir. 1'den 8'e kadar uygulanır, sonra yayılır. Isenede pilot uygulanır mı? Hayır. Programın oturması mümkün değil. Bence 10 senede ancak uygulanır.” (G:K9/S7(16-18),12)

İdarecilerin, pilot uygulamanın yeterliliği ile ilgili görüşleri sorulduğunda, idarecilerin %67'si (6 kişi) uygulamayı yeterli görmediklerini, kalan %33'ü (3 kişi) de pilot uygulamanın programın tüm Türkiye'ye genellenebilmesi için yeterli olduğunu söylemişlerdir. İdarecilerin %33'ü programın uygulama süreci içerisinde eksikliklerinin giderileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir. Y 2 bu konudaki görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Öğretmene program dahilinde daha iyi eğitim verilmeli. Araç gereç her okula bakanlık tarafından verilmeli, yoksa uygulanamaz, verimsiz olur.” (G:Y2/S2(13-14),3)

Müfettişlere pilot uygulamanın yeterliliği ile ilgili soru yöneltildiğinde, müfettişlerin %87'si (7 kişi) pilot uygulama süresini ve niteliğini yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Müfettişler bu düşüncelerine gerekçeler olarak, pilot uygulamanın süresinin değil niteliğinin önemli olduğunu, her değişim sürecinde çeşitli sıkıntılar yaşanabileceğini ama bunların zamanla aşılabileceğini söylemişlerdir. Ayrıca eğer imkanlar sağlanırsa ve öğretmenler istekli olursa programın bir köy okulunda bile rahatlıkla uygulanabileceğini sözlerine eklemişlerdir. M 3 konu ile ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Pilot uygulamada amaç sadece eksikleri görmektir. Yanlışları görüp programı geri çekmeyeceğinize göre süre hiç önemli değil, zamanla oturacaktır zaten.” (G:M3/S8(32-33),5)

Sosyal bilgiler dersi öğretim programının uygulanabilirliği ile ilgili tüm idarecilerin hemfikir oldukları konu, öğrencinin derste aktif olması ve öğrenci merkezli eğitimin uygulanmasıdır. Öğretmenin rolünün değiştiğini ifade eden idareciler (% 44, 4 kişi), öğretmenin rehber ve eğitimi kılavuzlayan kişi rollerini üstlendiğini belirtmişlerdir. Y4 konu ile ilgili şu görüşleri belirtmiştir.

“Yeni programda yaparak yaşayarak öğrenme var. Çocuğun aktif olması, temel bu; kendi çabalarıyla bir şeyleri bulması isteniyordu. Önceden öyle değildi. Öğretmen hazır bilgiyi veriyordu.” (G:Y4/S4(4-5),5)

İdarecilerin program ile ilgili beğendikleri bir özellik de öğretmenlerin derslerinde 2004 sosyal bilgiler öğretim programına uygun öğretim teknik ve yöntemlerini kullanıyor olmalarıdır. Okul yöneticileri bu özellikleri göz önünde bulundurarak, bu durumlar sayesinde öğrencinin öğrenmesinin daha kolaylaştığını ifade etmişlerdir.

İdarecilerle yapılan görüşmeler sonucunda idarecilerin %44'ünün (4 kişi) sosyal bilgiler öğretmenlerinin iş yükünün arttığını ve bu durumun da öğretmenlerde çalışmaya karşı isteksizlik oluşturduğunu söylemişlerdir. Y7 konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Öğretmene yeni sorumluluklar getirdi bu program. Derste sanki sadece yönlendirici konumdaymış gibi görünüyor ama bunu yapabilmesi için de çok çalışması gerekiyor. Yine proje dosyası oluşturulması, bunların okunması, farklı ölçme değerlendirme teknikleri, hepsi öğretmenin iş yükünü arttırıyor.” (G:Y7/S3(31-33),7)

İdarecilerin bir kısmı (%56, 5 kişi) ders işlerken öğretmene zorluk çıkaran faktörlerden birinin, okullarının kaynak ve materyal sıkıntısı çekmesi olduğunu söylemişlerdir. Ders işlenişi ile ilgili yalnızca bir idareci ölçme değerlendirme teknikleri konusunda öğretmenlerin sorun yaşadığını ifade etmiştir. Tüm bunların yanında okul yöneticilerinin de zorluk yaşadıkları konu velilerdir. Velilerin OKS kaygısı zaman zaman idareyi zor durumda bırakmaktadır. Veliler ve dolayısıyla öğrenciler öğretmenin ders işleme stilini zaman zaman etkilemektedirler. Bu konuda Y4 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“OKS sınav konusu biraz problem. Velileri bilgilendirmeye çalışıyoruz programın gerekli olduğuna dair. Belki sınavda A B kitapçıklarının yanında pilot okullara özel bir C kitapçığı olur diye düşünüyoruz ama tam bir kesinlik yok. Bu konuda veliler ikna edilmeli.” (G:Y4/S3(17-19),5)

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, Sosyal bilgiler dersinin uygulanabilirliği ile ilgili görüşleri aşağıdaki tabloda aktarılmıştır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplar olumlu ve olumsuz görüşler olarak iki ayrı tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 7: Öğretmenlerin Dersin Uygulanabilirliğine İlişkin Olumlu Görüşleri

	F
Öğrenciler derste aktif hale geldi	11
Öğrencilerin kişilik özellikleri gelişti. (özgüven, ifade yeteneği vb.)	6
Öğretim programına uygun yöntem ve tekniklerle ders işlendi	6
Öğrencilerin derse ilgisi arttı/ Öğrenciler sosyal bilgilerden zevk duyar hale geldiler.	4
Ezbercilikten uzak bir şekilde ders işlendi.	4
Ders, güncel hayatla bağlantılı olarak işlendi.	3
Öğrencilerin araştırma, inceleme, yorumlama kabiliyetleri gelişti.	3
Kitaplar derse katkı sağladı.	2
Materyal sıkıntısı çekilmedi.	1

Programın amacına uygun olarak, öğretmenlerin yarısından fazlasının dersi öğrenci merkezli ve öğretmenlerin bir kısmının da ezbercilikten uzak bir şekilde, güncel hayatla bağlantı kurarak, yeni öğretim programının gerektirdiği teknikleri kullanarak işledikleri görülmektedir. Bu durumun doğal sonucu olarak ta öğretmenler, öğrencilerin derse olan ilgisinin arttığını ve çeşitli kabiliyetler edindiklerini ve öğrenciler arasındaki seviye farkının da azaldığını gözlemlediklerini ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili K 8'in görüşleri şu şekildedir.

“Yapılandırıcı eğitime dayanan bir program, öğrencinin sosyal bilgilerden zevk duyuyor hale gelmesini sağlamaktadır. Çünkü öğrenci artık araştırıyor, buluyor ve paylaşıyor. Slogan hazırlama mesela kendisine ait olduğu için öğrencide başarı duygusu oluşturuyor. Bir derste her öğrenciye ikişer kere söz hakkı vermeye çalışıyorum. Genelde ilk söz verdiklerim daha sessiz öğrenciler. Sınıfa bilgisayar, projeksiyon kurulduktan sonra sunularını kendileri yapıyorlar ve “sözüm dinleniyor, geçiyor” duygusu kendilerine güven kazanmalarını sağladı.” (G:K8/S3(10-16),10)

Tablo 8: Öğretmenlerin Dersin Uygulanabilirliğine İlişkin Olumsuz Görüşleri

	f
Zaman problemi	10
Materyal problemi	10
İçerik ile ilgili problemler	10
Öğrencinin derse ön hazırlıksız gelmesi	8
Kitapların yetersiz olması	6
Öğrenci seviyesinin düşük olması	6
Öğrenme-öğretme ortamının yetersizliği, niteliğinin düşük olması	5
Programın esnekliğinden dolayı öğretmenler arasında işleniş farkının olması	3
OKS kaygısının dersin işlenişini etkilemesi	3
Ölçme değerlendirme	2

Araştırmaya katılan öğretmenler ders işlenişi sırasında karşılaştıkları en büyük üç problemi zaman sıkıntısı, materyal sıkıntısı ve içerik ile ilgili problemler olarak ifade etmişlerdir.

Öğretmenler, içerikle ilgili problemleri, içerik konusunda öğretmene esneklik tanınmış olmasından doğan problemler ile (6 kişi), içeriğin ayrıntılı bilgi içermemesi (2 kişi) ya da içerik ile günlük hayat arasında bağlantı kurulamaması (2 kişi) gibi olarak nitelendirmişlerdir.

Öğretmenler zamanla ilgili problemden bahsederlerken özellikle etkinliklerin yoğun olmasından ve sınıf mevcudunun çok olmasından dolayı etkinliklerin hepsini tamamlayamadıklarını belirtmişlerdir. K 2 bu konudaki görüşlerini şu cümlelerle ifade etmiştir.

“Şimdi etkinlikler var güzel ama etkinlikleri hakkıyla yaparsanız konu yetiştiriyor. Konuyu yetiştirirseniz etkinlikleri yapmamış olursunuz. Müfettişlerin bize dediği şuydu: “Önemli olan kazanım. Kazanımı elde edin. Her etkinliği yapmanıza gerek yok.” Peki, etkinliği yapmadan öğrenci kazanıma nasıl ulaşacak? Yeni

programda da böyle bir sıkıntımız var. Zaman yetmedi. Mesela ben geçen dönem sadece 2 ünite işleyebildim.” (G:K2/S3(2-8),3)

Zaman sıkıntısının sebeplerinden bir tanesi de sosyal bilgiler grubu derslerinden olan Vatandaşlık ve İnsan hakları Eğitimi dersinin, ders saatinin kaldırılması olmuştur. Bu dersin kapsadığı konuların bir kısmı sosyal bilgiler dersi bünyesinde işlenmektedir. K 5’in bu konudaki görüşleri şu şekildedir.

“Zaman sıkıntısı var, evet etkinlikler çok güzel ama dersin süresi etkinlikler için yeterli değil. Konular yoğun ve kazanımların hepsi için dersin süresi az. Vatandaşlık bilgisi Sosyal bilgilerin içinde, bu da konu yükümüzü arttırıyor. Program yoğun, ders saati az.” (G:K5/S3(10-13),7)

K 15in konuya ilişkin görüşleri şunlardır.

“Programı yetiştirmek çok zor. Yetişebilir belki; ama o zaman da öğrenciyi aktif hale getirmiyor. Öğrenciye zaman ayırmak ve programı yetiştirmek zor...” (G:K15/S3(12-13),19)

Materyal ile ilgili problem pilot okullar haricinde görüşme yapılan tüm okullarda bulunmaktadır. Programa uygun bir sosyal bilgiler dersinin dersin sorunsuz bir şekilde işlenebilmesi için materyal eksikliğinin giderilmesi gerektiği konusunda öğretmenler hemfikirdirler.

Dersin işlenişinin önündeki en büyük engellerden bir tanesi de öğrenci seviyesinin düşük olması ve öğrencilerin ders için gerekli hazırlıktan yoksun oluşlarıdır. Öğretmenler, taşınmalı ve yatılı okullarda ve ilköğretim birinci kademe eğitimini köy ilkokulunda tamamlamış olan öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerinin düşük olduğunu söylemişlerdir. Sözü geçen okullardaki öğrenciler öğretmen eksikliği veya değişikliği, materyal eksikliği, birleştirilmiş sınıflarda yapılan öğretim vb. sebepler nedeniyle düşük kaliteli eğitim almakta ve 6. sınıf sosyal bilgiler dersini, ön öğrenmelerinin bir kısmı eksik olarak görmektedirler. Bu da dersin verimini düşürmektedir. Konuyla ilgili K 6’nın görüşleri şu şekildedir.

“Türkiye’de taşınmalı ve yatılı okullar düşünülmeden yapılmış, program. Merkez profilli. Çocuk köyde gazete küpürünü nereden bulacak? Çocuğu araştırmaya yönlendiriyor ama 6. sınıflarda bilgisayar dersi seçmeli. Çocuklar proje yapmayı bilmiyorlar. Belgesel filmin ne olduğunu bilmiyorlar. Köydeki çocuklar afiş, slogan ne demek bunu bile bilmiyorlar.” (G:K6/S3(17-21),8)

Katılımcıların bir kısmı, mevcut öğretmenlerin ülke geneline dengeli bir şekilde dağılmasından yana olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin dersle ilgili gereken hazırlıktan yoksun oluşlarının diğer bir yönü de öğrencilerin derste işlenecek olan etkinlikleri, projeleri ya da performans ödevlerini ve bunlar için gerekli hazırlığı yapmamalarıdır. Yapılan ödevlerin bir kısmında da ödevlerin amacına uygun yapılmaması ya da ödevlerden sorumlu olan öğrenciler tarafından yapılmaması gibi problemler bulunmaktadır. Bunun yanında gerçekten programın amacına uygun olarak projelerini oluşturan öğrenciler de bulunmaktadır. Bu durum hakkında K 2’nin şu sözleri dikkate değerdir.

“Diyelim öğrenciye ödev verdik çocuk internetten araştırıyor ve olduğu gibi size getiriyor. Bunu kesinlikle kabul etmemek lazım. Öğrencilerin kendi el yazısı olmasını istemek zorundayız çünkü. Öğrenciler zaten 6. sınıfta derleme yapamıyor; bu konuda çok başarısızlar. Sentez yapamıyorlar, sadece bir kaynakla yetiniyorlar. Belki bu becerileri daha sonra kazanacaklar. Öğrenciler tembel ama hiç okumadan getirebiliyorlar ödevi. Bu eğilimeler. Buna engel olunması gerekiyor. Gerçekten çok emek vererek araştırmalar da yapıyorlar. Yani “bravo” dediğiniz araştırmalar. Öğretmen bu araştırmaları çok iyi incelemeli ve değerlendirmeli, öğrenciye “eksiğin şu, artısı şu, şöyle yaparsan daha iyi olur” demeli. Zaman yetmiyor buna da...” (G:K2/S3(17-24)2)

K 17 konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Bu programı uygulayabilmek için sınıf, öğrenci ve öğretmenin iyi bir altyapısı olmalı. Etkinlikler ve araştırma için iyi bir kaynak araç-gereç malzemesi bulunabilmeli. Çevre şartları bu programı kaldırabilmeli. Bir köy okulu ile merkezi bir okulda aynı standartlarda uygulanamaz. Bu programda ortam bir donanım isteniyor. şartlarında öğrenci küçük bir gazete küpürü getirmekte bile zorluk

çekiyor. Proje ödevleri, öğrencilerin internet, gerekli ve ilgili kaynakları bulamamalarından amacına ulaşamayabiliyor.” (G:K17/S3(24-29)21)

Dersin işleniş sırasında problem oluşturan etmenlerden bir tanesi de kitaplardır. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu kitapların içeriğinden, konu dizimden, sayfa düzeninden vb. birçok özelliğinden memnun olmadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle pilot okullarda deneme amacı ile her okula farklı bir yayınevinin ders kitabının verilmesi sonucu, beğenilmeyen kitapları değiştirme şansları olmadığı için öğretmenler sıkıntı yaşadıklarını ifade etmişlerdir. K 12, konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Program için hazırlanan kılavuz kitaplar yeterince açık ve net değil. Çalışma kitabı, ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı arasında tam bir uyum yok, bütünlük yok.” (G:K12/S3(20-21)16)

K 15 ders kitapları ile ilgili görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Ders kitapları konuya sanki öğrenciler bu konuyu biliyormuş gibi başlamış. Kitaplar ön bilgi vermeli. Bazı konuların fazla katıldığını düşünüyorum. Hem ders kitabına hem çalışma kitabına zaman ayırmak çok zor. Zaman yetersiz kalıyor. Bazı bilgileri de eksik verildiğini düşünüyorum.” (G:K15/S3(8-11)19)

Öğretmenlerin az bir kısmı çalıştıkları okulda sosyal bilgiler dersi için uygun bir sınıf olmadığını ve sınıf olmadan bazı çalışmalarını yapmanın zor olduğunu ve gereğinden fazla zaman aldığını söylemişlerdir. Bunun dışında, öğretim programının uygulanabilmesi için gerekli olan ideal sınıf mevcudundan hayli fazla sayılarda sınıf mevcuduna sahip olduklarını söyleyen öğretmenler, bu durumun programın işleniş sürecini yavaşlattığını vurgulamışlardır. K 3 konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Program öğrenci merkezli, öğrenci aktif ama sınıflar kalabalık olduğu için her öğrenciye söz hakkı düşmüyor. Disiplin bozuluyor, 40 kişi sınıflar 15 kişi olması gerekir.” (G:K3/S3(14-15)5)

2004 Sosyal bilgiler öğretim programı, her ne kadar, bilgiyi ezberlemekten çok bilgiye ulaşma yollarına ve bilgiyi yorumlayabilmeye vurgu yapsa da OKS (Ortaöğretim Kurumları Giriş Sınavı) bu duruma ters olarak hazırlanan bir sınavdır. Bilgiyi yorumlama ile ilgili sorular olsa da sınav formatı bilgiyi yorumlayabilmek için önceden bazı bilgilerin öğrenilmiş olmasını şart koşturmaktadır. Sınavın daha çok ezberci eğitime ve test tekniğine, bilgi yoklamasına, dayalı olduğunu belirten öğretmenler, velilerin de isteği ile kimi zaman, daha çok 1998 sosyal bilgiler öğretim programına daha uygun olan yöntem ve teknikleri kullanmak zorunda kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Ölçme değerlendirme ile ilgili olarak yalnızca iki öğretmenin ölçme değerlendirme problemi olduğu görülmektedir. Klasik ölçme değerlendirme tekniklerinin yanı sıra programın en büyük değişikliklerinden bir tanesi de alternatif ölçme değerlendirme tekniklerini de zorunlu kılmasıdır. Klasik ölçme değerlendirme tekniklerinden olan sözlü, yeni öğretim programında bulunmamaktadır. Öğretmenlerin en çok kullandıkları ölçme değerlendirme teknikleri; yazılılar, ders içi performans, performans ödevleri, portfolyo (öğrenci ürün dosyası) ve proje ödevleridir. Öğretmenlerin çok az bir kısmı yazılının da ölçme değerlendirme türlerinden çıkarılması gerektiği görüşündedirler. K 5'in konu ile ilgili görüşleri şu şekildedir.

“Ölçme değerlendirme iki programın arasında kalmış gibi, şimdilik. Düzelmeye için çok zaman gerekiyor. Mesela ben yazılı da yapıyorum, ürün dosyası da hazırlattıyorum” (G:K3/S3(18-19)7)

Programın Verimliliğini Arttırmaya Yönelik Yapılabilecek Çalışmalar

Müfettişlerin öğretim programını daha etkili ve verimli uygulanabilmesi için verdikleri öneriler tablodaki gibidir.

Tablo 9: Müfettişlerin Programın Etkiliğine ve Verimliliğine İlişkin Önerileri

Öneriler	F
Öğretmenler kendilerini geliştirmeli	5
Hizmet içi eğitim zorunlu ve daha sık yapılmalı.	4
Okullar arası imkan ve fırsat eşitliği sağlanmalı (materyal, personel vb.)	4
Veli bilinçlendirilmeli	4
OKS kaygısı giderilmeli	3
Ders saati arttırılmalı.	2
Kitaplar yeniden düzenlenmeli	2
Öğretmenler programın esnekliğinden yararlanmalı	2
Öğretmenler motive edilmeli	1
Pilot okul uygulaması üniversitelerle işbirliği ile yapılmalı	1

Müfettişlerin önerilerinde önemli bir kısmın öğretmenlerle ilgili olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin, programın uygulayıcıları olarak programa karşı olumlu bir tutum geliştirmeleri ve programla ilgili kendilerini geliştirmeye istekli olmaları gerekmektedir. Programın uygulanması ile ilgili, öğretmenin, görev yaptığı okulun imkanlarına ve bulunduğu çevreye göre programın esnekliğinden yararlanması gerekmektedir. Öğretmenlerin programı uygulamalarına göre maddi anlamda motive edilmesinin program uygulanmasında kaliteyi arttıracakı düşünülmektedir.

Programın iyi bir şekilde uygulanabilmesi öncelikle iyi bir şekilde tanıtılmasına bağlıdır. Bu açıdan müfettişler hizmet içi eğitimin sosyal bilgiler öğretim programını tanıtması konusunda sosyal bilgiler öğretmenlerine zorunlu olması gerektiğini ve daha sık zaman aralıkları ile yapılması gerektiğini söylemişlerdir. Program ile ilgili tanıtım seminerlerinin sadece öğretmenlere yönelik değil aynı zamanda velilere yönelik olarak ta yapılması gerektiğini ifade eden müfettişler velilerde olumlu bakış açısı geliştirildiği takdirde programın uygulamasının kolaylaşacağını belirtmişlerdir. Velilerin bilinçlendirilmesi

konusunda özellikle, velilerin endişe duyduğu konuların başında gelen OKS ile yeni öğretim programının uyumluluğu konusunda özel bir çalışma yapılması gerekmektedir. M1 konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Altyapı eksikliği var. Öğretmen yetersiz; mesleki anlamda, etkinlik düzenleme anlamında, araç-gereç anlamında... Veli ayağı çok yetersiz. Halk eğitim Müdürlüğü’nün bu konuda kurs vermesi gerek. Bazen etkinlik yaparken bilgi kaçıyor. Ölçme değerlendirme ile ilgili sağlıklı çözüm getirilemedi, uygulama bazında.”
(G:M1/S8(24-25),1)

Ülkemizde eğitimdeki önemli sorunlardan bir tanesi kaynakların ve personelin okullara dengeli bir şekilde dağılamamasıdır. Programın verimliliğini etkilediği düşünülen bu problemin de devlet eliyle bir an önce giderilmesi gerekmektedir.

Sosyal bilgiler öğretim programında süre sıkıntısı yaşanmaktadır. Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi derslerinin de kaldırılması ile bu dersin konularının bir kısmı sosyal bilgiler dersinin içeriğine eklenmiş ama ders saatinde bir artış olmamıştır. Bu duruma çözüm olarak bir kısım müfettişler, sosyal bilgiler dersinin haftalık ders saatinin arttırılmasını önermişlerdir.

Öğretim programı için farklı yayınevleri tarafından hazırlanmış birçok ders kitabı bulunmaktadır. Kitapların bir kısmından uygulama sürecinde memnun kalınmamıştır. Müfettişlerin bu konu ile ilgili önerileri, kitapların tek bir yayınevi tarafından içeriğe uygun bir şekilde basılması ve okullara aynı kitabın dağıtılmasıdır.

Müfettişlerden yalnızca bir tanesinin pilot uygulama ile ilgili farklı bir önerisi bulunmaktadır. Pilot okullarla ilgili üniversite ile işbirliğine gidilmesini gerektiğini belirten müfettiş, her üniversitenin eğitim fakülteleri bünyesinde bir uygulama okulu kurmasını ve bu okulların pilot okul olarak kullanılmasını gerekli gördüğünü belirtmiştir.

İdarecilerin öğretim programını daha etkili ve verimli uygulanabilmesi için verdikleri öneriler aşağıda tablolaştırılmıştır.

Tablo 10: Okul yöneticilerinin Programın Etkiliğine ve Verimliliğine İlişkin Önerileri

Öneriler	f
Okullara materyal ve kaynak sağlanmalı.	5
Tüm okullara pilot okulların olanakları sunulmalı	3
Hizmet içi eğitimin kalitesi arttırılmalı.	3
OKS kaygısı giderilmeli (özellikle veliler için)	3
Öğretmenlerden programa ilişkin dönüt alınmalı	3
Veli bilgilendirilmesi yapılmalı.	3
Pilot okullarda görev yapan öğretmenlere maddi anlamda emeklerinin karşılığı verilmeli.	1

Okul yöneticilerinin yarıdan fazlası programın önünde bir engel olarak gördükleri materyal ve kaynak sıkıntısı giderildiğinde, okulların pilot okul imkanlarına sahip olduklarında, büyük ölçüde programın uygulanabileceğini söylemişlerdir. Programın daha iyi uygulanabilmesi, öğretmenlerde programla ilgili bilgi eksikliklerinin giderilmesine bağlıdır. Öğretmenlerin bu ihtiyacının giderilmesi için hizmet içi eğitimin kalitesinin arttırılması gerekmektedir. Hizmet içi eğitimin yalnızca öğretmenlere değil velilere de verilmesi gerektiğini belirten idareciler, velilere yönelik, özellikle OKS kaygısının giderilmesi konusu ve program tanıtımı ile ilgili seminerler düzenlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Konu ilişkin Y 8'in görüşleri şunlardır.

“Hizmet içi eğitimin daha iyi olması gerekiyor. Seminer verenler yetersizdi. Bir de, örnek proje verilmeli. CD şeklinde. Öğretmenler proje üretmede yetersiz kalıyor. Materyaller de verilebilir öğretmenin eline. Materyal bakımından zenginleştirilebilir okullar.” (G: Y8/S8(23-25),9)

İdareciler programla ilgili dönüt alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bir kısım idareci, dönüt alındığını fakat öğretmenlerin yaşadıkları sorunları tam anlamıyla belirtmediklerini ifade etmişlerdir. Konu ile ilgili Y2'nin görüşleri dikkat çekicidir.

“Hiçbir öğretmen arkadaşımız eksik demiyor, zor durumda kalacağını düşünüyor. Öğretmende de kendine güven eksikliği var. Anketlerde değil de, bizim toplantılarımızda eleştiri oluyor. Anketlerde eleştirilerin en az %50'si söylenmiyor. Tam dönüt alınmıyor.” (G:Y2/S8(7-10),3)

Okul yöneticilerinden yalnızca bir kişi pilot okullardaki öğretmenlerin diğer okullarda görev yapan öğretmenlere göre daha çok çalıştığını ve öğretmenlerin emeklerinin maddi olarak karşılanmadığını; karşılanması gerektiğini söylemiştir.

Öğretmenlerin öğretim programını daha etkili ve verimli uygulanabilmesi için verdikleri öneriler aşağıda tablolaştırılmıştır.

Tablo 11: Öğretmenlerin Programının Etkiliğine ve Verimliliğine İlişkin Önerileri

Öneriler	f
Okullar materyal ve teknolojik olanaklar açısından zenginleştirilmeli.	11
Tüm okullara pilot okulların olanakları sunulmalı	6
Öğrenme-öğretme ortamı düzenlenmeli	5
Ders saati arttırılmalı.	5
Öğretmenlerden programa ilişkin dönüt alınmalı	5
Hizmet içi eğitimin kalitesi arttırılmalı.	4
OKS kaygısı giderilmeli (özellikle veliler için)	4
Kitaplar yeniden düzenlenmeli	3
Gezilere olanak sağlanmalı	1

Tabloda görüldüğü üzere katılımcıların önerilerinde öğretim programının uygulama sürecinin önemli boyutlarında sıkıntı yaşanmaktadır. Öğrenme öğretme ortamının, materyal eksikliği ile ders kitaplarının kullanıma uygun görülmemesinin ve süre sıkıntısının programın verimliliğini azaltacağı açıktır. Öğretmenlerin bir

kısmı programın hazırlanma aşamasında söz sahibi olmadıklarından yakınmaktadırlar. Program hazırlanılan ekipte bulunan öğretmenlerin de iyi şartlara sahip okullarda görev yaptıklarını ve tüm Türkiye'yi temsil edemediklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda K 11'in ifadeleri şu şekildedir.

“Komisyona Ankara'daki öğretmeni alıyorlar. Ankara'daki öğretmenin her şeyi dörtlü, okul tam teşkilat, hiçbir eksik yok. Niye köy okulu öğretmenini almıyor? Kırsalda eğitimde olan sıkıntılarını anlatsa...” (G:K11/S9(30-33),15)

Aynı konu ile ilgili K 13 ise düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Benim bulunduğum’nın, bir köyüyle Ankara/Çankaya'daki bir okulun aynı programı uygulaması herhalde programın en büyük eksikliğini doğruluyor.” (G:K13/S9(13-15),17)

Öğretmenlerin bir kısmı hizmet içi eğitimin daha sık aralıklarla ve uzman kişiler tarafından yapılmasını istemişlerdir. Öğretmenler ayrıca hizmet içi eğitimi veren görevlilerin kendilerini anlamadıklarından, görevlilerle paylaştıkları sorunlara çözüm bulunmadığından ve sorunların görevlilerce bahane olarak adlandırıldığından bahsetmişlerdir. Öğretmenler ile hizmet içi eğitimin büyük bir kısmından sorumlu olan müfettişler arasında bu konuda bir anlaşmazlık olduğu görülmüştür.

İLKÖĞRETİM 6. SINIF ÖĞRENCİLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

Sosyal bilgiler öğretim programının uygulanması sürecinde ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin görüşleri; sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşler ve öğretim programında dersin işlenişi boyutları altındadır. Veriler öğretim programı kapsamında incelenerek analizleri yapılmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşler

İlköğretim 6. sınıf öğrencilerine en sevdikleri derslerin isimleri sorulduğunda öğrencilerin verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 12: En Sevilen Dersler Sıralamasında Sosyal Bilgiler Dersi

Sıralama	F	%
1.	10	%26
2.	12	%31
3.	4	%11
4.	4	%11
5.	1	%3
6.	-	-
7.	-	-
8.	7	%18
Toplam	38	%100

Araştırmaya katılan öğrencilerin en sevdikleri dersler sıralamasında sosyal bilgiler dersinin ortalama olarak en çok sevilen 3. ders olduğu görülmüştür.

Öğrencilerin, sosyal bilgiler dersini nitelermeleri istendiğinde verdikleri yanıtlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13: Öğrencilere Göre Sosyal Bilgiler Dersinin Niteliği

Düşünceler	f	%
Bilgi verici/Öğretici bir ders	21	%55
Güzel/İyi bir ders	20	%53
Zevkli/Eğlenceli bir ders	10	%26
Dersi seviyorum	8	%21
Hayata hazırlayan bir ders	7	%18
Sıkıcı/Gereksiz bir ders	5	%13
Sevmiyorum/Anlamıyorum	2	%5
Önemli bir ders	2	%5
Araştırmaya yönlendiren bir ders	2	%5

Sosyal bilgiler dersi ile ilgili olumsuz görüş bildiren öğrencilerin azınlıkta (%18, 7 kişi) olduğu görülmektedir. Olumsuz görüşe sahip olan öğrenciler dersi anlamadıklarını, sevmediklerini ve derste sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Bu öğrencilere göre sosyal bilgiler dersi zor ve karışık bir ders olarak görülmektedir. Bu durumda öğrencilerin ilköğretim ikinci kademeye eğitim almaya henüz başlamış olmalarının da rolü olduğu düşünülmektedir. Konu ile ilgili Ö 34'ün görüşleri şu şekildedir.

“Zor bir ders. Pek fazla anlaşılır şekilde ders işlemiyoruz. Geçen sene Sosyal bilgiler dersine sınıf öğretmenimiz girdiği için kolay işliyorduk. Bu sene Sosyal bilgiler dersine branş öğretmeni girdiği için daha çok zorlandım.” (G:Ö34/S2(11-14),20)

Ö 30'un görüşleri de aynı doğrultudadır.

“Bence sosyal bilgiler dersi çok gereksiz bir ders. Zor ve karışık bir ders.” (G:Ö30/S2(11),18)

Ö 31 ise şu ifadeleri kullanmıştır.

“Açıkçası bana biraz sıkıcı geliyor ama mutlaka öğrenmemiz gereken bir ders.” (G:Ö31/S2(28),18)

Araştırmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu sosyal bilgiler dersi hakkında olumlu görüşler belirtmişlerdir. Olumlu görüş belirten öğrencilere göre sosyal bilgiler dersi bilgi verici, zevkli, önemli, hayata hazırlayan ve araştırmaya yönlendiren bir derstir. Öğrencilerin ifadelerine göre sosyal bilgiler dersi öğretim programı, araştırmacı-sorgulayıcı bireyler yetişmesine katkıda bulunmaktadır. Konu ile ilgili, Ö 11'nin görüşleri aşağıda belirtilmiştir.

“Zevkli bir ders yani, öbür derslere benzemiyor. İşlenişi. Çeşitli malzemelerle çeşitli yollardan üniteye çıkabiliyoruz yani. Birçok şeyi kendim araştırıp öğrenmiş oluyorum.” (G:Ö11/S2,(23-25),8)

Ö 24 dersi sevdiğini anlatan şu ifadeleri kullanmıştır.

“Sosyal Bilgiler dersi çok eğlenceli geçiyor. Ben Sosyal Bilgiler dersine girince çok mutlu oluyorum. Her şey mükemmel.” (G:Ö24/S2(3-4),15)

Ö 25 ise görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Çok iyi bilgiler veriyor öğretmenimiz. Araştırmalar yaparak derse katkı sağlıyorum.” (G:Ö25/S2(18),15)

Ö32'nin görüşleri de şunlardır.

“Sosyal Bilgiler dersini çok seviyorum. Öğretmenimiz dersi bizlere çok dikkatli ve güzel anlatıyor. Bu yüzden çok seviyorum.” (G:Ö32/S2(12-13),19)

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersini sevmelerindeki bir başka etken, öğretim programının günlük hayatla ilişkili olmasıdır. Sosyal bilgiler dersinde öğrenilen bilgilerin günlük hayatta kullanılabilirliği ile ilgili soruya öğrencilerin yalnızca %5'i (2 kişi), öğrendiği bilgilerin günlük hayatta faydalı olamayacağını düşündüklerini söylemişlerdir. Öğrencilerin %5'i (2 kişi) sosyal bilgiler dersinde öğrendiği bütün bilgilerin hayatında faydalı olacağını düşündüğünü söylemiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %26'sı (10 kişi) sosyal bilgiler dersinde öğrendiği bilgilerin genel kültürünü arttırdığını ifade ederken, %32'si (12 kişi) sosyal yaşamla ilgili davranış kazandırdığını belirtmiştir. Öğrencilerin %16'sı (6 kişi) sosyal bilgiler dersi sayesinde, tarihle ve kültürle ilgili bilgiler öğrendiklerini, %16'sı (6 kişi) demokratik

tutum kazandıklarını ve %3'ü (1 kişi) ise beceri öğretimine vurgu yapmıştır. Konu ile ilgili Ö 12 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Bir mağazaya gidip de alışveriş yaptığımızda fişin verilmesini isterim. Vermezlerse daha sonra aldığım şeyi değiştirmek istediğimde geri götüremem. Yoksa verdiğimiz paranın bir anlamı kalmaz. Hem de fişten alınan para devletimize gider tekrar.” (G:Ö12/S6(30-33),9)

Ö 25, dersin kendisine kazandırdığı çevre bilincinden bahsetmiştir.

“Mesela dünya ile ilgili bilgiler bana faydalıdır. Çevre kirliliğine karşı yapmamız gerekenleri öğrendik.” (G:Ö25/S6(31-32),15)

Ö 28, görüşlerinde yordama becerisinin geliştiğini ifade etmektedir.

“Sosyal bilgiler dersinde görüp öğrendiğim şeyler günlük yaşamda bana faydalı çünkü; sosyal bilgiler dersinde, gördüğüm kazaların nedenlerini ayrıntılı öğrendik. Şimdi TV’de bir kaza olsa ve kazanın nedeni belli olmasa ben nelerden olabileceğini düşünüyorum, buluyorum; eğer doğruysa bu beni sevindiriyor, başka nedenlerde oluyor ve bunun bana çok faydalı olduğunu düşünüyorum.” (G:Ö28/S6(15-21),17)

Ö 3 demokrasi bilincine vurgu yapmıştır.

“Örnek vermek gerekirse demokrasiyi öğreniyoruz. Demokrasinin ne olduğunu bildiğimiz zaman uygulaması kolay oluyor. Demokratik davranıyoruz. Ve iyi bir vatandaş oluyoruz.” (G:Ö3/S6(21-23),2)

Ö 13, insan hakları konusuna değinmiştir.

“Sosyal bilgiler dersinde bütün anlatılan konuların yararı, faydası var. Öğretmenlerimiz anlatıyor. Örneğin insan hakları ünitesi, bize haklarımızı ve başkalarının haklarını, onlara saygı duymamız gerektiğini anlatıyor.” (G:Ö13/S6(14-16),10)

Öğretim Programına Göre Dersin İşlenişi

Araştırmaya katılan öğrencilerin dersin işlenişi ile ilgili görüşleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14: Dersin İşlenişi ile İlgili Görüşler

Görüşler	f
Ders zevkli/eğlenceli işleniyor	14
Önceki yıllara göre (4. ve 5. sınıfa göre) daha anlaşılır şekilde işleniyor	11
Önceki yıllarda öğrendiğimiz konulara benzer konular işleniyor.	7
Bu yıl daha zor ve karışık ders işleniyor.	5
Araştırmaya dayalı olarak ders işleniyor	4

Öğrencilerin büyük bir kısmı dersin işlenişi ile ilgili olumlu görüş belirtmiştir. Olumlu görüş bildiren öğrenciler, derste öğretim programına uygun olarak çeşitli yöntem tekniklerin uygulandığını, farklı etkinlikler yapıldığını söylemişlerdir. Konu ile ilgili Ö6'nın görüşleri şu şekildedir.

“Daha yeni fabrika kurduk. Proje yaptık. Sonra çeşitli şekillerde etkinlikler yaptık. Her konuyla ilgili etkinlikler yaptık. Tepegözle anlattık...”
(G:Ö6/S5(8-9),4)

Olumsuz görüş belirten öğrenciler ise, aynı zamanda dersi sevmediklerini de ifade etmişlerdir.

Öğrencilere sosyal bilgiler dersinde en iyi anladıkları/ en çok sevdikleri ünite isimleri ile anlamadıkları/sevmedikleri ünite isimleri sorulmuştur. Öğrencilerin verdikleri cevaplar aşağıdaki tablolarda gösterildiği gibidir.

Tablo 15: Sosyal Bilgiler Dersinde En iyi Anlaşılan ve Anlaşılamayan Üniteler.

Ünite Adları	En iyi anladığım/ En çok sevdiğim ünitedir. (f)	Anlamadığım/ Sevmediğim ünitedir. (f)
Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	5	-
Yeryüzünde Yaşam	3	1
Ülkemizin Kaynakları	2	-
Ülkemiz ve Dünya	5	2
İpek Yolunda Türkler	15	5
Demokrasinin Serüveni	5	-
Elektronik Yüzyıl	1	-

Öğrencilerin % 40'ı en iyi anladıkları ünite olarak İpek Yolunda Türkler ünitesini söylemişlerdir. Ünitenin öğrenciler tarafından sevilmesinin ve iyi bir şekilde anlaşılmış olmasının sebepleri öğrencilerin tarihi sevmeleri ve Türklerin geçmişine ilgi duymaları olarak belirlenmiştir. Ayrıca öğrenciler üniteye yer alan etkinlikleri de beğendiklerini söylemişlerdir. Dersi eğlenceli kılan etkinliklerin, çeşitli olması sayesinde bireysel farklılıklara hitap edecek şekilde ders işlendiği de öğrenciler tarafından belirtilmiştir. Öğrencilerden az bir kısmı ise bu üniteyi sevmelerine sebep olarak, ders öğretmenin üniteyi iyi anlattığını ve zevkli bir şekilde ders işlediğini söylemişlerdir. İpek yolunda Türkler ünitesi %13'lük bir oranla en az anlaşılan ünite olarak ta belirlenmiştir. Üniteyi anlamadığını ve sevmediğini ifade eden öğrenciler, üniteyi zor ve karışık bulduklarını ve sosyal bilgiler dersini sevmediklerini söylemişlerdir. Ayrıca az bir kısım öğrenci öğretmenlerinin tek tip yöntem kullanarak dersi monotonlaştırdığını ve bu yüzden derse ve adı geçen üniteye karşı ilgi duymadıklarını belirtmişlerdir. Konu ile ilgili Ö 38 görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“İpek yolunda Türkler'i hiç anlamadım. Çünkü öğretmen hep CD den anlatıyor. Ama ben cd den pek anlayamıyorum. Öğretmen anlatınca daha iyi anlıyorum.” (G:Ö38/S4(25-27),22)

Ö 14 konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“5. üniteyi (İpek yolunda Türkler) daha çok anlıyorum ve bu üniteyi daha çok seviyorum. Çünkü Türklerin önceki devletlerini ve yaşam tarzını öğrenmiş olduk.”
(G:Ö14/S3(28-29),10)

Öğrencilerin yalnızca ikisi, ünitelerin hiçbirisini anlayamadıklarını söylerken, büyük bir çoğunluğu (30 kişi) ise üniteleri anlamakta zorluk çekmediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerinden anlaşıldığı üzere ders, genel olarak, öğrenci seviyesine uygun bir şekilde işlenmektedir. Konu ile ilgili Ö 13 görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir.

“Sosyal bilgilerin neyi anlattığını anlatarak (dersin amacını) Bu dersin faydasını öğretmenimiz bize gerektiği gibi anlatıyor.” (G:Ö13/S2(5-6),10)

Ölçme değerlendirme ile ilgili olarak öğrenciler, derslerde klasik ölçme değerlendirme tekniklerinin ve öğretim programının zorunlu kıldığı alternatif ölçme değerlendirme tekniklerinin kullanıldığını söylemişlerdir. Öğrencilerin hepsi sosyal bilgiler dersinde ölçme değerlendirme tekniği olarak yazılı sınavların kullanıldığını ifade etmişlerdir. En çok kullanılan ikinci ölçme değerlendirme tekniği, öğrencilerin %84'ünün (32 kişi) ifade ettiği gibi, performans ödevidir. Öğrencilerin %66'sı (25 kişi) proje ödevinden not aldıklarını ve %58'i (22 kişi) ders içi performans notu aldıklarını söylemişlerdir. Öğrencilerden yalnızca üçü portfolyodan(öğrenci ürün dosyası) bahsetmişlerdir. Öğrencilerin ifadelerine göre ders işleniş sürecinde proje ödevi, performans ödevi, portfolyo ve ders içi performansın dışında herhangi bir başka alternatif ölçme değerlendirme tekniği kullanılmamaktadır.

Öğrencilere dersin daha verimli ve etkili işlenmesi ile ilgili soru sorulmuştur. Öğrencilerin verdikleri cevaplar tabloda gösterilmiştir.

Tablo 16: Öğretim Programının Etkiliğine ve Verimliliğine İlişkin Öneriler

Öneriler	f
Öğretmenimin işlediği gibi işlenebilir.	12
Daha eğlenceli (oyunları kullanarak) işlenebilir.	11
Öğrencilere daha anlayışlı davranarak işlenebilir.	6
Teknolojiyi işe koşulabilir	5
Öğrenciyi ders öncesi güdüleme, ön hazırlık yapılması	5
Canlandırma, rol yapma drama teknikleri kullanılabilir	4
Tekrarlar yapılabilir	3
Soru-cevap ve tartışma tekniklerini kullanılabilir	3
Konu ile ilgili daha fazla örnek verilebilir	2
Öğretmenimden daha iyi anlatılabilir	1

Önerilerin büyük bir kısmı (%31) sosyal bilgiler öğretmenin ders işleniş sürecini beğendiğini ve dersin aynı şekilde işlenmeye devam edilmesini istediklerini söylemişlerdir. Yalnızca bir öğrenci (%3) öğretmenin ders işlemesini beğenmediğini ve dersin daha iyi işlenebileceğini söylemiştir. Öğrencilerin %29'u dersin daha eğlenceli işlenmesini istediklerini ifade etmişlerdir. Ders içinde oyunlar ve bilgi yarışmaları gibi etkinliklerin kullanılarak dersin daha zevkli hale getirilmesini istemişlerdir. Konuya dair Ö 34'ün görüşleri, öğretim programında yer alan çoklu zeka kuramına uygun olarak, bireysel farklılıkların göz önüne alınarak etkinliklerin belirlenmesi ile ilgilidir.

“Bence Sosyal bilgiler dersi en iyi resimlerle, şifreli kelimelerle, oyunlarla oynanırsa daha iyi akılda kalabilir ve eğlenceli olur. Böylelikle o derste sevilir.” (G:Ö34/S7(20-21),20)

Ö 26'nın konu ile ilişkisi şu şekildedir.

“O konuyu canlandırılarak işlenebilir. Öğrenciler dersi daha çok sever o zaman” (G:Ö26/S7(5),16)

Öğrencilerin bir kısmı, öğretmenlerin öğrencilere karşı anlayışlı davranmasını istediklerini belirtmişlerdir. Konu ile ilgili olarak Ö 5, öğrenci seviyesine uygun olarak ders işlenebileceğinden bahsetmiştir.

“Çocukları sıkmadan, anlatırdım. Eğer anlamazlarsa yeniden anlatırdım, tekrarlar yaparak.” (G:Ö5/S7(15-16),3)

Derslerde teknolojinin işe koşulmasını isteyen öğrenciler, derste cd kullanarak film izletilmesinden ve power point sunularından yararlanılabileceğini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı ders öncesi öğrenci güdülenmesinin eksik olduğunu düşündüklerini söylemişlerdir. Ö 38 bu konuda önerilerini şu şekilde dile getirmiştir.

“Öğrencilerin derse odaklanmaları için değişik faaliyetler yaptım. Örneğin derse girdiğimde 5 dk spor yaptırırdım.” (G:Ö38/S7 (29-30),22)

Ders katılımını artıracak tekniklerinden olan rol oynama, canlandırma ve drama gibi, aktif öğrenmeyi sağlayabilecek tekniklerin kullanılması da öğrenciler tarafından ifade edilen öneriler arasındadır. Öğrenciler bu tekniklerin kullanılması ile sosyal bilgiler dersine olan ilginin artacağını düşündüklerini söylemişlerdir. Dersi monotonluktan kurtarabileceği düşünülen etkinlikler arasında soru-cevap ve tartışma yöntemlerinin kullanılması da yer almaktadır. Öğrenciler bu yöntemlerin etkili bir şekilde kullanılması ile dersin öğrenciler tarafından daha iyi kavranacağını ifade etmişlerdir. Bu konuda, tekrarlar yapılması ve daha fazla örnek verilmesi de öğrenciler tarafından verilen öneriler arasındadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin önerileri, özellikle bireysel farklılıklara dikkat edilecek şekilde, yöntem-teknik çeşitliliğinin artırılması ve öğrenciyi merkeze alan yöntem tekniklerin uygulanmasına yöneliktir.

BÖLÜM V

V. SONUÇLAR ve TARTIŞMA

İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin, sosyal bilgiler öğretmenlerinin, okul yöneticilerinin ve ilköğretim müfettişlerinin sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin çoğunluğunun sosyal bilgiler dersine karşı olumlu tutum içinde olmalarında yeni öğretim programının etkileri bulunmaktadır. Öğrencilerin, dersin işlenişinden memnun oldukları görülmektedir. 1998 öğretim programı ile ilgili yapılan araştırmalarda ise öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini ezber dersi olarak gördükleri (Öztürk ve Otluoğlu, 2002) ve derse yönelik ilgilerinin dil, edebiyat ve sayısal derslere göre daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir (Venç, 2005).

Sosyal bilgiler öğretiminde karşılaşılan en büyük problemlerden biri öğrenciler için derslerin anlamlı hale getirilememesi ve dolayısıyla derslerin sıkıcı bulunmasıdır (Öztürk, Tuncel ve Kop, 2005). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğu derslerinde sunuş yoluyla öğretme yaklaşımını, genelde düz anlatım yöntemi ve soru-cevap tekniği kullanarak işlemeyi tercih etmektedirler. Çok az öğretmen tarafından, farklı öğrenme-öğretme yaklaşım teknik ve yöntemleri kullanılmaktadır (Parmaksız ve Yanpar-Şahin, 2004). Öğrenciler, öğretim programına uygun olarak, derslerde, bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak, yöntem teknik çeşitliliği olması ve böylelikle derslerin daha eğlenceli görülebileceği yönünde görüş bildirmişlerdir. Literatür araştırmaları, öğrencilerin zenginleştirilmiş bir eğitim ortamında aktif olarak katılım fırsatını buldukları sosyal bilgiler derslerine karşı daha olumlu bir tutum içinde olduklarını göstermektedir (Schug ve Beery, 1987; Tuncer, 1999). Öğrencilerin derse karşı olumlu tutum içinde olmalarında öğretim programının gündelik hayatla bağlantılı olması, öğrenciyi aktif kılması, öğrencilere

demokratik tutum ve davranış kazandırması gibi özelliklerinin rol oynadığı söylenebilir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri, okul yöneticileri ve ilköğretim müfettişleri genel olarak program değişikliğini gerekli bulmuşlardır. Bu duruma dayanak olarak eski sosyal bilgiler öğretim programının mevcut ihtiyaçları karşılayamaması gösterilmiştir. Eski programın ezberci anlayışa sahip olması, öğretmen merkezli olması, öğrenciyi pasif durumda bırakması, öğrenilen bilgilerin kalıcılığının az olması gibi özellikler, eski programın olumsuz yönleridir. Aykaç ve Başar (2005), araştırmalarında, programdaki bilgi yükünün azaldığını, öğrencilerin öğretim sürecinde aktif rol oynadığını ve araştırmaya yönlendirildiklerini, bu yönüyle programın öğrenci merkezli eğitime geçişte önemli aşama kaydettiğini söylemişlerdir. Program değişiminin gerekli olmadığını ifade eden okul yöneticilerinin düşüncelerinin gerekçesi program için gerekli altyapı hazırlanmadan programa geçilmiş olmasıdır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2004 yılında yaptığı bir çalışma ile ilköğretimde uygulanan öğretim programlarını yeniden hazırlamasıyla birlikte bu programların öğretmenlere tanıtılması bir gereksinim olarak ortaya çıkmıştır (Yaşar, Gülteki, Türkan, Yıldız, Girmen, 2005). Programın tanıtımına yönelik verilen hizmet içi eğitim seminerleri öğretmenlerin ve idarecilerin ve müfettişlerin çoğunluğu tarafından, özellikle ölçme değerlendirme konusunda yetersiz bulunmuştur. Aykaç ve Başar (2005), ile Yaşar (2005), programın tanıtımına yönelik hizmet içi eğitim seminerlerinin verimsiz olduğunu belirtmişlerdir. Gözütok, Akgün ve Karacaoğlu'nun (2005) çalışmasında da, yeni öğretim programlarında önerilen ölçme değerlendirme teknikleri konusunda öğretmenlere yeterli açıklama verilmediği ifade edilmiştir. Şahin, Turan ve Apak (2006), araştırmalarında, sosyal bilgiler program kılavuzunda değerlendirme ile ilgili verilen örneklerin de yeterli ve doğru olmadığını belirtmişlerdir. Bu çalışmaların aksine Kutlu (2005), sosyal bilgiler programında ölçme değerlendirme yaklaşımlarının, fen ve teknoloji, matematik ve Türkçe öğretim programları ile kıyaslandığında daha zengin bir anlatımla ele alındığını ifade etmiştir.

Hizmet içi eğitimde rehber konumunda olan müfettişler ve öğretmenler arasında bir anlayış sorunu yaşanmaktadır. Müfettişler, öğretmenlerin kendilerini geliştirmeye açık olmadıklarını ve yeterince çalışmadıklarını düşündüklerini söylerken; öğretmenler de müfettişlerin öğretmenlerin içinde bulundukları şartları anlamadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve müfettişlerin büyük çoğunluğuna göre 2004 sosyal bilgiler öğretim programı, 1998 sosyal bilgiler öğretim programına nispeten üstün yönleri fazladır. Yapılandırmacı yaklaşıma uygun hazırlanması, öğrenci merkezliliği esas alması, araştırmacı-sorgulayıcı bireyler yetiştirmesi 2004 sosyal bilgiler öğretim programının belirgin üstün özellikleri arasındadır. Okul yöneticileri yeni programın ilgili bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmasına vurgu yaparken, sosyal bilgiler öğretmenleri ise ders işleniş süreci ile ilgili özelliklere, ifadelerinde yer vermişlerdir. Müfettişlerin belirttiği özellik ise öğretim programının sınıf ortamını daha demokratik hale getirmesidir.

Sosyal bilgiler programında kazanım, öğrenme süreci içinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencinin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerlerdir(Safran, 2004). Öğretim programının etkililiği, kazanımların ulaşılabilirlik düzeyi ile ilgilidir. Programda yer alan kazanımların, katılımcılar tarafından önceki programdaki hedef davranışlara göre ulaşılabilirliği ve öğrenciye göreliği yüksek bulunmuştur. Kazanımlar, beceri öğretimine yönelik ve günlük yaşamla ilgilidir. Yalnız, içeriğin yoğun olması sebebi ile her kazanıma uygun etkinliklerin sınıf ortamında uygulanamamasından ya da sınırlı sayıda etkinlik uygulanmasından dolayı kazanımların ve sonucu olan beceri, değer, kavram ve davranışların öğrenciler tarafından yeterince içselleştirilemediği düşünülmektedir. İmkansızlıklar sebebi ile yapılamayan etkinliklerin başında geziler önemli yer tutmaktadır.

İçerik, programda, ne öğretileceği ile ilgilidir. Araştırmada, içerik ile ilgili, katılımcılar arasındaki en belirgin ortak görüş, içerik konusunda öğretmenlere tanınan esnekliğin, ders işleniş sürecinde öğretmenler arasında farklılıklara yol

açtığıdır. İçerik konusunda, katılımcılar arasında en zengin verinin elde edildiği grup, programın uygulayıcısı olan öğretmenlerdir. Öğretmenler arasında içerik konusunda görüş birliğine varılamamıştır.

Öğrenme- öğretme sürecinde etkinlikler planlanırken araç gereç ve değişik materyallerin sınıf ortamında işe koşulmasının önemli olduğu göz önüne alınmalıdır (Emir, 2005). Programda yer alan etkinlikler için gerekli araç-gereçler, kaynaklar ve okulların fiziki koşulları gibi etmenler, programın uygulamasında yetersiz kalabilecektir (Yaşar, 2005). Okul yöneticileri, öğretim programının uygulanabilmesi için gerekli ortamı hazırlamadan sorumludurlar. Okul yöneticilerinin, bu sorumluluklarını yerine getirebilmek için, pilot okullar haricinde, okulları yeterli maddi olanağa sahip değildir. Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretmenleri, görev yaptıkları okullarda kaynak ve materyal sıkıntısı çekmektedirler.

İlköğretim müfettişleri, okul yöneticileri ve öğretmenler, okullardaki imkansızlıklardan dolayı, öğrenme-öğretme ortamına ilişkin bazı sıkıntıların olduğunu belirtmişlerdir (Aykaç ve Başar, 2005). Canerik'in de (2005) araştırmasında belirttiği gibi, sınıf mevcutlarının çok olması ve bu durumun etkinliklerin uygulama sürecini uzatması, sınıfların grup çalışması ya da teknolojiyi kullanabilmek için uygun bir yapıya sahip olmaması, öğretim programının uygulama sürecini olumsuz etkilemektedir.

Öğretim programının uygulanmasında öğretmenlerin yaşadıkları sorunlardan bir tanesi de zaman sıkıntısıdır. Öğretmenlerin ve müfettişlerin beyanlarına göre mevcut ders saati, programın etkili ve verimli bir şekilde işlenebilmesi için yeterli olamamaktadır. Bu durumda önemli bir etken de, eski öğretim programında 7. ve 8. sınıflarda olan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin kaldırılması, böylelikle sosyal bilgiler grubu derslerinin haftalık ders saatinin azaltılmasıdır. Bazı katılımcılara göre zaman sıkıntısı yaşanmasının temelinde, öğretmenlerin öğretim programının kendilerine tanıdığı esnekliği kullanamaması yatmaktadır.

Ders kitapları, bir dersin işleniş sürecinde kullanılan temel kaynaklardan biridir. Programın öngördüğü disiplinler, ancak bir kitaba dönüştüğünde yeterli, yararlı ya da yetersiz, zararlı olarak somutlaşır. (Sakaoğlu:tarihsiz) Yeni programlara uygun hazırlanan ders kitapları önceki kitaplarla karşılaştırıldığı vakit çok büyük değişikliklerin yapıldığı görülmektedir. Bu değişikliklerin ilki, önceki kitaplar tek bir ders kitabından oluşurken yeni öğretim programının kitapları, ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı olmak üzere üçlü bir takım halinde hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra ders kitaplarının içeriği ve görselliği de büyük ölçüde değiştirilmiştir (Oruç, 2007). Programın değişmesiyle yenilenen ders kitapları ile ilgili sorun yaşanmaktadır. Öğretmenlerin ve müfettişlerin değindiği bu durum, okul yöneticileri tarafından dile getirilmemiştir. Okullara farklı yayınevlerinin ders kitaplarının gönderilmesi ile de ilintili olan bu sorun, katılımcılar arasında görüş farklılığı oluşturmuştur. Kimi katılımcılar içerik ile ders kitabının örtüşmediğini belirtirken, kimi katılımcılar ise kitapların görsel düzenini beğenmediklerini ifade etmişlerdir.

Öğretim programında, araştıran, sorgulayan, düşünen bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaca yönelik olarak programda, bilgiden ziyade bilgiye ulaşma yolları ile beceri ve değer öğretimi önem kazanmıştır. Balaman'ın da (2007) belirttiği üzere, yeni öğretim programı; öğrencilerin yalnızca yüksek notlar almalarını hedefleyen bir öğretim anlayışı yerine, onların okul dışındaki hayatlarında kullanabilecekleri bilgi ve beceriler kazanmalarını hedeflemektedir. Ancak, öğrencilerin bir üst eğitim kurumuna devam etmeleri için gerekli olan sınavlar becerilerden çok bilgiye yöneliktir. Bu durum öğrencilerde ve velilerde yeni öğretim programına karşı olumsuz tutum geliştirmelerine sebep olmuştur. Öğrenci velilerinin öğretim programına karşı tutumu, özellikle OKS kaygısı, sosyal bilgiler öğretiminde ders işleniş sürecini etkilemektedir. Gömleksiz ve Kan (2006), öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin artırılması için velilerin programın uygulanmasında hususunda bilgilendirilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir.

Öğretim programı, gelir düzeyi düşük okullar ile gelir düzeyi üstün olan okullar arasındaki fırsat eşitsizliğini artırıcı niteliktedir (Merter, 2005).

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri, okul yöneticileri ve ilköğretim müfettişlerinin büyük çoğunluğu, öğretim programının tüm ülkedeki okullarda verimli bir şekilde uygulanabilmesini eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması şartına bağlamışlardır.

BÖLÜM VI

ÖNERİLER

Araştırmanın bulgularına dayanarak geliştirilen öneriler şunlardır.

Sosyal bilgiler öğretim programının etkili ve verimli bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle, bazı şartların sağlanması gerekmektedir

Programın uygulanacağı sınıf ortamının düzenlenmesi, okulun imkanları el verirse derse özel bir sosyal bilgiler sınıfı oluşturulması gerekmektedir. Programın daha verimli bir şekilde kullanılması için sınıf mevcutlarının da azaltılması gerekmektedir.

Derste kullanılması gereken materyallerin ve ders için harcanacak sarf malzemelerinin (fotokopi için kağıt, toner vb.) temin edilmesi gerekmektedir. Materyallerin temini için gerekli kaynak, okullara sağlanmalıdır.

Ders planında yer alan fakat imkansızlıklar ve zorluklar sebebiyle uygulanamayan geziler için olanak sağlanmalıdır.

Ders kitaplarında düzenlemeye gidilmesi gerekmektedir.

Derslerde, öğretmenler tarafından uygulanan, yöntem tekniklerin çeşitliliği, programın temel ilkelerine uygun olarak, arttırılmalıdır.

Programın tam olarak ve verimli bir şekilde uygulanabilmesi için mevcut ders saati yetmemektedir. Sosyal bilgilerin haftalık ders saati arttırılabilir.

Öğretmenlerin programa yönelik olarak kendilerini geliştirmeleri gerekmektedir. Öğretmenler, yeni sosyal bilgiler öğretim programının temel

yaklaşımına uygun olarak, yöntem teknikleri etkin bir şekilde kullanmalı ve gerekli durumlarda teknolojiyi işe koşmalıdırlar.

Öğretim programın iyi bir şekilde uygulanabilmesi için öncelikle uygulayıcılara yönelik etkili bir tanıtım süreci olmalıdır. Programın tanıtımı ile ilgili daha ayrıntılı ve kapsamlı bilgi içeren, özellikle de ölçme değerlendirmeye yönelik olarak yeni seminerlerin, toplantıların ve/veya hizmet içi eğitim kurslarının düzenlenmeli ve kursların kalitesi artırılmalıdır. Ayrıca velilere yönelik olarak programla ilgili seminerler düzenlenmeli, seminerlerde velilerin programla ilgili ve özellikle OKS ile ilgili endişeleri giderilmelidir.

Programın uygulanması süreci ile ilgili özellikle öğretmenlerden, dönüt alınmalı ve böylelikle programın eksiklikleri giderilmeli ve aksayan yönleri yeniden düzenlenmelidir.

Öğretmenler ve müfettişler arasında var olan anlayış sorunu giderilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

Okullara ve programın uygulayıcıları olan öğretmenlere sunulacak imkanların ülke genelinde, eşit olması programdan alınacak verimi arttırabilir.

Araştırmacılar İçin Öneriler

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının II. Kademedeki uygulamadaki etkililiği değerlendirilebilir.

Öğretim programında, alternatif ölçme değerlendirme tekniklerinin uygulanabilirliği ile ilgili araştırmalar yapılabilir.

Yeni Sosyal Bilgiler ğretim Programının Avrupa Birliği Eğitim politikalarına uygunluğu araştırılabilir.

Sosyal Bilgiler ğretim Programının eğitimde fırsat eşitliğine etkisi araştırılabilir.

Sosyal Bilgiler ğretim Programının ğrenciler üzerinde demokratik tutum ve davranış kazandırmadaki etkililiği araştırılabilir.

KAYNAKLAR

Acat, M. Bahattin ve Hüseyin Anılan ve Pınar Girmen ve Şengül S. Anagün, “ Öğretmen Adaylarının İlköğretim Hayat Bilgisi Programında Yer Alan Becerilere Sahip Olma Düzeylerine İlişkin Görüşleri,” **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.394-405.

Akbaba, Toper. “Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Çalışmaları” **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi** sayı:54-55,2004 (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/akbaba.htm> adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Akyüz, Yahya. **Türk Eğitim Tarihi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2001.

Anonymous, **İlkokul Programı**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1998.

Arslan, Mehmet. “Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri” **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı:146, 2000 (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/aslan.htm> adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Arslan, Mehmet Metin. “Cumhuriyetin Kuruluş Felsefesi Açısından Yeni İlköğretim Programları,” **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.72-76.

Aslan, Battal. “İlköğretim, Öğretim (Müfredat) Programları’nın Hazırlanmasına Dayanak Oluşturan Cumhuriyet Dönemi’nin Dinamikleri ve 1968–2005 İlköğretim Programları’nın Sınırlı Bir Karşılaştırılması” **XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 28-30 Eylül 2005 Denizli.

Ayas, A., Çepni, S. ve Akdeniz, R. “The Development of the Turkish Secondary Science Curriculum, Science Education, v.77, n.4, 1993, ss.433-440

Aykaç, Necdet ve Erdoğan Başar. “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi,” **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.343-361.

Balaman, Yılmaz. “Yeni Müfredat ve Öğretmenlerden Beklentiler”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi** sayı:83,2007,ss.14-16
(<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi83/sayi83/83.pdf> internet adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Balcı, Ali. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2001. (3. basım)

Bayram, Özel. “Türkiye’de İlköğretime (6-7-8) Branş Öğretmeni Yetiştirilmesi ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği İle Sosyal Bilgiler Dersi programlarının Gelişimi (1946-1982)”. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2003.

Binbaşoğlu, Cavit. “Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi Araştırmaları: Tarihsel Boyutuyla Okullarda Öğretim Programları ve Eğitim-Öğretim Yöntemleri” Milli Eğitim, sayı:140, 1998, s.77–80

Bulut, İlhami. “**Yeni İlköğretim Birinci Kademe Programlarının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi**” Fırat Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü,2006, Yayımlanmamış Doktora tezi

Can, Niyazi. “Bir Öğretim Lideri Olarak Okul Yöneticisinin İlköğretim Programlarının Geliştirilmesindeki Yeterliliği” **Eğitimde**

Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, 2005,ss.77-86.

Canerik, Hüseyin. “Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi,” **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.362-371.

Cicioğlu, Hasan. “Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Orta Öğretim (Tarihi Gelişim)” Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yayın No: 140, Ankara, 1985

Çetin, Kenan. **Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler ve Sosyal Bilgilerin Tarihsel Süreci.**

(<http://sosyalbilimler.atauni.edu.tr/yayinlarturkegitimtarihindesosyalbilgilervesosyalbilgilerintarihselsureci.htm> adresinden 2005’te indirilmiştir.)

Doğanay, Ahmet. “Sosyal Bilgiler Öğretimi,” (Edit.:Cemil Öztürk, Dursun Dilek) **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Pegem A Yayınları, 2002.

Demir, Kenan ve Canay Demirhan İşcan. (2007), “Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler ve Değerler Eğitimi” III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Çukurova Üniversitesi, 2007. (<http://egitim.cu.edu.tr/sbekong/%5Cmakaleler%5C42.doc> adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Demirel, Özcan. **Eğitim Sözlüğü**. Ankara:Pegema Yayıncılık, 2003 (2. Baskı)

Demirel, Özcan. **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara:Pegema Yayıncılık, 2004 (7. Baskı)

Demirel, Özcan ve Eda Erdem. “Program Geliştirmede Yapılandırmacılık Yaklaşımı,” **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, sayı:23, 2002, ss.81-87.

Durmuş, Soner ve Mehmet Bahar. “2004 Öğretim Programlarında Ölçme Değerlendirme Yaklaşımı: İlköğretim Matematik, Fen ve Teknoloji Örneği” **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:1, Sayı:10, 2005, ss.133-148.

Emir, Serap. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Görsel Materyallerin Erişiyeye, Tutuma Ve Yaratıcı Düşünmeye Etkisi” **XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**,2005,ss.238-244

Ercan, Feride. “2004 Fen ve Teknoloji Dersi öğretim Programına İlişkin Görüşler” **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 2007, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Ercan, Feride ve Altun, Sadegül A. (2005). İlköğretim Fen ve Teknoloji Dersi 4. ve 5. Sınıflar Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri. **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 14-16 Kasım, Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi, Kayseri.

Erdoğan, İrfan. **Yeni Bir Binyıla Doğru Türk Eğitim Sistemi**. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 2002.

Genç, Salih Zeki. “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Programları ve Fen Bilgisi Programı” **Çağdaş Eğitim**, sayı:262, 2000, s.40–46

Gömleksiz, Nuri ve Ayşe Ülkü Kan. “Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Temel Becerileri Kazandırmadaki Etkililiğinin Belirlenmesi (Diyarbakır

İli Örneği)” **XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Muğla Üniversitesi, 2006.

Gömlüksiz, Nuri ve Tuncay Dilci. “Yeni İlköğretim Programının Getirdiği Yeniliklerin İşlevselliğine Dönük İlköğretim Müfettişlerinin Algıları: Nitel Bir Çalışma”, III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Çukurova Üniversitesi, 2007. (<http://egitim.cu.edu.tr/sbekong/%5Cmakaleler%5C72.doc> adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Gözütok, F. Dilek. “Türkiye’de Program Geliştirme Çalışmaları,” **Milli Eğitim Dergisi**, sayı:160, 2003 (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/gozutok.htm> adresinden 2007 de indirilmiştir.)

Gözütok, F. Dilek ve Özcan E. Akgün ve Cem Karacaoğlu. “İlköğretim Programının Öğrenci Yeterlilikleri Açısından Değerlendirilmesi” **Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005, ss.17-40.

Gültekin, Mehmet. “İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Proje Tabanlı Öğrenmenin Öğrenme Ürünlerine Etkisi,” **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, cilt: 5, sayı:2, 2005, ss.517-547.

Güngördü, Ersin. **İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**. Ankara: Nobel Yayınları, 2001.

Koçak, Kemal. “1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı Genel Amaçlarının (Gerçekleşebilirliği) Değerlendirilmesi” **Kastamonu Eğitim Dergisi**, Cilt:10, No:1, 2002, ss.133-162.

Kutlu, Ömer. “Yeni İlköğretim Programlarının Öğrenci Başarısındaki Gelişimi Değerlendirme Boyutu Açısından İncelenmesi,” **Eğitimde Yansımalar:**

VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu, 2005,ss.64-71.

Memişoğlu, Hatice. “Sosyal Bilgiler Dersinde Beceriler Öğretimi ve Yeni Program”, **XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Muğla Üniversitesi, 2006. (<http://ebk15.mu.edu.tr/özetler03.pdf> adresinden 2007de ulaşılmıştır.)

Merter, Feridun. “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Programının Eğitim Sosyolojisi Bakış Açısından Olumlu ve Olumsuz Eleştirisi,” **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.430-439.

Oruç, Şahin. “Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre Hazırlanan Programların Ders Kitaplarına Yansıması; 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Örneği” **III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi**, Çukurova Üniversitesi,2007. (<http://egitim.cu.edu.tr/sbekong/%5Cmakaleler%5C430.doc> adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Okvuran, Ayşe. “Yeni İlköğretim Programlarında Dramanın Yeri Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersleri Öğretim Programları Örneği,” **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.421-429.

Özçelik, Durmuş Ali ve Selahattin Gelbal ve Neşe Güler ve Muhsin Türkmen ve Nurcan Ateşok Deveci ve Tülay İyitellikara ve Seyit Kaya. “2005 - 2006 Öğretim Yılı İlköğretim 6. Sınıfların Sosyal Bilgiler Dersi Yeni Müfredat Programının Değerlendirilmesi” **III. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi**, Çukurova Üniversitesi,2007. (<http://egitim.cu.edu.tr/sbekong/%5Cmakaleler%5C513.doc> adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Özden, Yüksel. **Öğrenme ve Öğretme**. Ankara: Pegem A Yayınları,2004 (6. baskı)

Öztürk, Cemil. **Atatürk Devri Öğretmen Yetiştirme Politikası**. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.

Öztürk, Cemil ve Rahmi Otluoğlu. **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller**. Ankara: Pegem A Yayınları, 2002.

Öztürk Cemil ve Gül Tuncel ve Yaşar Kop. “Yapılandırımcı Öğrenme Kuramına Dayalı Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminde Sözlü Tarihin Kullanımı”, **XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**,2005,ss.220-224.

Parmaksız, Ramazan Şükrü ve Tuğba Yanpar-Şahin. “Aktif Öğrenme. Yaklaşımlarının Sosyal Bilgilerde Kullanılabilirliği”, **13. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı**, İnönü Üniversitesi,2004. (http://ebk.inonu.edu.tr/ozet_kitabi.pdf adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Pesen, Cahit. “Yapılandırımcı Öğrenme Yaklaşımına Göre Yeni İlköğretim Matematik Öğretim Programının Değerlendirilmesi,” **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.273-281

Sakaoğlu, Necdet. “İlkokul Tarih Programları ve Ders Kitapları” tarihsiz.

Safran, Mustafa. “İlköğretim Programlarında Yeni Yaklaşımlar Sosyal Bilgiler (4-5. Sınıf)” **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi** sayı:54-55,2004,ss.14-16 (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi54-55/safran.htm> adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Sönmez, Veysel. “Eğitimin Tarihsel Temelleri,” . (Edit.: Veysel Sönmez)
Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık, 2000,ss.1-31.

Sönmez, Veysel. **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**. Ankara: Anı Yayıncılık, 1998.

Şahin, İsmet ve Hakan Turan ve Özlem Apak. “Yeni Sosyal Bilgiler Programının Teori Ve Pratikte Yapılandırmacı Eğitim Kuramıyla Karşılaştırılması” **XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Muğla Üniversitesi, 2006. (<http://ebk15.mu.edu.tr/ozetler03.pdf> adresinden 2007de ulaşılmıştır.)

Şen, H. Şenay. “Yapısalcı Öğrenme Ortamları ve Öğretmenin Rolü,” **Çağdaş Eğitim Dergisi**, sayı:284,2002, ss.39-44.

Şimşek, Ahmet. “İlköğretimde Tarih Öğretimi Açısından 1998 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılması” **II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van**. 2005. (<http://w3.gazi.edu.tr/web/asimsek/van.htm> adresinden 2007de ulaşılmıştır.)

Şimşek, Ahmet. “İlköğretim Öğrencilerine Göre Sosyal Bilgiler Dersi Nasıl Olmalıdır?” **XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Muğla Üniversitesi, 2006. (<http://w3.gazi.edu.tr/web/asimsek/neler.htm> adresinden 2007de indirilmiştir.)

Tekışık, Hüseyin Hüsni. “İlköğretim Okullarında Program Geliştirme”. **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı:8, s.351-362
 Ankara:1992

Tuncel, Gül ve Cemil Öztürk. “Sosyal Bilgiler Dersinde Rubriklerin Etkili Kullanımı” **XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Muğla Üniversitesi, 2006.

Tuncer, Umur. “Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karşılaşılan İçerik Ve Öğrenme Sorunları”, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı:6,1999. (<http://egitimdergi.pamukkale.edu.tr/> internet adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Türk, Ercan. **Türk Eğitim Sistemi**. Ankara:Nobel Yayıncılık, 1999.

Türkoğlu, Adil ve Mediha Sarı. “Cumhuriyetten Günümüze Türkiye’de Program Geliştirme Çalışmaları,” Muhsin Hesapçıoğlu ve Alparslan Durmuş(Yayına Hazırlayanlar), **Türkiye’de Eğitim Bilimleri: Bir Bilanço Denemesi**. Sayfa: 186–198, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006

Ulusoy, Kadir. “2005 Programına Göre Hazırlanmış Sosyal Bilgiler 4. Ve 5. Sınıf Ders Kitaplarında Atatürkçülükle İlgili Konuların İşlenişinin Değerlendirilmesi” **XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Muğla Üniversitesi, 2006.

Varış, F. (1997). **Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler**, Ankara:Alkım Yayınları (7. Baskı).

Venç, Emrah. “Sosyal Bilgiler Öğretimine Dair Sorunlar Ve Çözüm Önerileri”, **Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi** sayı:59,2005. (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi59/venc.htm> internet adresinden 2007’de ulaşılmıştır.)

Yaşar, Şefik. “Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi” **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.329-342.

Yaşar, Şefik ve Mehmet Gülteki ve Burçin Türkan ve Nil Yıldız ve Pınar Girmen.

“Yeni İlköğretim Programlarının Uygulanmasına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin Hazırbulunuşluk ve Eğitim Gereksinimlerinin Belirlenmesi (Eskişehir İli Örneği) **Eğitimde Yansımalar:VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 2005,ss.51-63.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek. **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**.

Ankara:Seçkin Yayıncılık, 2004 (4. baskı).

Yurdakul, Bünyamin. “Yapılandırmacılık,” (Edit.: Özcan Demirel) **Eğitimde**

Yeni Yönelimler. Ankara: Pegem A Yayıncılık,2005 (2. Baskı)

Yücel, Cemil ve M. Kemal Karaman ve Zekerya Batur ve Alper Başer ve adem

Karataş. “Yeni Öğretim Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri ve Programın Değerlendirilmesi”, **XV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**, Muğla Üniversitesi, 2006.

Yüksel, Sedat. “Merkezi ve Yerel Düzeylerde Program Geliştirme,” Eğitim ve

Bilim, cilt:29, sayı:132,ss.10-14, 2004.

http://ebk.inonu.edu.tr/ozet_kitabi.pdf

http://ttkb.meb.gov.tr/programlar/prog_giris/prog_giris_7.html

http://ttkb.meb.gov.tr/ogretmen/modules.php?name=Downloads&d_op=getit&lid=463

<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/aslan.htm>

EK-1

Sosyal Bilgilere Öğretim Programına Dair Görüşler ve Önerileri Belirlemek Amacıyla Sosyal Bilgiler Öğretmenleri, Okul Yöneticileri ve İlköğretim Müfettişleri ile Yapılan Görüşme Soruları

1. Sosyal bilgiler öğretim programının değişimini nasıl karşılıyorsunuz?
2. Değişen Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına yönelik bilgilendirici hizmetiçi eğitim, seminer veya toplantıya katıldınız mı? Katıldıysanız bu eğitim sürecine dair neler söyleyebilirsiniz?
3. Yeni Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının üstün olduğu yönler ile sınırlılıklarına dair neler söyleyebilirsiniz?
4. 1998 yılında değişen sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2003 yılında değişen Sosyal Bilgiler dersi eğitim programlarının benzer/farklı yönlerine dair neler düşünüyorsunuz?
5. 1998 Sosyal Bilgiler eğitim programındaki kazanımlar (hedef davranışlar) ile 2003 Sosyal Bilgiler eğitim Programındaki kazanımlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar nelerdir?
6. 2003 Sosyal Bilgiler eğitim programını içerik açısından değerlendiriniz?
7. 2003 Sosyal Bilgiler öğretim programı geçen sene pilot okullarda uygulanmış ve bu eğitim yılında tüm Türkiye’de ilköğretim 4. ve 5. sınıflarda uygulanmaya başlanmıştır. 2006-2007 öğretim yılında ise kademeli olarak (6. sınıflardan başlayarak) tüm Türkiye’de uygulamaya geçecektir. Sizce bir eğitim programının dönütünün alınması ve uygulanabilirliği için bu süre yeterli mi? Neden?
8. 2003 Sosyal Bilgiler eğitim programının daha etkili ve verimli olması için önerileriniz neler olabilir?

EK-2**Sosyal Bilgilere Öğretim Programına Dair Görüşler ve Önerileri Belirlemek
Amacıyla İlköğretim 6. Sınıf Öğrencileri İle Yapılan Görüşme Soruları**

1. En çok sevdiğiniz dersleri söyleyebilir misiniz?
2. Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
3. Sosyal Bilgiler dersinde bu sene en iyi anladığınız, en çok sevdiğiniz ünitenin ismini gerekçeleri ile söyleyebilir misiniz?
4. Sosyal Bilgiler dersinde bu sene anlayamadığınız, sevmediğiniz ünitenin ismini gerekçeleri ile söyleyebilir misiniz?
5. Bu yıl Sosyal Bilgiler dersinde not aldığınız çalışmalar nelerdir?
6. Sosyal Bilgiler dersinde öğrendiğin bilgilerin günlük yaşamında sana faydalı olacağını düşünüyor musun? Hangi bilgiler faydalı olabilir?
7. Sosyal Bilgiler dersinin daha iyi işlenmesi için önerileriniz neler olabilir?

EK-3

Görüşmelerin Yapılabilmesi İçin Milli Eğitim Bakanlığından Alınan Resmi İzin

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Sayı : B.08.0.EĞİT.0.33.05.311- **926/3036**
Konu : Araştırma İzin

07/07/2006

ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

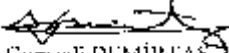
İlgi : 19.06.2006 tarih ve B.33.02.ABÜ.0.E1.00.00-400/437 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölüm Dalı yüksek lisans öğrencisi Esra Merve OKUMUŞ'un "Sosyal Bilgiler Eğitim Programına İlişkin Görüşler" konulu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılacak anketlerin, Bolu ve Samsun il merkezindeki ilköğretim okulları öğretmenleri, öğrencileri ile ilköğretim müfettişlerine uygulama izni talebi ile ele alındığı,

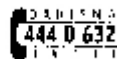
Üniversiteniz tarafından kabul edilen, onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen (3 sayfa - 35 sorudan oluşan) anketin belirtilen okullarda uygulanmasında Bakanlığımızca bir sakınca görülmektedir.

Araştırmanın bitiminde sonuç raporunun iki örneğinin Bakanlığımıza gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Cumali DUMRİTAŞ
Bakan a.
Müsteşar Yardımcısı

EKLER
EK-1: Anket Örneği (1 Adet-3 Sayfa)

G.M.E.B. Binası No: 109
06570 Kızıltepe / ANKARA

Tel:
Faks:
e-posta:

: (0312) 230 36 44
: (0312) 231 62 05
: genel@temiz.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Esra Melek OKUMUŞ

Sürekli Adresi: Gazi Yatılı İlköğretim Bölge Okulu. Vezirköprü-SAMSUN

Doğum Yeri ve Yılı: Kdz. Ereğli-1982

Yabancı Dili: İngilizce

İlköğretim: Cumhuriyet İlkokulu

Orta Öğrenim: Özel Safiye Sultan Lisesi-2000

Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi-2004

Yüksek Lisans: Abant İzzet Baysal Üniversitesi-2007

Ana Bilim Dalı: Sosyal Bilgiler Öğretmenliği

Çalışma Hayatı: Gazi Y.İ.B.O.-Sosyal Bilgiler Öğretmeni-09/2005